

Pohusitské období (1437–1526) v učebnicích dějepisu vydaných v letech 1948–1989

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice

Studijní obory: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Společný základ se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Denisa Šulcová**

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Smrž

Zadání bakalářské práce

Pohusitské období (1437-1526) v učebnicích dějepisu vydaných v letech 1948-1989

Jméno a příjmení: Denisa Šulcová
Osobní číslo: P16000758
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: 2017/2018

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce přiblíží způsob zobrazování období let 1437 – 1526 v učebnicích dějepisu pro střední školy. Její náplní bude analýza učebních textů a jejich komparace se současnou odbornou literaturou, která je věnována tomuto tématu. Cílem práce bude ukázat, jakým způsobem bylo na toto období nahlíženo v učebnicích a porovnat tuto interpretaci se současnými učebnicemi a stavem poznání.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

ČECHURA, Jaroslav. České země v letech 1437-1526, I. díl mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad. Praha: Libri, 2010. 296 s. ISBN 978-80-7277-447-0.

ČECHURA, Jaroslav. České země v letech 1437-1526, II. díl: Jagelonci na českém trůně 1471-1526. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-493-7

ČORNEJ, Petr a Milena BARTLOVÁ. Velké dějiny zemí Koruny české VI. 1437-1526. Praha: Paseka, 2007. 839 s. ISBN 978-80-7185-873-7.

MACEK, Josef. Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526). 1. Hospodářská základna a královská moc. Praha: Academia, 1992. 342 s. ISBN 80-200-0300-2.

MACEK, Josef. Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526). 2. Šlechta. Praha Academia, 1994. 230 s. ISBN 80-200-0356-8

MACEK, Josef. Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526). 3. Města. Praha. Academia, 1998, 387 s. ISBN 80-200-0629-X

MACEK, Josef. Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526). 4. Venkovský lid, Národnostní otázka. Praha, Academia, 1999. ISBN 978-80-2000-699-8

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Smrž
Katedra historie

Datum zadání práce: 30. dubna 2018
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2019

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

30. července 2020

Denisa Šulcová

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje pohusitskému období mezi lety 1437–1526 a jeho výkladu v učebnicích dějepisu, které byly vydány v letech 1948–1989. Pro tvorbu této bakalářské práce byly využity učebnice pro základní školy, střední školy a gymnázia, které pro tuto práci sloužily jako prameny.

Druhá z kapitol stručně představuje samotné učebnice dějepisu. Následující kapitola stručně seznamuje se zákony, které ovlivnily vývoj školství od vítězného února do Sametové revoluce, tedy v době, kdy v Československu vládla Komunistická strana.

Kapitoly, které obsahují stručný popis pramenů a školských zákonů jsou rozděleny na čtyři části. Hlavní část práce je pak věnována pohusitskému období a jeho výkladu v dřívějších učebnicích. Jejím úkolem je také zachytit vývoj tohoto výkladu během celého vymezeného období.

Klíčová slova: Pohusitské období, učebnice dějepisu, komunistický režim v Československu, školské zákony, Jiří z Poděbrad

Annotation

This bachelor thesis deals with the post-Hussite period between the years 1437–1526 and its interpretation in the Czech history textbooks which were published since 1948 till 1989. For the realization of this thesis the resources used were textbooks for elementary schools, secondary schools and grammar schools.

The second chapter introduces the textbooks themselves, and the following one briefly acquaints the reader with the laws which influenced the development of education since the Victorious February until the Velvet Revolution; more precisely, in the times when Czechoslovakia was under the reign of the Communist Party.

Chapters dealing with a brief description of the resources and the education laws are divided into four parts. The main part of this thesis is dedicated to the post-Hussite period and its interpretation in the textbooks mentioned. Its objective is also to present the development of this interpretation during the defined period.

Keywords: the post-Hussite period, history textbooks, communist regime in Czechoslovakia, education laws, George of Poděbrady

Poděkování

Ráda bych touto cestou a na tomto místě poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Pavlu Smržovi za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu, kterou mi dávali po celou dobu studia na vysoké škole.

Obsah

Úvod	9
1 Jak byl dříve dějepis žákům zpřístupňován?	11
1.1 Kritika pramenů	13
1.2 Učebnice z let 1948–1953	13
1.3 Učebnice z let 1953–1960	18
1.4 Učebnice z let 1960–1978	21
1.5 Učebnice z let 1978–1989	22
2 Vývoj školství	25
2.1 Zákon č. 95/1948 Sb.	28
2.2 Zákon č. 31/1953 Sb.	30
2.3 Zákon č. 186/1960	31
2.4 Zákon č. 63/1978 Sb.	33
3 Situace v českých zemích po skončení husitských válek	35
3.1 Konec husitských válek: bitva u Lipan	35
3.2 Osobnost Zikmunda Lucemburského	37
3.3 Léta 1437–1439: Albrecht II. Habsburský českým králem	40
3.4 Čechy za doby pohusitského bezvládí (1440 až 1453)	42
3.5 Osobnost Ladislava Pohrobka a jeho vláda v letech 1453–1457	44
4 Jiří z Poděbrad a proměny jeho rolí	47
4.1 Nástup Jiříka z Poděbrad (české země do roku 1448)	47
4.1.1 Úvodem	47
4.1.2 Situace v českých zemích po příchodu Jiřího z Poděbrad	47
4.1.3 V čele východočeských landfrídků	49
4.1.4 Obsazení Prahy	50
4.1.5 Jiří zemským správcem (1453–1458)	51

4.2	Jiří z Poděbrad českým králem (1458–1471)	52
4.2.1	Na úvod podkapitoly	52
4.2.2	Husitský král a král dvojího lidu	52
4.2.3	Klatba na Jiřího	53
4.2.4	Křížová výprava proti Jiřímu	53
4.2.5	Jednoty Zelenohorská, Panská, Poděbradská a Strakonická	54
4.2.6	Mírový projekt Jiřího z Poděbrad	55
4.2.7	Války s Matyášem Korvínem: bitva u Vilémova	55
4.3	Smrt Jiřího z Poděbrad a otázka nástupnictví	56
4.4	Shrnutí	56
5	Jednota bratrská a osobnost Petra Chelčického	58
6	Matyáš Korvín	63
7	Vláda Vladislava Jagellonského	67
7.1	Úvodní charakteristika	67
7.2	Osobnost krále Vladislava	68
7.3	Události za Vladislavovy vlády	70
7.3.1	Války s Matyášem Korvínem	70
7.3.2	Olomoucké úmluvy	70
7.3.3	Kutnohorský náboženský mír	71
7.3.4	Vladislavské zřízení zemské	71
7.3.5	Svatováclavská smlouva	71
7.3.6	Mírové smlouvy s Habsburky	72
8	Ludvík Jagellonský	73
9	Epocha jagellonská obecně	75
10	Porovnání současných učebnic dějepisu s učebnicemi dřívějšími	79
	Závěr	85
	Použitá literatura	87

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá pohusitským obdobím, které je pro tuto práci vymezeno lety 1437–1526 a jeho výkladem v učebnicích dějepisu, které vycházely mezi lety 1948 až 1989. Náplní této práce je zkoumání toho, jak byl dějepis zpřístupňován žákům, kteří se vzdělávali podle těchto učebnic.

Cílem práce je analyzovat tento výklad a porovnat ho s výkladem, který nalezneme v současných učebnicích. Tomu je věnována nejen celá práce, ale i poslední kapitola, která se jmenuje „*Porovnání současných učebnic dějepisu s učebnicemi dřívějšími*“.

Bakalářská práce pojednává o období od nástupu Albrechta II. Habsburského na český trůn do vymřeni Jagellonců po meči. Učebnice dějepisu jsou ukázkou toho, jak byl dějepis vykládán dříve, proto jsem se zaměřila i na způsob tohoto výkladu.

Z velké části byl jak vývoj školství, tak i obsah učebnic v tomto období ovlivněn nastolením komunistického režimu v únoru 1948. Komunistická strana také ovlivňovala znění školských zákonů a strukturu učebnic, které vznikaly na základě předem předepsaných učebních osnov, kterým se museli přizpůsobit i autoři učebnic. To, co mě při tvorbě této práce překvapilo, ale zároveň znepokojilo, je malé množství informací, které byly žákům o tomto období zprostředkovány.

Celkem logickým argumentem pro malé množství informací o tomto období by mohl být nedostatečný počet hodin dějepisu nebo malý prostor pro toto období v učebních osnovách.

Pojďme si ale položit otázku, proč se učebnice věnují více například Karlovi IV., Marii Terezii nebo Janu Husovi? Důvodů, proč by se o těchto osobnostech měli žáci něco dozvědět je spousta. Marie Terezie zavádí povinnou školní docházku, díky ní mohou žáci chodit do školy. Karel IV. je také spjat se vzdělaností a se založením Karlovy univerzity a Jan Hus se dostává do povědomí žáků například tím, že byl upálen za své názory.

Proč se učitelé nevěnují podrobněji i Jiřímu z Poděbrad? Vždyť to byl právě Jiří, kdo upevnil a sjednotil české země po husitských válkách zejména proto, že zde během nich i na jejich konci vládly nepokoje.

Dnešní učebnice již popisují pohusitské období podrobněji. Důvodem mohou být například upravené učební osnovy. Do povědomí studentů se stále více dostává i epocha jagellonská.

Přesto se ale domnívám, že pohusitské období mohlo být dříve rozebíráno více podrobněji. Větší pozornost by si zasloužil především Jiří z Poděbrad, který je sice v dřívějších učebnicích zmiňován nejvíce, ale ještě podrobněji by se podle mého názoru autoři učebnic mohli věnovat například době, kdy byl Jiří zemským správcem.

Vzhledem k malému množství informací, které jsou o pohusitském období k dispozici v dřívějších učebnicích dějepisu, by se mohl se žák domnívat, že toto období není pro české dějiny příliš významné.

Při tvorbě této práce jsem ale došla k závěru, že tomu tak není. A to zejména díky čtení publikací od Jaroslava Čechury,¹ Petra Čorneje,² Josefa Macka³ a Rudolfa Urbánka.⁴ Z těchto publikací jsem totiž čerpala po celou dobu tvorby mé práce.

¹ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1437–1471*. 1. díl, Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1471). 1. vyd. Dějiny českých zemí. Praha: Libri, 2010. 294 s. ISBN: 978-80-7277-447-0.

²ČORNEJ, Petr. *Lipanská křižovatka: příčiny, průběh a hist. význam jedné bitvy*. 1. vyd. Stopy, fakta, svědectví. Praha: Panorama, 1992. 277 s. ISBN: 80-703-8183-3.

³MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. 1. Hospodářská základna a královská moc. 1. vyd. Praha: Academia, 1992. 342 s. ISBN: 80-200-0300-2.

⁴URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. IV., Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad: léta 1460–1464. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962. 823 s.

1 Jak byl dříve dějepis žákům zpřístupňován?

Způsob, kterým byly žákům na základních i středních školách podávány dějiny, se příliš nelišil od způsobu, který známe dnes. Nejdůležitějším podkladem pro výklad každého období z našich dějin jsou učebnice. Ty byly nástrojem pro výuku dějepisu v každé škole a zároveň velmi cenný zdroj. Učebnice byly a jsou psány hlavně pro zprostředkování událostí, které se staly, žákům a studentům. Snaží se tedy o to informovat žáky a studenty o tom, co se z dané události dochovalo. Významnou roli zde hraje i zájem historiků tuto problematiku studovat a nechybějí ani autoři učebnic, kteří se snaží dějiny naší země zprostředkovávat žákům a studentům. V neposlední řadě jsou zde důležití také samotní autoři učebnic, kteří se tyto události snaží zprostředkovávat právě pomocí učebnic žákům základních a středních škol. První problém, který nastal ještě před začátkem psaní této práce, bylo samotné uspořádání učebnic, ze kterých bude vycházet.

Bakalářská práce bude zaměřena na učebnice vydané mezi lety 1948–1989 a jejich tématem bude pohusitské období. Učebnic, které jsem měla k dispozici, bylo mnoho. Dokonce i množství vydaných učebnic v letech 1948–1989 nebylo malé. Základní problém ale je, že ne ve všech se o pohusitském období píše, a tak se snažím pozorně si všimnout všeho a pracovat se všemi vybranými učebnicemi. Mým největším kritériem je zaměřit se na učebnice druhého stupně základních škol a také na učebnice středoškolské.

Doba, o které tato práce pojednává je příliš zajímavá, bohužel ale ne příliš zmiňovaná, a to jak v letech 1945 až 1989, ale i dnes. Tento fakt mi bohužel během tvorby této práce činil největší problém. Přesto, že použitých učebnic není mnoho, zcela určitě existují ještě nějaké, na které jsem během hledání nenarazila nebo je záměrně opomněla. Součástí práce jsou jak učebnice české, tak i učebnice slovenské. Konkrétně se jedná o tři slovenské učebnice.

Složitá pro mě byla i skutečnost, že učebnice, které jsem využívala jako prameny jsou staré, a tak mi jako člověku s vadou zraku dělalo problém se v nich orientovat a číst v nich. I přes tuto překážku jsem se ale rozhodla toto zajímavé téma zpracovat.

Při tvorbě bakalářské práce jsem se snažila postupovat chronologicky, především podle zvolení jednotlivých panovníků na trůn. K tomuto účelu mi sloužilo mnoho literatury. Do období pohusitského bohatě přispěli svou literaturou o dané problematice například autoři: Jaroslav Čechura,⁵ Petr Čornej,⁶ Rudolf Urbánek,⁷ Josef Macek⁸ a další. Významným problémem pro mne bylo pak to, že se učebnice o daném panovníkovi třeba vůbec nezmiňují nebo je o něm psáno jen několik vět. Příkladem je hned první pohusitský král – Albrecht Habsburský. O tomto králi nebývá v učebnicích mnoho psáno, a když ano, pouze v souvislosti buď s jeho synem Ladislavem Pohrobkem, nebo s Alžbětou, dcerou Zikmunda Lucemburského a Albrechtovou manželkou. Příklad je uveden níže:

„Zikmund měl dceru Alžbětu, která se provdala za Albrechta Habsburského. Albrecht byl rakouský vévoda a díky sňatku s Alžbětou si činil nároky na českou korunu.“⁹

Bohužel ale ne všechny učebnice obsahovaly požadovanou problematiku, nebo ji obsahovaly v malém množství, tudíž jsem z nich nemohla vycházet, a pokud ano, tak velmi omezeně. To, aby obsahem učebnice byla problematika pohusitská, tedy události, které se staly během let 1437 až 1526, bylo další rozhodující kritérium. V průběhu let 1948–1989 se ve vývoji školství odehrávaly významné změny, které měly podstatný vliv na jednotlivé učebnice. Nyní nemyslím učební osnovy, ale například délku školní docházky. Tím se učební osnovy neměnily, ale posouvaly, poněvadž učitel musel žákům vyložit stejný obsah učiva za kratší časové období, což ne vždy vyhovovalo samotným žákům a studentům, ale i pro učitele to mělo značné nevýhody. Dějepis má být, podle mého názoru, jeden z předmětů, který by měl být vykládán poněkud podrobněji a měla by se mu věnovat výraznější pozornost.

Učebnice, ze kterých vycházím, byly vydávány pro základní školy, střední školy a gymnázia mezi lety 1948–1989. Také podle toho, na jakém druhu školy učitel dějepis vyučoval, mohla být samotná výuka přizpůsobována. Studenti gymnázií mohli látku probírat rychleji než žáci základní školy.

⁵ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1.

⁶BARTLOVÁ, Milena a Petr ČORNEJ. *Velké dějiny zemí Koruny české VI*. 1. vyd. Velké dějiny zemí Koruny české 6. Praha: Paseka, 2007. 840 s. ISBN: 978-80-7185-873-7.

⁷URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. Věk poděbradský I. [Zahrnuje období 1438–1444]. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha: Jan Leichter, 1962.

⁸MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 3.

⁹MLČOCH, Jan. *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy: upravena podle normálních učebních osnov z r. 1932*. (Pro druhou třídu), Středověk. Praha: Československá grafická Unie, 1935.

Pro lepší orientaci ve vývoji školství jsem učebnice rozdělila do čtyř časových období, podle jejich vydání. Časová období jednotlivých skupin jsou různá. Jako klíč pro jejich vymezení jsem zvolila roky vydání nejdůležitějších školských zákonů.

1.1 Kritika pramenů

Již při výběru vhodných pramenů pro psaní své bakalářské práce jsem narazila na mnoho nemalých problémů.

Tím nejvíce zásadním byl, podle mého názoru, výběr vhodných pramenů, v tomto případě tedy učebnic pro základní a střední školy vydaných ve vymezeném období let 1948–1989.

Tématem mé bakalářské práce je pohusitské období, o kterém ale není v učebnicích mnoho zmíněno. Přestože mé pátrání bylo úspěšné a nakonec se mi podařilo najít učebnice, které pohusitskou dobu rozebírají, nebylo jich mnoho a také z jejich obsahu lze určit, že výklad tehdejších učitelů dějepisu o pohusitské době nebyl obsáhlý.

Když už se totiž autoři učebnic o pohusitské době zmíní, nezacházejí příliš do detailů a téměř celé století shrnou na dvou až osmi stránkách. Když to porovnáme například s dobou, která vypráví o Janu Husovi, je to výrazně méně. Doba kolem Jana Husa totiž v některých učebnicích zabírá až čtyřicet stran.

Domnívám se, že doba pohusitská byla rozebírána více učebnicích vydaných v letech před rokem 1948 a nebo v době po roce 1989. Pro odůvodnění tohoto tvrzení, že o době pohusitské bylo před rokem 1948 v učebnicích více psáno, mi sloužila například učebnice z roku 1935. Její název je *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy*. Jejím autorem je Jan Ml-
čoch. Tuto učebnici jsem ale do své práce více zahrnovat nemohla, protože neodpovídala jejímu časovému vymezení.

1.2 Učebnice z let 1948–1953

V období vymezeném lety 1948–1953, tedy období po Vítězném únoru do smrti Josefa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda, které vyznačuje první významný mezník, byly učebnice strukturovány velmi odlišně, než jsou ty dnešní. Například nadpisy kapitol jsou uvedeny po straně a nemají jednotnou strukturu ani pro státy, jejímž dějinám se věnují. Jako prameny výše uvedeného období jsem využívala šest učebnic. První z nich je učebnice s názvem *Dějepisné učební texty pro šestou třídu středních škol*, jejímž auto-

¹⁰FIDRMUC, Oldřich. *Dějepisné učební texty pro šestou třídu středních škol*. Praha: Státní nakladatelství, 1948.

rem je Oldřich Fidrmuc.¹⁰ Tento významný historik je autorem hned několika pramenů, které jsem použila.

Učebnice vyšla v roce 1948, poté, co byla schválena výnosem ministerstva školství a osvěty, datum vydání této publikace byl 18. srpna 1948. V učebnici je vymezeno pět celků. Tyto celky se dělí na kapitoly. Název každé z kapitol konkrétně vystihuje danou problematiku. Autor tuto učebnici psal pro šestou třídu středních škol. *Dějepisné učební texty pro šestou třídu středních škol* neobsahují žádné přílohy ani mapy. Na počátku knihy najdeme kapitolu „*První státní organizace Slovanů v našich zemích a boj mezi orientací východní a západní*“ a končí kapitolou „*Počátky velmocenského koncertu, sedmiletá válka a boj o evropskou rovnováhu, mocenské přesuny ve střední a východní Evropě, dělení Polska*“.

Úprava textu v učebnici je různá. Písma, kterými je text učebnice napsán, jsou různé velikosti, tím pádem si student ujasní, které informace jsou více důležité, a které méně a vše si zpřehlední. V podstatě, jako by i sám autor určoval, které jsou hlavní, a které vedlejší informace, hlavní informace jsou totiž na první pohled patrně zvýrazněny velikostí písma.

Na závěr analýzy tohoto pramene bych chtěla představit autora této publikace, je jím Oldřich Fidrmuc.¹¹ Tento významný historik se podílel na tvorbě mnohých učebnic dějepisu. Působil nejen jako historik, ale i jako středoškolský profesor, učil dějepis a zeměpis. Studoval na Filosofické fakultě univerzity Karlovy v Praze, kterou absolvoval v roce 1923. Když získal titul PhD., začal vyučovat.¹²

U Oldřicha Fidrmuce ještě chvíli zůstanu a zmíním další dvě učebnice, které napsal. První z nich je učebnice s názvem *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol*. Tuto učebnici napsal společně s Janem Filipem¹³ a Josefem Lomským.¹⁴ Autorem části předhistorické je Jan Filip a část historickou napsal Oldřich Fidrmuc. Podle mého názoru se tato učebnice věnuje pohusitskému období nejvíce, tedy alespoň co se týká první skupiny zkoumaných pramenů. Vyšla ve Státním nakladatelství v Praze v roce 1948. Učeb-

¹¹PhDr. Oldřich Fidrmuc (* 1899 – † 1960), autor učebnic dějepisu, středoškolský profesor (Fidrmuc, Oldřich, 1899–1960. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000007233%5C&local_base=AUT)

¹²PhDr. Oldřich Fidrmuc (* 18. 3. 1899 – † 12. 3. 1960), středoškolský profesor, historik. Narodil se v Sázavě (okr. Žďár nad Sázavou). Fidrmuc Oldřich. In: *Badatelna.eu | Archiv Národního muzea*. Badatelna.eu: paměťové instituce online. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <http://badatelna.eu/fond/162883/>

¹³Jan Filip (25. prosince 1900 Chocnějovice – 30. dubna 1981 Praha) byl český archeolog a historik. Zabýval se zejména keltským osídlením na území Československa, dobou bronzovou a dobou železnou. Byl profesorem na Univerzitě Karlově. (*Osobnosti.cz | Jan Filip – životopis*. Tiscali Media. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/jan-filip.php>)

¹⁴Významný představitel jihočeského regionalismu, historik prof. Josef Lomský se narodil 10. června 1894 ve Štipoklasech na Vltavotýnsku, tedy před 120 lety (zemřel 29. srpna 1981 v Praze). Již od počátku dvacátých let minulého století se výrazně podílel na rozvoji regionálního hnutí, vycházejícího z historického zkoumání kraje, rozboru jeho svérázu, a ústícího v práce na konkrétních projektech a akcích, směřujících k hospodářskému i kulturnímu povznesení jižních Čech.

nice má celkem 304 stran. Text ale obsahuje pouze do strany 251. Zbytek učebnice tvoří obrázky a mapky. Na obrázcích jsou většinou sochy a portréty. Z těch můžeme uvést například portrét Jiřího Bendy.

Učebnice se skládá z devíti kapitol. Období pohusitské nalezneme v kapitole páté. Jmenuje se „*Husitský útok na feudální soustavu*“. V kapitole je vysvětleno doznívání husitství, kapitola obsahuje i výklad bitvy u Lipan a velká část je zde věnována Jiřímu z Poděbrad. Po obsahové stránce se tato učebnice věnuje pohusitskému období nejpodrobněji, alespoň co se týká první skupiny pramenů. Celkem učebnice obsahuje osm stran s pohusitskou problematikou.

V učebnici se dozvídáme jednotlivé události chronologicky, od bitvy u Lipan až do vymření Jagellonců po meči. Nadpisy jsou tučně zvýrazněny, podnadpisy ale už nejsou tak přehledné, nachází se po straně textu a nejsou nijak zvýrazněné. Poznáme je jen podle toho, že se od textu odklánějí. Co ale zvýrazněné je jsou jména a příjmení osobností, o kterých se píše. Vždy když se autor zmíní o nějaké osobnosti, napíše její jméno většími písmeny.

Další učebnicí, na jejíž tvorbě se tento autor podílel, je učebnice s názvem *Dějiny středověku: učební text pro III. třídu středních škol*. Rok vydání je shodný s mnohými dalšími učebnicemi. Byla vydána v roce 1951 a stejně jako učebnice *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol* schválena výnosem ministerstva školství a umění. Konkrétní vydání učebnice bylo 19. dubna 1951.

¹⁵PhDr. Jan Dědina mladší (* 1906 – †?), autor dějepisných učebnic zabývajících se starověkem, středověkem a novověkem; autor zeměpisných učebnic. Dědina, Jan, 1906–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000005156%5C&local_base=AUT Další díla: DĚDINA, Jan. *Turistika, sport a rekreace v Beskydách*. 1. vyd. Praha: Státní tělovýchovné nakladatelství, 1955

¹⁶Doc. PhDr. Pavel Choc, CSc. (* 1908 – † 1981), pracovník vojenského historického ústavu, spoluautor dějepisných učebnic zabývajících se starověkem, středověkem a novověkem. Choc, Pavel, 1908–1981. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000012804%5C&local_base=AUT. Další díla: CHOC, Pavel. *Boje o Prahu za feudalismu*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957, CHOC, Pavel. *S mečem i štítem: české raně feudální vojenství*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1967.

¹⁷Doc. PaedDr. Jaroslav Kopáč (* 1898 – † 1987), docent katedry pedagogiky a psychologie, autor zeměpisných a dějepisných učebnic, autor pedagogicky zaměřené literatury. Kopáč, Jaroslav, 1898–1987. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000017136%5C&local_base=AUT

¹⁸PhDr. Marie Pravdová (* 1907 – †?), asistentka katedry dějepisu, autorka dějepisných (od starověku až po nejnovější dějiny) a zeměpisných učebnic, také autorkou metodických průvodců k vyučování dějepisu; překladatelka z ruštiny. Pravdová, Marie, 1907–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000029310%5C&local_base=AUT

¹⁹PhDr. Hana Sachsová (* 1907 – †?), středoškolská profesorka, poslankyně; autorkou publikací zaměřených na vědeckoateistickou a ideově výchovnou literaturu, autorka dějepisných učebnic. Sachsová, Hana, 1907–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000031844%5C&local_base=AUT

Tuto učebnici vytvořilo celkem šest autorů. Mimo zmiňovaného Oldřicha Fidrmuce také Jan Dědina,¹⁵ Pavel Choc,¹⁶ Jaroslav Kopáč,¹⁷ Marie Pravdová¹⁸ a Hana Sachsová.¹⁹ Pro koho je učebnice určena se dozvídáme už podle názvu. Slouží k výuce dějepisu šesté třídy středních škol. Po otevření učebnice nás přivítá tabulka s rozvržením učiva. Podle ní se také dozvídáme, že jde o učebnici, která se skládá ze tří velkých kapitol, které jsou výrazně ohraničené. Na začátku nalezneme kapitolu s názvem „*Počátky feudalismu a první feudální státy*“. Končí pak kapitolou „*Krise feudalismu a raný kapitalismus*“.

Struktura učebnice je velmi přehledná. Žáci i učitelé si mohou udělat představu o čase stráveném nad danou problematikou. Ta v případě pohusitského období vychází přibližně na čtyři vyučovací hodiny dějepisu. Učebnice má velmi nápaditý úvod, který seznamuje žáky s tím, co se v učebnici dozvedí. Autoři mu dali název „*Čemu se budeme učit?*“. Zároveň je v tomto oddíle krátce shrnuto, co by žáci měli znát z předchozího školního roku. Text učebnice obsahuje tučně zvýrazněné nadpisy. V odstavcích pod nadpisem je rozebírána problematika, kterou nadpis obsahuje. Učební materiál se skládá ze tří kapitol, jak zmiňuji výše. Každá kapitola se ještě navíc skládá z podkapitol a na konci každé se nachází několik otázek, které se vztahují k předešlému textu. Po otevření učebnice nalezneme fotografie Josefa Vasilijeviče Stalina a Klementa Gottwalda, které se nachází na dvojlistu hned po titulní stránce.

Další z použitých učebnic nese název *Dějiny středověku*. Autorem učebnice je ruský historik Jevgenij Aleksejevič Kosminskij. Kniha slouží jako pomocná a učí se podle ní žáci na gymnáziích a vyšších odborných školách. Učebnice byla vydána v roce 1951 a byla také schválena ministerstvem školství a umění. Schválení proběhlo 12. března 1951.

Autor učebnici rozdělil na čtyři části. Ty jsou tematicky vymezené. Učebnice totiž pokrývá období od raného středověku do počátků novověku. Je zaměřena na světový vývoj, ostatně jako většina učebnic, které jsem využila. Podle mého názoru by ale měla být látka světových a českých dějin rozdělena, a to do samostatných učebnic. Když se vrátíme ke zmiňované učebnici *Dějiny středověku* od Jevgenije Alexejeviče Kosminského, najdeme problematiku pohusitské doby v části, která se jmenuje „*Čechy ve 12. až 15. století*“. Ta v knize zabírá pět stran. Učebnice nemá žádné obrazové přílohy ani mapy. Text obsahuje nadpisy, které přibližují problematiku rozebíranou v jednotlivých odstavcích.

Mezi prameny tohoto období, do kterých jsem nahlédla, patří učebnice *Obrázky z našich dějin: učebnice vlastivědy pro čtvrtý postupný ročník národní školy*, která byla vydána v roce 1952. Jejími autory jsou Miroslav Macháček,²⁰ Jiří Doležal,²¹ Oldřich Fidr- muc a Jan Peka.²²

²⁰DOLEŽAL, Jiří et al. *Obrázky z dějin: učebnice vlastivědy pro 4. postupný ročník národní školy*. Část 1. 3. upr. vyd. [úpravy ve 3. vyd. provedla Jitka Barkmanová]. 1952.

²¹DOLEŽAL et al., viz poz. 20.

²²DOLEŽAL et al., viz poz. 20.

Tam najdeme asi jeden a půl stránky o vztazích panovníka, poddaných a šlechty v době pohusitské. Vypráví se tam například o tom, jak panovník (Vladislav II. Jagellonský) nechal zajmout šlechtice a rytíře Dalibora z Kozojezd. Poslední učebnicí z tohoto období je učebnice s názvem *Dějiny středověku pro II. třídu gymnázií*. Již z názvu tedy plyne, pro koho je učebnice určena. Byla vydána v roce 1952 a stejně jako mnoho dalších učebnic, byla i tato schválena ministerstvem školství a umění. Ke schválení učebnice došlo 24. května. Učebnici vytvořilo celkem osm autorů, a byli to Bedřich Bauman,²³ Jan Dědina, Oldřich Fidrmuc, Pavel Choc, Marie Pravdová, Zdeňka Šťastná,²⁴ Jaroslav Vávra²⁵ a Bohumila Zástěrová.²⁶

Učebnice obsahuje čtyři části, ty se dále dělí do kapitol. Po otevření učebnice uvidíme kapitolu „*Středověká Evropa a Asie (9.–15. století)*“ a učebnici uzavírá kapitola „*Rozklad feudalismu a začátek kapitalismu*“. I zde se setkáváme s rozvrhem učiva, podle něhož lze odhadem určit, jak dlouho byla látka probírána. V tomto případě můžeme hovořit o jedné vyučovací hodině, což dokazuje, že látka v učebnicích není příliš podrobná. Nadpisy kapitol jsou napsány tučným písmem. V učebnici najdeme i obrazové přílohy, které jsou součástí textu. Jako jedna z mála obsahuje tato učebnice i mapky a kresby.

Další pramen, ze kterého jsem vycházela, se jmenuje *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*. Byla vydána již před rokem 1948, konkrétně tedy 8. června 1946 ministerstvem školství a osvěty, ale pouze pro přechodnou dobu. Autor učebnice se jmenuje Jaroslav Sochor.²⁷ Působil jako středoškolský profesor reálky v Praze XII a jako redaktor studentského časopisu. Zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku²⁸.

Důvodem zařazení učebnice do této skupiny mezi prameny je skutečnost, že v roce 1948 byl vydán její dotisk. Učebnice nese podtitul *Život lidstva od vymření Přemyslovců*

²³PhDr. Bedřich Bauman (* 1922 – †?), filozof a historik, autor dějepisných učebnic (období středověku a novověku), autor filosofických příspěvků. Baumann, Bedřich, 1922–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000001028%5C&local_base=AUT

²⁴K autorce Zdeňce Šťastné se mi nepodařilo dohledat bližší informace.

²⁵PhDr. Jaroslav Vávra, CSc. (* 1914 – † 1990), historik, pracoval v Ústavu dějin středoevropských zemí Československé akademie věd; autor dějepisných učebnic (období od starověku až po „dobu nejnovější“); další publikační činnost zaměřena na československo-sovětské vztahy. Vávra, Jaroslav, 1914–1990. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000040398%5C&local_base=AUT

²⁶PhDr. Bohumila Zástěrová, CSc. (* 1915 – † 1987), redaktorkou časopisu Byzantinoslavica, publikovala historické práce o Slovanech, autorka učebnic dějepisu. Zástěrová, Bohumila, 1915–1987. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000043112%5C&local_base=AUT.

²⁷SOCHOR, Jaroslav. *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*. Díl III. pro třetí třídu. *Život lidstva od vymření Přemyslovců až do vynálezu parního stroje*. Dotisk 1. vydání z roku 1947. Praha: Česká grafická unie, 1948.

²⁸Sochor Jaroslav (* 1885 – † 1941). Sochor, Jaroslav, 1885–1941. In: *Bibliografie dějin Českých zemí*. Historický ústav AV ČR. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/129424>

až do vynálezu parního stroje, což samo o sobě vymezuje období, o kterém učebnice pojednává. Samotný výklad první kapitoly je věnován Elišce Přemyslovně. Co se týká období pohusitského, začíná na straně čtyřicet čtyři kapitolou s názvem „*Slavná doba krále Jiřího*“ a je obsažena na dvanácti a půl stránkách. Můžeme si zde všimnout i několika obrazů. Je zde k vidění například několik obrazů od ilustrátora Mikoláše Alše. Jedná se o Jiříkovo jednání s Matyášem u Vilémova či smrt Ludvíka Jagellonského u Moháče. Také je zde vyobrazen Vladislavský sál na Pražském hradě. Názvy podkapitol jsou nadepsány na levé straně a souvisle s nimi začíná text. Samotná učebnice je doplněna sto pěti obrazy a čtrnácti mapkami v textu.

Posledním pramenem zařazeným do tohoto období je *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*.²⁹ Jedná se o druhý díl, který je vymezen obdobím od středověku, konkrétně patnáctého století a novověk až do osvícenství. Učebnici napsal Josef Klik.³⁰ Byl středoškolským profesorem reálného gymnázia v Praze XVI a redaktorem Českého časopisu historického. První vydání proběhla s pomocí výnosu Ministerstva školství a osvěty dne 31. prosince 1947. Pro školní rok 1948/1949 proběhl dotisk. Tato učebnice je vydána nákladem Historického klubu v Praze IV.

Učebnice je rozdělena do padesáti devíti krátkých kapitol, přičemž pohusitskému období se věnují kapitoly sedm, osm a devět. První ze zmiňovaných se věnuje husitskému králi Jiříkovi, druhá Jednotě bratrské a Petru Chelčickému a třetí polskému rodu na českém trůně. Učebnici opět doprovázejí ilustrace Mikoláše Alše.

1.3 Učebnice z let 1953–1960

Pohusitská doba ve druhém vymezeném období nebyla příliš zmiňována. Při prohlížení pramenů jsem se setkala s učebnicemi, ve kterých je o této době málo poznamenáno. Objevuje se zde řada nepřesností. Například panovník Albrecht II. Habsburský, který vládne na začátku pohusitské doby, v některých učebnicích vůbec není zmíněn, což může mít za následek, že si žáci a studenti nebudou umět vysvětlit, co se dělo v době let 1437–1439 a budou tuto dobu vnímat jako prázdnou. Přesto, že práce s učebnicemi z této doby, tedy z let 1953–1960, nebyla vůbec jednoduchá, existují čtyři učebnice, které pohusitskou dobu zmiňují. Přestože výklad autorů těchto učebnic není příliš obsáhlý, základní fakta o době pohusitské přinášejí.

²⁹KLIK, Josef. *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*. Díl II., Středověk od XIV. století a novověk až do osvícenství. Dotisk z r. 1947. Náklad historického klubu, 1948.

³⁰Josef Klik (* 1896–† 1965). Klik, Josef, 1896–1965. In: *Bibliografie dějin Českých zemí*. Historický ústav AV ČR. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/7853>

První z nich nese název *Dějiny středověku a novověku*.³¹ Tato učebnice existuje v několika vydáních. První vydání učebnice je z roku 1955 a je učeno pro sedmý postupový ročník všeobecně vzdělávacích škol. Učebnici napsalo šest autorů, Jaroslav Šlajer,³² Václav Tyr,³³ Alois Sosík,³⁴ Emil Stračár,³⁵ Vojtěch Vrabec³⁶ a Václav Žáček.³⁷ I tato učebnice byla schválena výnosem ministerstva školství a umění dne 30. listopadu 1954 a vycházela po dobu let 1955–1960 každý rok.

Učebnice provází žáky obdobím od raného feudalismu do revolučního roku 1848. Stejný název má i poslední kapitola učebnice. Text, který je v učebnici obsažen, se dělí na podkapitoly. Zvýrazněny jsou také jednotlivé odstavce, a to tučnými nadpisy. Do textu jsou zahrnuté poznámky k textu, ty shrnují jednotlivé odstavce. Součástí učebnice jsou i otázky k danému tématu, které jsou uvedeny na konci každé podkapitoly. Uprostřed různých kapitol se nacházejí obrazové přílohy. Pro dobu husitskou a pohusitskou jsou zde typičtí různí bojovníci a válečné vozy. Dalším materiálem, který se v učebnici nachází, jsou mapy. Jedná se například o mapy, které zobrazují výpravy křižáků do Čech.

Dalším pramenem vydaným v rozmezí let 1953–1960 je učebnice *Dějepis pro sedmý ročník všeobecně vzdělávacích škol*.³⁸ Učebnice byla vydaná v roce 1958 a schválena výnosem ministerstva školství a kultury dne 29. března 1958. Jedná se o učebnici, která je určena žákům v sedmém ročníku všeobecně vzdělávacích škol. Jedná se o učebnici, jejíž obsah je rozdělen do pěti kapitol. Začíná „*Obdobím raného středověku*“ a končí kapitolou „*Počátek novověku*“.

³¹ŠLAJER, Jaroslav et al. *Dějiny středověku a novověku: Učební text pro 7. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955.

³²Doc. PhDr. Jaroslav Šlajer, CSc. (*1920 – † 1975), historik a pedagog, autor učebnic. Šlajer, Jaroslav, 1920–1975. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000036558%5C&local_base=AUT

³³Václav Tyr (* 1901 – † 1988), učitel, regionální historik, pedagog a dramatik; autor učebnice dějepisu, divadelních her a pedagogických spisů. Tyr, Václav, 1901–1988. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 07. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000039281%5C&local_base=AUT

³⁴K Aloisovi Sosíkovi se mi nepodařilo dohledat bližší informace.

³⁵Emil Stračár (* 1923 – † 1981), pedagog a vědec, autor dějepisných učebnic a řady pedagogických spisů. Stračár, Emil, 1923–1981. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000145044%5C&local_base=AUT

³⁶O Vojtěchovi Vrabcovi se mi nepodařilo dohledat bližší informace.

³⁷Doc. PhDr. Václav Žáček (*1905 – † 1986), historik, autor učebnic dějepisu. Žáček, Václav, 1905–1986. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000043816%5C&local_base=AUT. Byl spoluautorem několika publikací zabývajících se dějinami slovanských národů a publikací věnujících se několika osobnostem.

³⁸Sosík, Alois. *Dějepis pro sedmý ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Pokusná učebnice. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

Učebnice obsahuje podkapitoly, kde jsou tučně zvýrazněny důležité informace. Jsou to často jména, místa, bitvy a jiné. V učebnici také nalezneme doprovodné poznámky, které velmi usnadní orientaci v textu i samotné knize.

Kniha je doplněna různými obrazovými přílohami. Jsou jimi kresby a fotografie. Z fotografií můžeme uvést například známé osobnosti jako Mikoláš Aleš, Josef Mánes a Bohumil Kafka. Kresbami jsou nejčastěji husitské zbraně.

Součástí učebnice jsou i mapy. K husitské tematice zde najdeme mapy se zakreslenými křížovými výpravami a důležitými bojišti. Jediný autor, který je v učebnici uveden, je Alois Sosík, ten je autorem učebnic dějepisu již od roku 1936. Učebnice psal pro měšťanské školy. Alois Sosík je autorem ještě jedné učebnice, ze které jsem čerpala. Jmenuje se *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*.³⁹ Tato publikace byla schválena výnosem ministerstva školství a kultury 15. května 1959, ve stejném roce byla i vydána.

Jedná se o učebnici, která je rozdělena na dvě tematické části. První z nich nese název „*Počátky našich národních dějin*“ a druhá část se jmenuje „*Středověké období našich dějin*“. Autor učebnici dále člení na kapitoly a podkapitoly. Kniha začíná kapitolou s názvem „*Naše vlast v pravěku*“ a končí kapitolou s názvem „*V době největšího útisku našeho národa*“. V textu jsou obsažena tučně zvýrazněna slova, která zároveň nejvíce přibližují jeho obsah. Pak také obsahuje poznámky, které slouží k tomu, aby žák textu co nejvíce porozuměl.

Kniha je doplněna obrazovými přílohami. Obrázky do knihy namaloval ilustrátor Václav Matas. Vyobrazil zde kresby, které přibližují danou dobu. Jsou zde zachyceny nejen zbraně, ale i husité přímo v bitvách.

Poslední pramen z této skupiny, který jsem využila, je vydán ještě v roce 1958. Je jím učebnice s názvem *Dějiny starověku a středověku*.⁴⁰ Jejím autorem je Josef Polišenský.⁴¹ Kniha vyšla na konci roku 1958.

Pohusitské problematice jsou v ní věnovány tři stránky. Výklad je podán velmi stručně a není v něm mnoho detailů. Například se tam zapomíná na Albrechta II. Habsburského. Většina pozornosti je v učebnici věnována husitskému králi Jiřímu z Poděbrad. Stránky učebnice zdobí i jeho podobizna. Rozebírána je zde i Jednota bratrská a Petr Chelčický.

³⁹Sosík, Alois. *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Pokusná učebnice. 1. část. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959.

⁴⁰POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny starověku a středověku: učební text dějepisu pro 9. ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické*. 1958.

⁴¹Prof. PhDr. Josef Polišenský, DrSc. (16. prosince 1915 Prostějov – 11. ledna 2001 Praha) byl český historik a pedagog, jeden z největších českých historiků 20. století, který se specializoval především na novověké dějiny Českých zemí, Evropy a dějiny Latinské Ameriky Josef Polišenský. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/josef-polisensky-21859>.

1.4 Učebnice z let 1960–1978

Pracovat s prameny vydanými v tomto období již bylo o něco snazší než v předchozích dvou obdobích. Důvodem, který hned napadne každého člověka, je ten, že čím blíže je rok vydání učebnice současnou, tím více je v ní informací a já popravdě tento názor zaujímám také.

Jako prameny pro toto období mi sloužily tři učebnice. První z nich je učebnice s názvem *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*. Učebnice vycházela pravidelně každý rok, a to v letech 1962–1980 v nezměněném vydání. Konkrétní vydání, které jsem si vybrala pro tvorbu této práce, pochází z roku 1979. Jedná se o vydání šestnácté. Stejně jako jiné učebnice byla i tato schválena výnosem ministerstva školství a kultury dne 21. září 1961.

Učebnici napsali dva autoři Alois Sosík a Vojtěch Vrabec. Autoři učebnici rozdělili na čtyři části podle chronologických údajů. První z částí se jmenuje „*Období raného feudalismu*“ a poslední „*Období pozdního feudalismu*“. Právě v této části je obsaženo pohusitské období, které je tématem této práce.

Text učebnice je dále rozčleněn na kapitoly a podkapitoly, ve kterých jsou jednotlivá témata rozdělena nadpisy. Tyto nadpisy jsou pak vyznačeny kurzívou. Na konci každé podkapitoly jsou k dispozici otázky pro studenty, které se vztahují k probrané látce. Součástí učebnice jsou i bohaté obrazové přílohy, které jsou téměř na každé straně. Autorem obrazů je český malíř, výtvarný pedagog a ilustrátor Radomír Kolář. Obrazové přílohy k tematickým celkům různé. V učebnici můžeme vidět obrázky černobílé, červené, nebo různě barevné. Různě barevné obrázky se nacházejí na konci učebnice. Obrázky se vždy vztahují k danému tématu. Pramen obsahuje i mapy, v případě husitství jsou zde zobrazeny i plány bitev.

Druhým pramenem z tohoto období je učebnice nesoucí název *Dějepis I*, kterou schválilo ministerstvo školství výnosem ze dne 4. července 1973. Vydána byla v roce 1975. Učebnice je určena pro výuku na internátních školách pro pracující. Je rozdělena na dvě části podle dějepisné periodizace. První část tvoří celek s názvem „*Pravěk, starověk*“ a druhou část tvoří celek s názvem „*Středověk*“. Tyto období tedy přibližně shrnují obsah celé učebnice.

Zmiňované dvě hlavní části se pak dále ještě dělí na kapitoly a podkapitoly, které obsahují poznámky, které slouží jako průvodce textem. Jde o poznámky, které přibližují a vysvětlují obsah textu. Ten také obsahuje některá slovní spojení, která jsou zvýrazněna a podtržena.

Učebnice neobsahuje obrázky ani mapy, je to jediná učebnice, z těch, které jsem použila, která je vydána ve formátu A4. Ostatní mají formát A5. Učebnice byla napsána dvěma autorkami, Jiřinou Rennerovou⁴² a Jarmilou Růžičkovou.⁴³

Výše uvedené autorky se zároveň podílely na vydání stejnojmenné učebnice s názvem *Dějepis I*, která dokonce byla schválena ve stejný den, tedy 4. července 1973. Učebnice vyšla ve stejném roce, tedy také v roce 1975. Tyto dvě učebnice jsou téměř totožné. Rozdíl v jejich obsahu téměř žádný není. Liší se pouze počten autorů. Učebnici napsali tři autoři. K Jiřině Rennerové a Jarmile Růžičkové přibývá jeden autor, kterým je Vratislav Čapek. Jedná se o téměř identický text. Rozdíl vidíme pouze v jeho formátování.

1.5 Učebnice z let 1978–1989

Poslední ze čtyř vytyčených období patří pramenům z let 1978–1989. Tomuto letopočtovému vymezení, a hlavně obsahu potřebné látky, tedy pohusitské problematiky odpovídají tři prameny, ze kterých jsem čerpala.

První učebnice, kterou jsem pro toto období využila, se jmenuje *Dějepis pro 1. ročník experimentálních gymnázií*.⁴⁴ Učebnice byla vydána v roce 1979. Ale ještě před tím, než byla vydána, schválil ji výzkumný pedagogický ústav v Bratislavě. Schválení učebnice proběhlo 18. května 1978. I přesto, že ke schválení došlo měsíc před vydáním nového školského zákona z roku 1978, má obsahově i autorsky blíže k učebnicím, které spadají do posledního vymezeného období. Právě z tohoto důvodu jsem se rozhodla tento pramen zařadit právě do tohoto období.

Učebnice je rozdělena do tří kapitol. Na začátku je obsažena kapitola s názvem „*Období raného feudalismu*“ a na konci najdeme kapitolu s názvem „*Období pozdního feudalismu*“. Právě tato kapitola popisuje pohusitské období. V učebnici jsou obsaženy i podkapitoly, které se dělí na tematické celky. Celý text učebnice je tvořen velmi zmateně, což dokazuje například nejednotné řádkování jednotlivých odstavců. Text působí nepřehledně a nejednotně například i z důvodu vloženého nadpisu doprostřed věty, což na první pohled působí zmatek. Po ukončení každé podkapitoly následují „*Úkoly k opakování*“.

⁴²PhDr. Jiřina Rennerová (* 1934 – †?), učitelka a kronikářka města Benešov, autorka dějepisných učebnic. Rennerová, Jiřina, 1934–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: [https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000284398%5C&local_base=AUT](https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&ccl_term=sys=000284398%5C&local_base=AUT)

⁴³PhDr. Jarmila Růžičková, autorka učebnic dějepisu a didaktických prací pro vyučování dějepisu. Růžičková, Jarmila. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000328242%5C&local_base=AUT

⁴⁴JÍLEK, Tomáš, MOČKO, Štefan a Marián SKLÁDANÝ. *Dějepis pro 1. ročník experimentálních gymnázií*. 2. část. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

Struktura celé učebnice naznačuje, že se jedná o spíše o učitelskou příručku. Učebnice neobsahuje žádné obrazové přílohy ani mapy. Učebnice je psána slovenským jazykem. Na tvorbě této učebnice se podíleli celkem tři autoři. Jsou jimi Tomáš Jílek,⁴⁵ Stefan Mocko⁴⁶ a Marián Skládáný.⁴⁷

Dalším pramenem, který zde chci představit, je učebnice nesoucí název *Dějepis pro 1. ročník gymnázia*.⁴⁸ Učebnice byla vydána v roce 1984 a schválena výnosem ministerstva školství dne 27. dubna 1983.

V učebnici jsou obsaženy dva oddíly s názvy „*Předtřídní společnost*“ a „*Třídní společnost*“. Dále je učebnice členěna do kapitol a podkapitol. V jednotlivých podkapitolách je text přibližován poznámkami, které shrnují text. Tyto poznámky mohou žákům napomoci k tomu, aby se lépe orientovali jak v celém textu kapitoly, tak i v například v tom, že si jednotlivé události dají do větších souvislostí. Ke snadnější orientaci může lépe sloužit i tučně a zvýrazněné písmo, které je zde čteně využito. Vedle tučně zvýrazněných slovních spojení, bývají zvýrazněny i celé věty.

Součástí učebnice jsou i obrazové přílohy a mapy. Najdeme zde například mapu Čech, do které jsou zaneseny nejdůležitější bitvy. Na obrázcích najdeme nejčastěji zbraně, se kterými se bojovalo. Za každou kapitolou nalezneme nadpis s názvem „*Podklady ke studiu*“. Pod tím nalezneme například úryvek z nějakého díla. Další nadpis, který je obsažen za kapitolou má název „*Otázky a úkoly*“. Zde jsou pro žáky připraveny otázky k učivu z předešlé kapitoly, sloužící ke zopakování probrané látky. Hlavním autorem je Tomáš Jílek, dalšími autory jsou Štefan Mocko, Marián Skládáný, Jarmila Růžičková a Václav Michovský.⁴⁹

Předposledním pramenem spadajícím do tohoto období je učebnice, nesoucí název *Dějepis pro 6. ročník základní školy*. Tato učebnice byla schválena ministerstvem školství a tělovýchovy již 15. prosince 1988, ale vyšla o dva roky později, tedy v roce 1990. Jedná se o šesté přepracované vydání. V původním vydání vyšla tato učebnice již v roce 1981 pod názvem *Dejepis pre šiesty ročník základnej školy*. Následující rok, tedy v roce 1982,

⁴⁵Prof. PhDr. Tomáš Jílek, CSc. (*1934 – †?), autor prací z oboru didaktiky dějepisu a regionálních dějin západních Čech. Jílek, Tomáš, 1934–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000048348%5C&local_base=AUT

⁴⁶O Štefanu Mockovi se mi nepodařilo najít žádné další informace.

⁴⁷Doc. PhDr. Marián Skládáný, CSc. (*1940 – †?), slovenský historik, autor dějepisných učebnic. Skládáný, Marián, 1940–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000229358%5C&local_base=AUT.

⁴⁸JÍLEK, Tomáš et al. *Dějepis pro 1. ročník gymnázia*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

⁴⁹PhDr. Václav Michovský, CSc. (* 1922 – † 1994), vysokoškolský pedagog, nakladatelský redaktor, autor učebnic. Michovský Václav, 1922–1994. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000023566%5C&local_base=AUT

vyšla již pod názvem *Dějepis pro 6. ročník základní školy*. Již podle názvu poznáme, že se jedná o slovenskou učebnici.

Učebnice je rozdělena na dva oddíly. První má název „*Feudální společnost*“ a druhý „*Přechod ke kapitalistické společnosti – novověku*“. Dále je tento pramen členěn podle období, které se zároveň dělí na kapitoly. V učebnici jsou obsaženy poznámky, které provází žáky celým textem. Mimo to se v ní vyskytují i tučně vtištěná slovní spojení. Každou kapitolu uzavírají otázky k předešlé látce. Při listování učebnicí si můžeme všimnout i obrazových příloh, kreseb, maleb i fotografií.

Autoři učebnice nezapomněli ani na mapy, které umožňují studentům více si probranou látku zpřehlednit. Učebnici napsali celkem čtyři autoři, mezi kterými jsou Tomáš Jílek a Marián Skládáný. K těmto dvěma autorům přibyli ještě Jozef Baďurík,⁵⁰ a Marta Butvinová.⁵¹

Úplně poslední učebnicí, kterou jsem pro tvorbu své práce použila, je také slovenská učebnice s názvem *Dejepis pre 1. ročník stredných škôl*.⁵² Učebnice byla vydána z výnosů ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže. První vydání této učebnice pochází z roku 1984. Druhé vydání, se kterým jsem pracovala, vyšlo v roce 1989.

Pohusitská problematika se v této učebnici rozkládá na osmi stranách. Autoři se zde zabývají například „bitkou pri Lipanoch“, politikou Jiříka z Poděbrad, či osobností Ladislava Pohrobka. Velkou pozornost ale věnují také Jednotě bratrské. Výklad o ní v učebnici zabírá téměř dvě stránky. Mohli bychom se zamyslet nad tím, proč se Jednotě bratrské autoři této učebnice věnují tak podrobně. Odpověď bychom možná našli v tom, že její autoři jsou slovenské národnosti. Tuto učebnici napsali Vratislav Čapek, Václav Michovský a Marián Skládáný. Každý z těchto tří autorů napsal, nebo alespoň byl spoluautorem minimálně jedné z výše zmiňovaných učebnic.

⁵⁰Doc. PhDr. Jozef Baďurík, CSc. (* 1910 – † 1972), pedagog, spisovatel, autor povídek pro děti; spoluautor učebnic dějepisu a také metodických příruček k učebnicím dějepisu. Baďurík, Jozef, 1910–1972. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000153067%5C&local_base=AUT.

⁵¹PhDr. Marta Butvinová, autorka, o které se mi nepodařilo dohledat další údaje.

⁵²ČAPEK, Vratislav, MICHOVSKÝ, Václav a MARIÁN SKLÁDANÝ. *Dejepis pre 1. ročník stredných škôl*. Přel. LOVÁSKO, Ferdinand. 2. vyd. 1989.

2 Vývoj školství

Školství od roku 1948 po Sametovou revoluci prošlo významnými proměnami, které probíhaly v několika etapách. Než se budu jednotlivými etapami podrobněji zabývat, chtěla bych zmínit, že samotnému vývoji školství ve zmiňovaném období předcházelo několik proměn či reforem, které se do školství promítaly po dobu celého dvacátého století. Spousta z nich se odehrála ještě před rokem 1948, a právě z tohoto důvodu považuji za důležité si je připomenout ještě před tím, než přejdeme k samotnému vývoji školství v Československé republice.

Za připomenutí určitě stojí školská reforma z roku 1849, která ovlivnila školství až do současnosti. Tato reforma se týkala oblasti středního školství, konkrétně vzdělávání na gymnáziích. Přidala totiž k původním šesti letům gymnázia ještě dva roky studia navíc a tak vznikla dodnes existující klasická osmiletá gymnázia. Tuto reformu řídilo Ministerstvo duchovních záležitostí a školství. Dva roky studia navíc měly fungovat jako první dva ročníky filosofické fakulty.⁵³ Bližší specifikací a úlohou, kterou tyto dva roky ve školách měly, se zákony podrobněji nezabývají, proto jsem k podrobnějšímu vysvětlení využila učebnici pedagogiky, která se touto problematikou zabývá.⁵⁴ V učebnici pedagogiky autorka tyto dva roky nazývá „přípravkami“ univerzitního studia, které měly šestileté gymnázium doplnit.⁵⁵ Do doby, než se takzvané přípravky sjednotily s šestiletými gymnázii, fungovaly samostatně jako příprava na vysokou školu.⁵⁶

Existovala také gymnázia osmiletá. Na osmiletých gymnáziích se vyučovaly cizí jazyky, například řečtina či latina. Důležitá je i skutečnost, že tento druh škol byl rozdělen na dva samostatné čtyřleté cykly.⁵⁷ Když žák dokončil první cyklus studia, nemusel dále pokračovat. Mohl začít pracovat jako nižší úředník nebo přestoupit na jinou odbornou

⁵³CIGÁNEK, Radim. *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945–1949*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. 210 s. ISBN: 978-80-246-1611-7, s. 16.

⁵⁴DVOŘÁKOVÁ, Markéta et al. *Základní učebnice pedagogiky*. 1. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2014, s. 248. ISBN: 978-80-247-5039-2, s. 214.

⁵⁵DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

⁵⁶DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

⁵⁷DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

školu.⁵⁸ Aby byl žák ke studiu na gymnázium přijat, musel složit přijímací zkoušku z němčiny a z počtů. Studium bylo zakončené maturitní zkouškou.⁵⁹

Zanedlouho po vzniku osmiletých gymnázií začala vznikat i gymnázia reálná. Tento druh gymnázií více kladl důraz na rýsování a přírodovědné předměty. Studovalo se tu nejdříve po dobu šesti let, posléze byla ale doba studia o jeden rok prodloužena. Délka studia tedy od roku 1868 trvala sedm let a po sedmém ročníku byla zavedena maturitní zkouška.⁶⁰ Od klasického gymnázia se reálné gymnázium lišilo tím, že kombinovalo ročníky různého zaměření tak, aby se každému absolventovi dostaly alespoň nějaké znalosti z každého předmětu, například z deskriptivní geometrie.⁶¹

Další druh středních škol vznikl v důsledku rozvoje přírodních věd, ten si vynutil vznik střední všeobecně vzdělávací školy, takzvané „reálky“. Jejich struktura byla podobná struktuře gymnázií. Také se zde studovalo po dobu dvou cyklů, rozdíl byl však v délce jejich trvání. Zatímco na gymnázium se jeden cyklus studoval čtyři roky, reálky měly jeden cyklus pouze tříletý.⁶²

Ve druhé polovině devatenáctého století vznikl systém organizace škol. Jednalo se o tzv. Hausnerův zákon, který byl vydán v roce 1869 a zůstal v platnosti až do roku 1948. Tento zákon zřizoval soustavu národního školství a zaváděl povinnou osmiletou školní docházku. Díky tomuto zákonu rovněž vznikaly osmileté obecné školy. V této době tedy existovala již zmiňovaná gymnázia, reálky a měšťanské školy.⁶³ V říjnu 1918, tedy v době vzniku samostatného Československa k žádným zásadním změnám ve vývoji školství nedošlo a pravděpodobně s ohledem na tehdejší politickou situaci ani dojít nemohlo.

Ráda bych zde zmínila i malý školský zákon z roku 1922, ten sice žádné zásadní změny nepřinesl, ale díky němu byly zavedeny nové předměty jako například občanská nauka, pro hochy ruční práce a pro děvčata nauka o domácím hospodaření.

Československo tedy převzalo systém školství z dob Rakouska-Uherska, který obsahoval dvě oblasti škol – střední školy (což byly různé typy gymnázií a reálky) a základní školství tvořené osmiletými obecnými školami a tříletými občanskými školami.

Zásadní změny ve vývoji školství nastaly až v období po druhé světové válce. V poválečných letech byl vývoj školství a myšlenky na jeho koncepci v centru pozornosti všech politických stran. V tomto období se rozhodovalo o charakteru školství.

Bylo tomu tak až do vydání zákona číslo 95/1948 Sb. Před vydáním tohoto zákona proti sobě stálo několik myšlenek. První myšlenku podporovali členové politické strany

⁵⁸DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

⁵⁹DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

⁶⁰CIGÁNEK, viz poz. 53, s. 16.

⁶¹DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

⁶²DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

⁶³DVOŘÁKOVÁ et al., viz poz. 54, s. 214.

Národní socialisté a strana Národní demokracie. Tyto strany usilovaly o diferenciovanou jednotnou školu.

Pro upřesnění a hlavně porozumění pojmu diferenciovaná škola jsem použila práci článku o reformách ve školství.⁶⁴ Diferenciace školství znamenala rozdělení žáků do jednotlivých skupin. Ve většině případů se hovoří o čtyřech skupinách. Skupiny byly vytvořeny například podle schopnosti chápat učivo.⁶⁵ S ohledem na jejich schopnost chápat učivo jim také učitelé postupně vysvětlovali učivo nové.

Další myšlenku tvořila představa o důsledné jednotné škole. Tuto myšlenku propagovali komunisté. Jednotnou školou měli na mysli „ujednocení vzdělávacích požadavků na stejně staré žáky, na něž byly dosud kladeny různé vysoké nároky podle toho, na jaký druh školy chodili (gymnázia, reálky, měšťanky)“.⁶⁶ Třetí myšlenka, za jejímž programem stála Lidová strana, požadovala církevní školství.

V této době se do čela reformátorů postavil Zdeněk Nejedlý, který byl od konce války ministrem školství a osvěty. Funkci ministra školství a osvěty zastával od 5. dubna 1945, ale po volbách roku 1946 z postu odešel a zpět se vrátil až po únoru 1948. Setrval zde až do roku 1953.⁶⁷

Představitelé levicového učitelského sboru, v jehož čele stál Zdeněk Nejedlý, prosazovali jednotnou školu. Důvodem byla skutečnost, že diferenciací počítající s rozdíly mezi lidmi neodpovídala marxistické ideologii.⁶⁸

Tyto etapy lze vymezit na základě několika školských zákonů. V této kapitole se budeme věnovat celkem čtyřem školským zákonům. Každý z nich má v názvu za lomítkem uvedený letopočet, který značí rok vydání. Zákony, které vyšly po roce 1948, se odvíjí právě od reform, které byly provedeny ještě před únorem 1948. Vývoj školství po roce 1948 byl výrazně ovlivněn politikou Komunistické strany, která po Vítězném únoru převzala veškerou politickou moc v Československu. Nyní se budu zabývat vývojem školství a školskými zákony z let 1948–1989. Důležitým rysem, ve kterém se školství po roce 1948 výrazně lišilo od předchozích let, je skutečnost, že některé učivo a jeho témata bylo posouváno dopředu, a to i na úkor jiného. Byl na něj kladen větší důraz. Například v dějepise,

⁶⁴BARTOŠOVÁ, Jana. „Komenium“. In: *Metodický portál RVP: Modul články* (26. červ. 2007). ISSN: 1802–4785. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/1453/KOMENIUM.html/>.

⁶⁵BARTOŠOVÁ, viz poz. 64.

⁶⁶MORKES, František. „Proměny školní docházky“. In: *Učitelské noviny* 2010.33 (2010). Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv%5C&clanek=5492>.

⁶⁷JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. 4. rozš. vyd. Edice pedagogické literatury. Brno: Paido, 1997. 76 s. ISBN: 80-859-3143-5, s. 59.

⁶⁸HANZAL, Josef. „Zdeněk Nejedlý a poválečné české školství a kultura“. In: NAVRÁTIL, Ivo, ed. *Mínilost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání: sborník referátů z konference konané ve dnech 24.–25. června 1999 v Jičíně. Supplementum* 5. 1. vyd. Semily: Státní okresní archiv Semily pro Lepařovo gymnázium, 2000, s. 101–114. ISBN: 80-862-5402-X.

díky nástupu Komunistické strany k politické moci byl kladen důraz právě na dějiny KSČ nebo Sovětského svazu.

2.1 Zákon č. 95/1948 Sb.

První ze zákonů, který zde chci zmínit, vyšel 21. dubna 1948. Jedná se o zákon číslo 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon).⁶⁹ Tento zákon tvoří osm částí. Samotná podstata zákona je vyjádřena hned v první části. První část rozebírá základní ustanovení a obsahuje myšlenku, že veškerá mládež má dostat jednotné, tedy stejné základní obecné vzdělávání.⁷⁰ Další odstavec v první části je věnován struktuře školství a jednotlivým stupňům škol, kterými dítě musí projít. První a nejnižší stupeň zastávala mateřská škola.⁷¹ Na mateřskou školu navazovala základní škola. Základní škola se skládala z prvního (národního) a druhého (středního) stupně.⁷²

Národní školu tedy tvořil první stupeň jednotné školy s dobou trvání pěti let.⁷³ Druhý, střední stupeň jednotné školy trval čtyři roky.⁷⁴ Tyto dva stupně dohromady tvořily základní vzdělání, které bylo povinné, a poskytovaly ho oba tyto stupně dohromady. Prvnímu a druhému stupni základních škol se podrobněji věnuje třetí část tohoto zákona. Základní školy tedy poskytovaly vzdělání jednotné a bezplatné.⁷⁵ Tímto zákonem se školy staly státními učilišti.⁷⁶ Žákům, kteří dál nechtěli nebo nemohli pokračovat ve vzdělání na výběrových školách stanovil zákon povinnost vzdělávat se na základních výběrových školách.⁷⁷ Docházka zde nebyla každodenní.⁷⁸

Tento zákon dokonce stanovuje jak dobu povinné školní docházky, tak stanovuje zvlášť délku prvního a druhého stupně. Povinná školní docházka, která dohromady trvala devět let,⁷⁹ byla tímto zákonem prodloužena o jeden rok. Na základní školu dítě chodilo od šesti do patnácti let. Povinnost dítěte vzdělávat se byla i po patnáctém roce jeho věku. Muselo totiž i nadále docházet do základních odborných škol. Odborné školství a střední odborné

⁶⁹Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1948, částka 38. S. 829–838.

⁷⁰Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 1, odst. 1.

⁷¹MŠ se podrobněji věnuje druhá část, mohly ji navštěvovat děti ve věku od tří do šesti let.

⁷²Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 1, odst. 2.

⁷³Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 23.

⁷⁴Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 28.

⁷⁵Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 5.

⁷⁶Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 4.

⁷⁷ADAMCOVÁ, Jana. „Dějiny Základní školy Marie Kudeřkové ve Strážnici v letech 1945–1989“. Vedoucí práce Doc. Mgr. Jiří Zounek, Ph.D. Dipl. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd, 2018. 93 s. [Cit. 03. 07. 2020]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/x6pji/Diplomova_prace_-_Jana_Adamcova.pdf, s. 13.

⁷⁸ADAMCOVÁ, viz poz. 77, s. 13.

⁷⁹Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 13, odst. 1.

školský zákon. Odborné školy se dělily na povinné a výběrové.⁸⁰ Mezi povinné patřily ty instituce základní školy, které byly navštěvovány těmi žáky, kteří nedocházeli do jiných škol třetího stupně.⁸¹ Tento druh institucí poskytoval vzdělání po dobu tří let⁸² a nahradil i bývalé učňovské školy.⁸³

Na odborné výběrové školy docházeli žáci na kratší dobu než čtyři roky.⁸⁴ Mezi odborné výběrové školy patřily instituce, jejich délka studia trvala dva až tři postupné ročníky⁸⁵ a vyšší střední školy, kde se studovalo po dobu čtyř let. Vyšší střední školy se dělily na dva základní typy. Vyšší odborné školy, které poskytovaly vzdělání po dobu čtyř a pěti let, a gymnázia, která měla čtyři ročníky.⁸⁶ Tímto zákonem všechny dosavadní typy škol přestaly existovat.⁸⁷ Školy pro mládež vyžadující zvláštní péči jsou zahrnuty v páté části.

Šestá část nese název obecná ustanovení. Jeden z odstavců se zabývá ochranou názvu škola a podle něho se školou smí nazývat jen státní učiliště.⁸⁸ Tato část obsahuje § 69, který pojednává o učebnicích a pomocných knihách. Tento paragraf v jednotlivých odstavcích určuje, že se na školách směly používat jen učebnice a pomocné knihy, které byly schváleny ministerstvem školství a osvěty. Vydavatelem těchto učebnic a knih smělo být pouze Státní nakladatelství.⁸⁹

Hlavní postavou této doby v této oblasti byl ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý. Ten přestal tuto funkci vykonávat 31. ledna 1953. Právě on by se dal považovat za jednu z hlavních postav, která stála za vznikem zákona z roku 1948. Na tomto postu ho poté nahradil Ernest Sýkora. I přesto, že je Zdeněk Nejedlý vnímán jako člověk, který propagoval komunistickou ideologii, ne vždy s ní souhlasil. Stavěl se do určité opozice vůči stranicky prosazovanému plánu. Tento plán totiž usiloval o zkrácení školní docházky, zrušení gymnázií a úplné podřízení školství sovětskému vzoru. Sovětský svaz totiž chystal reformu, která měla vstoupit v platnost v letech 1952–1953.⁹⁰

⁸⁰Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 33.

⁸¹Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 46, odst. 2.

⁸²Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 46, odst. 1.

⁸³VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2007. 402 s. ISBN: 978-80-247-1734-0, s. 84.

⁸⁴Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 33.

⁸⁵Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 51.

⁸⁶Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 33.

⁸⁷VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ, viz poz. 83, s. 84.

⁸⁸Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 62.

⁸⁹Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), viz poz. 69, § 69.

⁹⁰HANZAL, viz poz. 68, s. 99.

2.2 Zákon č. 31/1953 Sb.

Školský zákon, který byl vydán 24. dubna 1953,⁹¹ nahradil a zrušil zákon z roku 1948. Společně se zákonem z roku 1948 byla zrušena i další vládní nařízení s ním související a kterými se prováděla nařízení školského zákona.⁹² První část nového školského zákona definuje školskou soustavu. Dítě, kterému bylo více než šest let a prošlo mateřskou školou, muselo i nadále navštěvovat povinné vzdělávání v délce osmi let.⁹³ Tím nastala změna. Povinná školní docházka se oproti školskému zákonu z roku 1948 zkrátila o jeden rok. Možným důvodem zkrácení školní docházky dítěte byla ekonomická situace státu.⁹⁴

Rozhodnutí o kratší školní docházce s sebou neslo jisté komplikace. Tu hlavní komplikaci způsobily především zvýšené nároky na žáky prvního stupně. Povinná školní docházka byla o jeden rok zkrácena, ale množství učiva, které museli učitelé s žáky probrat, zůstávalo stejné. Důsledkem pak byla skutečnost, že na rozebrání určitého učiva bylo mnohem méně času. To způsobilo mnoha žákům problémy nejen s prospěchem, ale dostávali se díky tomu do většího psychického napětí. Délka prvního stupně se nezměnila, v pátém ročníku se ale začaly vyučovat předměty, které se obvykle učily až v ročníku šestém, tedy na druhém stupni. Jednalo se například o zeměpis, dějepis či přírodopis. Přejít ze čtvrtého do pátého ročníku byl pro mnohé nezvladatelný a řada dětí se s ním neuměla vyrovnat. Následkem toho se zvyšovalo procento žáků, kteří propadali.⁹⁵

Postupem času byly nově zřizované osmileté a jedenáctileté střední školy, které nahradily školy základní devítileté. Pro děti nastala situace, kdy musely absolvovat buď osmiletou střední školu⁹⁶ nebo prvních osm postupových ročníků školy jedenáctileté. Po absolvování osmi ročníků základní jedenáctileté školy mohli odejít. Zbýlé tři ročníky školy byly výběrové.⁹⁷ Výběrové tři ročníky představovaly vyšší odborné vzdělání s přípravou na vysoké školy. Nahrazovaly dosavadní gymnázia, která byla zrušena a obnovena až v roce 1968.

Další odstavce tohoto zákona přinášejí informace o dalším typu škol, kterým byly odborné školy⁹⁸ nebo školy pro mládež vyžadující zvláštní péči.⁹⁹ Bylo zavedeno také několik mimořádných forem studia při zaměstnání pro pracující.¹⁰⁰ Druhá část tohoto zákona

⁹¹Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1953, částka 18.

⁹²Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 18.

⁹³Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 3, odst. 3.

⁹⁴VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ, viz poz. 83, s. 85.

⁹⁵VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ, viz poz. 83, s. 85.

⁹⁶Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 4, odst. 1.

⁹⁷Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 4, odst. 2.

⁹⁸Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 5.

⁹⁹Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 6.

¹⁰⁰VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ, viz poz. 83, s. 85.

je věnována školám pro vzdělávání učitelů,¹⁰¹ třetí část obsahuje společná ustanovení, přechodná a závěrečná.¹⁰²

2.3 Zákon č. 186/1960

Největším problémem, který přinesl školský zákon z roku 1953, bylo zkrácení povinné školní docházky o jeden rok. Touto problematikou se zabýval i XI. sjezd KSČ, který proběhl v roce 1958. Zde byl vznesen požadavek, aby byla povinná školní docházka opět prodloužena na původních devět let.¹⁰³ Tomuto požadavku bylo vyhověno a na jeho základě byl vydán nový školský zákon, který vyšel 15. prosince 1960.¹⁰⁴ Tímto zákonem se také ruší školský zákon z roku 1953.¹⁰⁵

Třetí vymezené období také značí jisté uvolnění politické atmosféry, které je znakem šedesátých let. I přes určité politické uvolnění, které proběhlo v těchto letech, se v tomto zákoně nachází úvodní ustanovení, kde je stanoveno, že výchova a vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru, marxismu-leninismu.¹⁰⁶ Cílem tohoto názoru bylo, že děti musely procházet komunistickou výchovou.¹⁰⁷ Zbytek pracující společnosti by se měl podle tohoto zákona při zaměstnání vzdělávat. Podle světového názoru marxismu-leninismu bylo vzdělávání při zaměstnání nedílnou součástí vyspělé socialistické společnosti.¹⁰⁸ Československý svaz mládeže a jeho pionýrská organizace získávaly v Československé socialistické republice stále významnější úlohu.¹⁰⁹

Během tohoto období se poprvé objevovaly jesle, které zajišťovaly předškolní výchovu pro děti do tří let.¹¹⁰ Byla zde i mateřská škola.¹¹¹ Když péči o děti převzaly instituce mateřských škol a jeslí, ženy se mohly dříve vrátit do práce. Tento krok znamenal návrat k zákonu z roku 1948.¹¹² Povinná školní docházka se opět prodloužila o jeden rok. Základní vzdělání bylo dětem poskytnuto ve věku od šesti do patnácti let a poskytovala ho základní devítiletá škola.¹¹³ Výchova dětí ve věku, kdy byly školou povinné, probíhala i v době mimo

¹⁰¹Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 7–10.

¹⁰²Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), viz poz. 91, § 11–19.

¹⁰³VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ, viz poz. 83, s. 85.

¹⁰⁴Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1960, částka 82. S. 645–652.

¹⁰⁵Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 37.

¹⁰⁶Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 1, odst. 3.

¹⁰⁷Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 1, odst. 5.

¹⁰⁸Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 1, odst. 6.

¹⁰⁹Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 7.

¹¹⁰Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 4, odst. 1.

¹¹¹Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 4, odst. 2.

¹¹²VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ, viz poz. 83, s. 85.

¹¹³Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 6.

vyučování.¹¹⁴ Děti mohly své studium zaměřit také podle svých zájmů. Mohly studovat umění nebo jazyky v lidových školách umění¹¹⁵ a lidových školách jazyků.¹¹⁶

Po dokončení základní školy dítě ve svých patnácti letech nastupovalo na další stupeň vzdělávání, který představovaly střední školy. Vzdělání tohoto stupně poskytovala například odborná učiliště, učňovské školy¹¹⁷ a odborné školy.¹¹⁸ Když chtěly děti získat úplné střední vzdělání,¹¹⁹ bylo možné navštěvovat střední odborné školy¹²⁰ a střední všeobecně vzdělávací školy.¹²¹ Zde bylo možné získat úplné střední vzdělání. Tento druh škol nahradil poslední tři ročníky vzdělání na jedenáctileté střední škole a konzervatořích.¹²²

V zákoně je zmíněno i vzdělávání pro pracující, kteří si své vzdělání mohli doplnit na středních školách pro pracující¹²³ či v podnikové škole technické.¹²⁴ Po absolvování alespoň jedné z těchto škol mohli získat úplné střední vzdělání, které jim zároveň dávalo možnost studia na vysoké škole. Vedle středních škol pro pracující či podnikových škol technických byly zřizovány ještě podnikové instituty, kde si pracující mohly dodělat vyšší odborné vzdělání v délce nejméně dvou let.¹²⁵ Na podnikových institutech si mohli dodělat vzdělání osoby, které již měly střední odborné či úplné střední vzdělání, případně i víceletou praxi.

Do vývoje vzdělání v Československé socialistické republice zasáhl ještě jeden zákon, který řadíme do třetího vymezeného období. Je jím zákon o gymnáziích vydaný dne 19. prosince 1968.¹²⁶ Spolu s vydáním tohoto zákona byla po patnácti letech obnovena gymnázia, která byla zrušena školským zákonem z roku 1953. Opětovné zavedení vzdělávání na gymnáziích mělo zvýšit úroveň středoškolského vzdělání.¹²⁷ Všeobecně vzdělávací školy byly tedy postupně přeměněny na gymnázia. Bylo tomu tak od školního roku 1968/1969.¹²⁸

¹¹⁴Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 2.

¹¹⁵Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 22.

¹¹⁶Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 23.

¹¹⁷Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 8.

¹¹⁸Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 10.

¹¹⁹Tyto školy po jejich absolvování přinášely možnost studia na vysokých školách

¹²⁰Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 12.

¹²¹Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 10.

¹²²Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 15.

¹²³Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 9.

¹²⁴Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 13.

¹²⁵Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), viz poz. 104, § 14.

¹²⁶Zákon č. 168/1968 Sb., o gymnáziích. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1968, částka 46. S. 455.

¹²⁷Zákon č. 168/1968 Sb., o gymnáziích, viz poz. 126, § 1, odst. 1.

¹²⁸Zákon č. 168/1968 Sb., o gymnáziích, viz poz. 126, § 2, odst. 1.

2.4 Zákon č. 63/1978 Sb.

Zákon z roku 1978 obsahoval i ustanovení o zrušení předešlých zákonů. Tímto zákonem byl tedy zrušen předešlý školský zákon číslo 186/1960 Sb., tak i zákon o gymnáziích z roku 1968.¹²⁹

Posledním zákonem, který ovlivnil vývoj školství do roku 1989, je zákon číslo 63/1978 Sb.¹³⁰ Tímto zákonem se tedy řídilo školství v tehdejší Československé socialistické republice od roku 1978. Konkrétní vydání tohoto zákona proběhlo 21. června 1978 a pojednával o opatřeních v soustavě základních a středních škol.¹³¹ I přesto, že je tento zákon pro samotný vývoj školství velmi podstatný, nikdy nebyl označen jako školský zákon. Úkolem tohoto zákona bylo zavedení takových podmínek ve školské soustavě, které měly umožnit veškeré mládeži, aby dosáhla středního a úplného středního vzdělání.¹³²

Tento zákon způsobil, že povinná školní docházka byla prodloužena na deset let. Základní devítileté školy ale existovaly až do roku 1984. Poté byly postupně rušeny a úplně zanikly 31. prosince 1984.¹³³ Výjimka v tomto zákoně byla stanovena pro žáky, kteří v době vydání zákona již navštěvovali základní devítileté školy. V jejich případě pak byla povinná školní docházka splněna absolvováním všech devíti postupných ročníků základní devítileté školy.¹³⁴

Tím poprvé v historii školství nastala situace, že délka povinné školní docházky byla jiná než základního vzdělání. Základní školy osmileté, které poskytovaly základní vzdělání, se dělily na dva čtyřleté stupně. Na prvním stupni nastala zásadní změna. Povinnost dětí navštěvovat školu tedy neskončila ukončením osmileté základní školy, žáci museli po jejím dokončení ještě absolvovat první a druhý ročník střední školy.¹³⁵

Střední školy byly považovány za další stupeň vzdělání a poskytovaly střední nebo úplné střední vzdělání.¹³⁶ Novým druhem středních škol, které začaly v této době existovat, byla střední odborná učiliště. Tyto instituce začaly poskytovat vzdělání ve dvou nebo tříletých oborech střední vzdělání a mimo to i úplné střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou.¹³⁷

¹²⁹Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1978, částka 14. S. 258–267, § 53.

¹³⁰Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129.

¹³¹Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129.

¹³²Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 1, odst. 2.

¹³³Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 44, odst. 2.

¹³⁴Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 34, odst. 2.

¹³⁵Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 34, odst. 7.

¹³⁶Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 5, odst. 1.

¹³⁷Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 6–7.

Záměrem toho zákona bylo poskytovat vzdělání všem vrstvám obyvatelstva, takže i dělnické mládeži, která s úplným středním vzděláním dostala i možnost studia na vysoké škole. Tím se však maturitní zkouška stala dosažitelnou pro mnoho studentů a ztratila tak povědomí o své vzácnosti. Podat doporučení o možnostech studia na střední škole měla svým studentům základní škola. V tomto doporučení nebyly preferovány pedagogické a psychologické předpoklady, ale o budoucím vzdělání žáků rozhodovaly především politické a ideové předpoklady.¹³⁸

V této době i nadále existovala gymnázia a vedle nich spoustu druhů středních škol. Například střední odborná učiliště, střední odborné školy, konzervatoře, odborné školy, odborná učiliště, učňovské školy a střední odborné školy pro pracující.¹³⁹ Tyto druhy středních škol a učilišť dohromady tvořily druhý vzdělávací stupeň.

Vzdělání ale nebylo poskytováno pouze na prvním vzdělávacím stupni, tedy na základních školách, a druhém vzdělávacím stupni, tedy na středních školách, ale existovaly i školy pro mládež vyžadující zvláštní péči.¹⁴⁰ Zákon se zmiňuje i o dětech talentovaných. Tyto děti mohly studovat ve speciálních třídách pro talentované.¹⁴¹ Stejně jako ve školském zákoně z roku 1960 je i v tomto zákoně stanovena spolupráce se Socialistickým svazem mládeže a jeho pionýrskou organizací.¹⁴²

Poslední školský zákoník, spadající do tohoto období, byl vydán v březnu roku 1984. Jeho obsah se týkal soustavy základních a středních škol. Tento zákon spíše shrnoval soustavu školství, která měla být změněna od srpna roku 1984.¹⁴³

¹³⁸VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ, viz poz. 83, s. 87.

¹³⁹Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 8–14.

¹⁴⁰Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 23–7.

¹⁴¹Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 30.

¹⁴²Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, viz poz. 129, § 41.

¹⁴³Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1984, částka 5. S. 110–124.

3 Situace v českých zemích po skončení husitských válek

3.1 Konec husitských válek: bitva u Lipan

Začátek pohusitského období bývá datováno na rok 1437 a je spojeno s nástupem Albrechta II. Habsburského na český královský trůn. Přesto bych ale ráda zmínila dvě události, na které pohusitské období navazovalo. Pro následující pohusitské období jsou důležité dva historické mezníky. Prvním z nich je bitva u Lipan a druhým vláda Zikmunda Lucemburského. Pro tuto práci je důležitý rok 1437, kdy Zikmund umírá ve Znojmě. Těmto dvěma, podle mne důležitým, historickým mezníkům by měla být věnována alespoň malá část této práce. Domnívám se totiž, že obě tyto události měly následně vliv i na pohusitské období v českých zemích. Vývoj situace v českých zemích na konci husitských válek a krátce po jejich skončení měl důležitý dopad na následné pohusitské období. Stejně důležitá byla i osobnost Zikmunda Lucemburského, Ten byl, jak známo, zetěm prvního pohusitského panovníka.

Období, které nazýváme husitství nebo husitská revoluce, datujeme od doby upálení mistra Jana Husa. Ostatně názvy husitství a husitská revoluce jsou odvozeny právě od mistra Jana Husa. Husitskou revolucí je totiž nazýván proces, při kterém se dostali do sporu Husovi příznivci a protivníci. Když hovoříme o husitství, hovoříme o hnutí, které vznikalo právě v okruhu stoupců mistra Jana Husa a šířilo se dál v Českém království i moravském markrabství.

Husovo učení výrazně ovlivnilo hlavně církevní a náboženské dějiny.¹⁴⁴ Na myšlenky, které měl o církvi a náboženství Jan Hus, později navazuje Petr Chelčický,¹⁴⁵ který je stejně jako Jan Hus proti všem válkám, takže i proti husitským. Mnoho autorů učebnic má ke konci husitských válek spíše hodnotící postoje. Snaží se o hodnocení situace, která v Českých zemích nastala po bitvě u Lipan. Hodnotící postoj autorů učebnic by mohl být

¹⁴⁴MORAVEC, Jaroslav. *Pohledy do českých dějin*. 1. vyd. Praha: Futura, 2008. 254 s. ISBN: 978-80-86844-30-5, s. 115.

¹⁴⁵MORAVEC, viz poz. 144, s. 115.

pro žáky „návodem“ k tomu, jak vnímat české dějiny. Podle mého názoru by se však měli více zaměřit například na průběh bitvy a jiná fakta s ní související. Důvodem je skutečnost, že od bitvy u Lipan se odvíjejí dějiny českých zemí v následujících letech. V souvislosti s bitvou u Lipan také obracejí pozornost na Zikmunda Lucemburského.

V bitvě u Lipan proti sobě bojovala vojska katolicko-kališnické aliance a polní vojska.¹⁴⁶ Podle historika Petra Čorneje trvala bitva u Lipan pouze dvě hodiny.¹⁴⁷

Datum, kdy se bitva u Lipan uskutečnila, by mělo být všem známé. Bitva proběhla 30. května 1434. Obě vojska se na ni pečlivě připravovala. Členové obou armád byli uzavřeni pod ochranou vozových hradeb vzdálených několik set metrů od sebe.¹⁴⁸ Z tohoto důvodu také hejtmanové na vozové hradby zásadně neútočili.¹⁴⁹ Přesto ale nakonec došlo k podlomení vozových hradeb a bojovalo se i ve vnitř vozů. Ke konci bitvy se vozy staly spíše pastí než ochranou.¹⁵⁰ Na vozech umírá například Prokop Holý.¹⁵¹ Polní vojska vpadla do otevřené pevnosti radikálů, a to rozhodlo o výsledku bitvy.¹⁵² Lipany ovládla vojska katolicko-kališnické aliance a porážku utrpěla polní vojska.¹⁵³

Výsledek lipanského střetnutí byl většinou obyvatelstva přijat. Pozitivně hodnotili bitvu především katolíci.¹⁵⁴ Příznivci tábořského a sirotčího bratrstva projevovali laskavé chování a kladný vztah k poraženým.¹⁵⁵ Bitvou u Lipan ale husitská revoluce nekončí, výraznou moc v českých zemích má šlechta.¹⁵⁶

Na situaci kolem bitvy u Lipan se zaměříme pouze v krátkosti. Podrobněji se na ni zaměřují tři učebnice, které mi pro tuto práci sloužily jako prameny. Nejpodrobněji se této události věnují autoři *Dejepis pro 1. ročník středních škol*.¹⁵⁷ Autoři zde upozorňují na významnou roli církve v husitském revolučním hnutí. Prostřednictvím učebnice dávají žákům informaci o tom, že si církve byla vědoma toho, že se úspěchu v bitvě u Lipan dosáhne pouze taktikou. Z tohoto důvodu se, podle autorů této učebnice, církve rozhodla předstírat ochotu a kompromis. Na tuto podmínku ale nepřistoupila radikální strana.¹⁵⁸

Oldřich Fidrmuc ve svých *Dějepisných textech pro osmou třídu středních škol* popisuje bitvu u Lipan jako „bratrovražednou“ bitvu českých táborů, které vedli Prokop Holý

¹⁴⁶ČORNEJ, Petr. *Lipany*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990. 40 s., s. 29–30.

¹⁴⁷ČORNEJ, *Lipany*, viz poz. 146, s. 29.

¹⁴⁸ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 187.

¹⁴⁹ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 187.

¹⁵⁰ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 189.

¹⁵¹ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 189.

¹⁵²ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 189.

¹⁵³ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 202.

¹⁵⁴ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 202–203.

¹⁵⁵ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 203.

¹⁵⁶ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 205.

¹⁵⁷ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52.

¹⁵⁸ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52, s. 118.

a Diviš Bořek z Miletínka. Dále se Fidr muc také pozastavuje nad tím, kolik bylo zajatců z jednotlivých vojsk, konstatuje, kolik mrtvých za sebou bitva zanechala a zdůrazňuje i fakt, že obětí bitvy u Lipan se stal jeden z vůdců Prokop Holý.¹⁵⁹

Bitvu u Lipan hodnotí jako úplný konec husitských válek, který byl tragický. Konstatuje také skutečnost, že to, co dokázala bitva u Lipan, nedokázala ani žádná jiná událost, či křížová výprava. Podle toho, na jakém místě autor tuto informaci uvádí, se domnívám, že tím upozorňuje na počet obětí a zajatých v bitvě.

V další učebnici s názvem *Dějepis pro 6. ročník základní školy*¹⁶⁰ autoři charakterizují bitvu u Lipan jako „krvavý boj“, při kterém vojska umírněných husitů porazila husitská polní vojska.¹⁶¹ Následovalo uzavření tzv. Basilejských kompaktát. Jednalo se o dohodu umírněných husitů s církví.

Autoři učebnice *Dějiny středověku* pro shrnutí událostí na konci husitských válek vytvořili podkapitulu „Doznívání husitství“¹⁶² a „Význam husitského revolučního hnutí“.¹⁶³ Obsahem obou podkapitol jsou neshody s církví a konečné prolomení její moci z důvodů převedení církevních statků do světského majetku. I šlechta mezi sebou měla své boje, které v tomto období doznávaly. Nejprve to byly boje mezi vyšší a nižší šlechtou. Nižší šlechta byla kritizována za to, že si udržovala své zisky, kterých dosáhla v průběhu doby husitské. Stupem času se ale obě části šlechty spojily, aby bojovaly proti městům. Významným krokem byla i skutečnost, že poddaný lid dosáhl snížení svých povinností vůči panovníkovi. Tento stav ale neměl dlouhé trvání. V roce 1437, v době, kdy zasedal zemský soud, který byl obsazen šlechtou, ustanovil rozhodnutí. Obsahem tohoto rozhodnutí bylo, že poddaní, kteří odešli ze svých statků do měst nebo jinam, byli povinni vrátit se ke svým pánům. I přesto, že většina poddaných svou svobodu uhájila, někteří z poddaných se bohužel v době poděbradské dočkali většího utužení svých poddanských povinností¹⁶⁴

3.2 Osobnost Zikmunda Lucemburského

V této podkapitole bych se chtěla v krátkosti zabývat osobností Zikmunda Lucemburského, a to především v období po Lipanech. Zikmund se stal českým králem nejen z důvodu dě-

¹⁵⁹FIDRMUC, Oldřich, FILIP, Jan a Josef LOMSKÝ. *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol*. Praha: Státní nakladatelství, 1948, s. 63.

¹⁶⁰SKLÁDANÝ, Marián et al. *Dějepis pro 6. ročník základní školy*. 6. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 234 s. ISBN: 80-04-25038-6.

¹⁶¹SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 107.

¹⁶²DĚDINA, Jan et al. *Dějiny středověku: učební text pro III. třídu středních škol*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952, s. 87.

¹⁶³DĚDINA et al., viz poz. 162, s. 85.

¹⁶⁴DĚDINA et al., viz poz. 162, s. 85.

dictví královského trůnu, ale i na základě smluv se zemskou obcí.¹⁶⁵ V českých zemích totiž vládl režim dualismu moci.¹⁶⁶ Principem tohoto režimu byla skutečnost, že král musel být přijat politickými představiteli země na základě potvrzení celé řady závazků.¹⁶⁷ Je ale dobré připomenout, že Zikmund nebyl pouze českým králem, ale i králem římským a uherským.

Zikmund Lucemburský byl synem Karla IV a Alžběty Pomořanské. Zikmund se narodil 14. února 1368, měl bratra Václava, který bohužel zemřel, a čtyři sestry.¹⁶⁸ Byl to vzdělaný muž, který hovořil sedmi jazyky. Již v šesti letech byl přinucen se oženit s Marií Uherskou, která byla dcerou polského a uherského krále Ludvíka I. Přiját českým králem byl 14. srpna 1436 na náměstí v Jihlavě za přítomnosti mnoha hostů a markraběte Albrechta.¹⁶⁹ Dvacátého třetího srpna 1436 mu umožnila vítězná koalice umírněných utrakvistů a katolíků, která zvítězila v bitvě u Lipan, přijet do Prahy.¹⁷⁰ Před svou smrtí, v létě 1437 se rozhodl odejít z Prahy.

Vedly ho k tomu především politické důvody. Praha totiž se Zikmundovým panováním spokojena nebyla.¹⁷¹ Zikmund velmi usiloval o to, aby mohl jeho zeť Albrecht II. Habsburský nastoupit na královský trůn. Proto ještě před smrtí hovořil se samotným Albrechtem. Zároveň vyzýval všechny české pány i uherské barony k pomoci.¹⁷² Nechal si ke svému lůžku svolat všechny věrné šlechtice z Čech i z Uher. Prosil je o pomoc, aby se vši svou mocí zasadili o volbu Albrechta za českého krále.¹⁷³ Přitom zdůrazňoval, že si je jist, že Albrecht bude dobrý panovník.¹⁷⁴ Zikmund tedy zemřel na znojenském hradě po boku své manželky Barbory Celjské, která byla římskou císařovnou i uherskou a českou královnou. Dne 9. prosince 1437 Zikmund, oblečen v císařském rouchu umírá.¹⁷⁵ Podle historika Wilhelma Bauma bylo ale v posledních týdnech císařova života odhaleno spiknutí.¹⁷⁶ V čele tohoto spiknutí stála Zikmundova manželka Barbora. Dalším, kdo se do

¹⁶⁵KAVKA, František. *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*. 1. vyd. Kolumbus. Praha: Mladá fronta, 1998. 290 s. ISBN: 8020406808, s. 246.

¹⁶⁶KAVKA, viz poz. 165, s. 246.

¹⁶⁷KAVKA, viz poz. 165, s. 246.

¹⁶⁸BÍLEK, Jiří. *Zikmund Lucemburský: poslední velký císař středověku*. 1. vyd. [Líbeznice]: Víkend, 2019. 262 s. ISBN: 978-80-7433-274-6.

¹⁶⁹KAVKA, viz poz. 165, s. 207.

¹⁷⁰DRŠKA, Václav. *Zikmund Lucemburský: liška na trůně*. Portréty. Praha: Epoque, 1996. 87 s. ISBN: 80-902129-0-5, s. 74.

¹⁷¹BÍLEK, viz poz. 168, s. 253.

¹⁷²HANIBAL, Jiří. *Král a císař: příběh dlouhého panování Zikmunda Lucemburského*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2011. 524 s. ISBN: 978-80-242-2964-5, s. 521.

¹⁷³HANIBAL, viz poz. 172, s. 521.

¹⁷⁴HANIBAL, viz poz. 172, s. 521.

¹⁷⁵ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 19.

¹⁷⁶BAUM, Wilhelm. *Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům*. Přel. z něm. KOCEK, Pavel a Danuše MARTÍNKOVÁ. Doslov František KAVKA. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996. 408 s. ISBN: 80-204-0543-7, s. 338.

tohoto spiknutí zapojil, byl synovec Barbory, Ulrich Cejlský.¹⁷⁷ Ulrich a Barbora se spojili s rebelujícími husity.¹⁷⁸ Věděli, že je Zikmund těžce nemocen, a tak po jeho smrti pravděpodobně plánovali Barbořin sňatek s třináctiletým polským králem Vladislavem III.¹⁷⁹ Zikmund se ale o jejich plánech dozvěděl.¹⁸⁰

Prostřednictvím literatury, která pojednává jak Zikmundově životě, tak i o jeho panování, se dozvídáme i mnoho dosud neznámých skutečností. Zikmund začal své panování v Čechách poněkud nešťastně. Důvodem byla skutečnost, že měl málo peněz. Důsledkem této situace tedy nemohl vyplácet žold majetnému vojsku, což panovník dělat měl.¹⁸¹ Zejména z tohoto důvodu nebyl v Praze příliš oblíbený.

Vnímání osobnosti Zikmunda Lucemburského je v jednotlivých učebnicích dějepisu různé. Pro srovnání jsem vybrala krátký obraz Zikmunda v období po bitvě u Lipan, kdy byl přijat za českého krále. Následně tedy budeme věnovat pozornost třem učebnicím. Učebnici s názvem *Dějiny středověku*,¹⁸² *Dějepis pro 6. ročník základní školy*,¹⁸³ a *Dejepis pre 1. ročník stredných škôl*.¹⁸⁴

První z autorů Jan Dědina, konstatoval, že Zikmundova, ač krátká, vláda přinesla do českých zemí pouze nové spory. Dědina ihned toto tvrzení dokazuje tím, že v učebnici líčí, jak Zikmund dal mučit a popravit hejtmana Jana Roháče z Dubé, popravit a pověsit zajatce.¹⁸⁵ Jan Roháč zemřel 9. září 1437.¹⁸⁶ Spolu s Roháčem zemřelo ještě jeho 53 spolubojovníků.¹⁸⁷ Když Zikmund viděl, že proti němu vzrůstá odpor, odjel z Prahy.¹⁸⁸

Druhý z autorů Marián Skládáný uvádí, že česká šlechta přijala Zikmunda za českého krále za podmínky jeho příslibu, že jí budou ponechána všechna práva a výsady, která během husitské revoluce dostala.¹⁸⁹

Poslední autor Vratislav Čapek situaci popisuje podobně jako Marián Skládáný. Zdůrazňuje tedy stejnou informaci, a to že Zikmund byl přijat šlechtou za českého krále, ale pouze za podmínky, že se nedotkne majetku, který husité dostali po husitských válkách. Zikmund musel slíbit také dodržování kompaktát.¹⁹⁰ Zikmundova nenávist vůči husitům

¹⁷⁷BAUM, viz poz. 176, s. 338.

¹⁷⁸BAUM, viz poz. 176, s. 338.

¹⁷⁹BAUM, viz poz. 176, s. 338.

¹⁸⁰BAUM, viz poz. 176, s. 338.

¹⁸¹HANIBAL, viz poz. 172, s. 427.

¹⁸²DĚDINA et al., viz poz. 162.

¹⁸³SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160.

¹⁸⁴ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52.

¹⁸⁵DĚDINA et al., viz poz. 162, s. 88.

¹⁸⁶ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 231.

¹⁸⁷ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, viz poz. 2, s. 231.

¹⁸⁸DĚDINA et al., viz poz. 162, s. 88.

¹⁸⁹SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 106.

¹⁹⁰ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52.

byla známá, ale velmi dlouho potlačovaná.¹⁹¹ Podle historika Petra Čorneje byl výrazným projevem nenávisti vůči husitům právě krutý ortel nad Janem Roháčem z Dubé a jeho družinou.¹⁹²

Zikmundova smrt ovlivnila další osudy říše a způsobila spory mezi basilejským koncilem a papežem.¹⁹³ Zároveň již půl roku po jeho smrti se jeho zeť Albrecht stal uherským i českým králem.¹⁹⁴ Smrtí Zikmunda Lucemburského vymírá rod Lucemburků po meči.

3.3 Léta 1437–1439: Albrecht II. Habsburský českým králem

Albrecht II Habsburský se stal českým králem po smrti Zikmunda Lucemburského v roce 1437. Zikmund na smrtelné posteli prosil své oddané šlechtice, aby se vši svou mocí zasedli o jeho volbu.¹⁹⁵ Manželkou Albrechta II. Habsburského byla Zikmundova dcera Alžběta Lucemburská a Zikmund svému zeti velmi věřil. Albrecht si právě díky sňatku s Alžbětou činil nároky na královskou korunu.¹⁹⁶ Autoři učebnic představují Albrechta jako rakouského vévodu. Však již půl roku po Zikmundově smrti se stal uherským i českým králem.¹⁹⁷ Získal i korunu římskou.¹⁹⁸ Přestože Albrechtova osobnost není v učebnicích příliš zmiňována, podrobně se o Albrechtově osobnosti zmiňují například historikové Jaroslav Čechura,¹⁹⁹ nebo Petr Čornej,²⁰⁰ který kapitolou o jeho osobnosti přispěl například do knihy s názvem *Čeští králové*.

Kniha s názvem *Čeští králové* pojednává o významných panovnících českých zemí. I přesto, že jako autoři této knihy jsou uvedeni pouze Robert Antonín, Marie Ryantová a Petr Vorel, ve skutečnosti tomu tak není, protože do ní přispělo celkem devětadvacet historiků, mezi nimiž najdeme zmiňovaného Petra Čorneje nebo Františka Šmahela, který se zde zabývá kapitolou o Jiřím z Poděbrad.²⁰¹

¹⁹¹ČORNEJ, *Lipanská křížovatka*, viz poz. 2, s. 230.

¹⁹²ČORNEJ, *Lipanská křížovatka*, viz poz. 2, s. 230–1.

¹⁹³BAUM, viz poz. 176, s. 241.

¹⁹⁴BAUM, viz poz. 176, s. 241.

¹⁹⁵HANIBAL, viz poz. 172, s. 521.

¹⁹⁶MLČOCH, viz poz. 9, s. 98.

¹⁹⁷BAUM, viz poz. 176, s. 241.

¹⁹⁸ČORNEJ, Petr. „Albrecht Habsburský“. In: RYANTOVÁ, Marie a PETR VOREL, ed. *Čeští králové*. 1. vyd. Historická paměť. Velká řada 16. Praha: Paseka, 2008, s. 239–249, s. 248.

¹⁹⁹ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 24–25.

²⁰⁰ČORNEJ, „Albrecht Habsburský“, viz poz. 198.

²⁰¹ŠMAHEL, František. „Jiří z Poděbrad“. In: RYANTOVÁ, Marie a PETR VOREL, ed. *Čeští králové*. 1. vyd. Historická paměť. Velká řada 16. Praha: Paseka, 2008, s. 263–271.

Pro nástupnictví Albrechta na trůn byla většina zúčastněných. Rozhodlo se o tom na sněmu, který se konal 27. prosince 1437. Historik Petr Čornej datuje korunovaci Albrechta na uherského krále na prvního ledna 1438. Korunovace se konala ve Stoličném Bělehradě.²⁰² Zanedlouho poté konkrétně 18. března téhož roku, rozhodli kurfiřtí o jeho korunovaci římským králem, Albrecht i přes krátké váhání korunu přijal.²⁰³ Korunu českou získal vévoda rakouský, král uherský i král římský 29. června 1438.²⁰⁴ Korunovace se uskutečnila v katedrále svatého Víta. Podrobné informace o Albrechtovi a jeho vládě podává i Rudolf Urbánek.²⁰⁵ Než přejdeme k tomu, jak samotného Albrechta popisují učebnice dějepisu, zmíním jeden zásadní problém, na který upozorňuje Jaroslav Čechura, a to je skutečnost, že studenti a žáci jsou mylně informováni o nástupu rodu Habsburků na trůn a datují ho na rok 1526. Zapomíná se na to, že Albrecht byl již druhý z rodu Habsburků.²⁰⁶ Prvním panovníkem z rodu Habsburků byl Rudolf Habsburský vládnoucí v letech 1306–1307.

O osobnosti Albrechta II. Habsburského není v učebnicích dějepisu mnoho poznamenáno ani dnes, natož pak v období dřívějším. V některé učebnici se o Albrechtovi nedozvídáme žádné informace, v některých je jeho osobnost zmíněna formou dvou nebo tří vět.

Po Zikmundově smrti krátce vládl jeho zeť Albrecht (do roku 1439). Zikmundova dcera Alžběta měla s Albrechtem syna Ladislava Pohrobka, který byl Albrechtovým nástupcem. Po dobu Ladislavovy nezletilosti vynikl jako vůdce šlechty Jiří z Poděbrad²⁰⁷

Často je tedy Albrecht pouze jakýmsi prostředníkem pro představení svého nástupce Ladislava Pohrobka, nebo bývá vyzdvihován díky rodinnému vztahu k Zikmundu Lucemburskému a k Zikmundově dceři Alžbětě, která byla manželkou Albrechta II. Habsburského. Učebnice dějepisu zmiňují Albrechtovu vládu pouze okrajově. Albrecht II. Habsburský nebyl pouze český král, ale i král uherský a římský.

Albrecht měl svého nástupce, s manželkou Alžbětou čekali syna, který se narodil čtyři měsíce po Albrechtově smrti. Jeho syn Ladislav Pohrobek, kterému se tak říkalo právě z důvodu úmrtí Albrechta ještě před Ladislavovým narozením.

Zatímco o životě a panování Albrechta II. Habsburského se v učebnicích dějepisu nedozvídáme mnoho, o jeho synu Ladislavovi je to jiné. První učebnicí, kde se autor krátce zmiňuje o Albrechtovi, je učebnice, která se jmenuje *Dějepisné učební texty pro šestou třídu středních škol* od Oldřicha Fidrmuce. Ten opět používá osobnost Albrechta k tomu, aby studenty seznámil s Ladislavem Pohrobkem. V podstatě jediná strohá informace, kte-

²⁰²ČORNEJ, „Albrecht Habsburský“, viz poz. 198, s. 248.

²⁰³ČORNEJ, „Albrecht Habsburský“, viz poz. 198, s. 246–7.

²⁰⁴ČORNEJ, „Albrecht Habsburský“, viz poz. 198, s. 248.

²⁰⁵URBÁNEK, *České dějiny*, viz poz. 7.

²⁰⁶ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 25.

²⁰⁷BAUMANN, Bedřich, DĚDINA, Jan a Oldřich FIDRMUC. *Dějiny středověku pro II. třídu gymnázií: učební text pro III. třídu gymnázií*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952, s. 98.

rou se o Albrechtovi dozvídáme skrze Fidr mucovu učebnici, je poznatek, že Albrecht byl zeť Zikmunda Lucemburského, že jeho vláda byla krátká a že měl syna, který se narodil až po jeho smrti.²⁰⁸ Další věta této učebnice už nás odkazuje na Ladislava Pohrobka.

Pohledy, které dřívější učebnice podávaly o jednotlivých panovnících, se výrazně lišily od těch dnešních, a to v několika otázkách. Mohli bychom si klást otázku, proč se autoři učebnic o vládě Albrechta zmiňují tak málo nebo někdy vůbec. Případně, je-li vůbec důležité se zmiňovat o všech panovnících v zemích Koruny české. Podle mého názoru, ať by člověk odpověděl jakkoliv, tedy ano i ne, každá odpověď byla správná.

V případě, že by někdo tvrdil, že není potřeba představovat žákům a studentům všechny panovníky, měl by pravdu. Argumentem by mohla být skutečnost, že studenti by měli vědět více o Karlu IV. nebo Marii Terezii. Důvodem mohl být i malý počet hodin, který je na základních školách vyčleněn pro výuku dějepisu. Mohl by tvrdit, že hodin dějepisu je málo, a tak nemůže být tak detailně probrán.

Na druhou stranu by zde ale mělo být nějaké chronologické uspořádání událostí. Když se tedy žák dozví, že v roce 1437 umírá král Zikmund, měl by vědět, co se odehrávalo v letech následujících. Podle mého názoru tedy autoři učebnic Bedřich Baumann²⁰⁹ a Oldřich Fidr muc²¹⁰ tím, že v několika větách Albrechta zmínili, dodali svým učebnicím přehled. Pro udržení chronologického přehledu by se všichni autoři, podle mého názoru, měli zmínit o všech panovnících, kteří vládli v českých zemích.

3.4 Čechy za doby pohusitského bezvládí (1440 až 1453)

Po smrti Albrechta II. Habsburského v roce 1439, vládly v Českých zemích výrazné boje a nepokoje. Tato situace trvala až do roku 1452.²¹¹ Toto období bylo ve znamení výrazné moci šlechty. Naplno se v tomto období projevil charakter domácí šlechty. České země v této době musely čelit zahraniční intervenci. Situace byla komplikovaná také z toho důvodu, že na trůnu neseděl žádný český panovník.

U těchto událostí stál utrakvistický šlechtic Hynce Ptáček z Pirkštejna.²¹² Jeho rod sice zasedal na zemském soudu, ale nenáležel k žádnému panskému stavu. Rod z Pirkštejna, do kterého Hynce Ptáček patřil, bývá spojován s rodem Ronovců, kteří k rodu z Pirkštejna také

²⁰⁸FIDRMUC, viz poz. 10, s. 95.

²⁰⁹BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207.

²¹⁰FIDRMUC, viz poz. 10.

²¹¹ŠANDERA, Martin. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce*. 1. vyd. Velké postavy českých dějin 14. Praha: Vyšehrad, 2011. 194 s. ISBN: 978-80-7429-132-6.

²¹²ŠANDERA, viz poz. 211, s. 8.

patřili.²¹³ Ptáček je považován za nejmocnějšího šlechtice. V letech 1440–1444 vytvořil ve východních Čechách hlavní základnu českého utrakvismu.

Před smrtí Albrechta II. Habsburského v letech 1440–1453 byly české země bez krále, proto bylo nutné provést prozatímní opatření. Třicátého dubna 1440 se konal volební sněm, kde měl být zvolen český král. Bylo to pouhé dva měsíce po narození Albrechtova syna Ladislava Pohrobka.²¹⁴ V tu dobu měl na český trůn usednout Albrecht Bavorský.²¹⁵ Toto ale nebyl jediný Albrecht, který se dostal do povědomí české veřejnosti. V roce 1443 se objevuje také Albrecht Braniborský.²¹⁶ Bavorská kandidatura ale ještě na jaře 1440 ztroskotala.

Hynce Ptáček byl podle dostupné literatury od Jaroslava Čechury blízkým přítelem Jiřího z Poděbrad.²¹⁷ Podle dostupných informací nastoupil Hynce Ptáček z Pirkštejna na politickou scénu ve dvacátých letech patnáctého století.²¹⁸ Byl to mocný šlechtic a za dobu svého působení zastával řadu úřadů.²¹⁹

V Čechách byly znovu zřizovány landfrídy od roku 1440. V té době se Hynce Ptáček stal jediným výlučným hejtmanem Kouřimského kraje.²²⁰ Všichni hejtmani měli k ruce radu, která se skládala ze šlechticů. Landfrídy byly samosprávné instituce, které byly zřizovány vedle zemských soudů.

Učebnici, která se o době pohusitského bezvládní zmiňuje, není mnoho. Z učebnic, které jsem pro tvorbu této práce zvolila, je to pouze jedna – jejím autorem je Oldřich Fidrmuc. Tato učebnice představuje Ptáčka jako vůdce správy českých landfrídů.²²¹ Podle ní vedl většinu východočeských landfrídů. Z publikace od Jaroslava Čechury s názvem *České země v letech 1437–1471* se dozvídáme, že východočeské landfrídy byly čtyři.²²² Fidrmuc také prostřednictvím své učebnice sděluje, že v době bezvládní si kraje volí vlády, aby byla moc v zemi pevnější.²²³ Sám Hynce Ptáček byl nějakou dobu nejen kouřimským hejtmanem, ale i vrchním hejtmanem pražského Karlína.²²⁴

Situace královské otázky v českých zemích nebyla vyřešena ani po Ptáčkově smrti v roce 1444. Situaci vyřešil až Jiří z Poděbrad, který v roce 1448 obsadil Prahu.

²¹³ŠANDERA, viz poz. 211, s. 9.

²¹⁴URBÁNEK, *České dějiny*, viz poz. 7, s. 502.

²¹⁵ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 56.

²¹⁶ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 55.

²¹⁷ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 53.

²¹⁸ŠANDERA, viz poz. 211, s. 14.

²¹⁹ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 53.

²²⁰ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 53.

²²¹FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159, s. 75.

²²²ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 54.

²²³FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159, s. 75.

²²⁴ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 54.

3.5 Osobnost Ladislava Pohrobka a jeho vláda v letech 1453–1457

Ladislav byl synem Alžběty Lucemburské a Albrechta II. Habsburského, který zemřel ještě před tím, než se Ladislav narodil. Z tohoto důvodu je Ladislav nazýván Pohrobek. Nárok na trůn byl Ladislavovi uznán už v jeho čtyřech letech, když se 10. listopadu 1444 stal uherským králem. Formální korunovace byla provedena již 15. května 1440 ve Stoličném Bělehradě.²²⁵ Českým králem se pak Ladislav stal 28. října 1453. Vzhledem k tomu, že se Ladislav narodil v roce 1440, v době obou korunovací byl nezletilý, a to nebyl jediný problém, který byl v souvislosti s otázkou Ladislavovy vlády řešen. Otázka Ladislavova nároku na trůn jak český, tak uherský, byla často zpochybňována. I přesto, že situace v českých zemích nebyla z hlediska nároku na trůn pro Ladislava moc příznivá, byly zde oblasti, které dědická práva malého Ladislava uznávaly. Mezi tyto oblasti patřila například většina Slezska a Horní Lužice.²²⁶ Rozdílné názory panovaly také mezi českou a moravskou šlechtou. Zatímco moravská šlechta Ladislavův nárok uznávala, česká šlechta se rozhodla sama si zvolit nového krále.²²⁷ To se české šlechtě nakonec podařilo a na základě výsledků sněmu, který proběhl v květnu 1440 v Praze, nabídli českou korunu, bez ohledu na nároky Ladislava Pohrobka, Albrechtu Bavorskému.²²⁸ Alžběta Lucemburská ale i dále bojovala za práva svého dítěte a vyvíjela proti tomu diplomatickou činnost. To se jí povedlo a v době sněmu v březnu roku 1441, který se konal také v Praze, se díky poselstvu královny Alžběty účastníci sněmu usnesli na postupu, který otevřel Ladislavovi cestu k trůnu.²²⁹

Ladislav žil v Uhrách, odloučen od matky, jeho zájmy měl hájit Jan Jiskra z Brandýsa a jeho poručníkem se stal Fridrich III. Habsburský.²³⁰ V roce 1457 se však přesunul do Prahy, kde se chtěl oženit s dcerou francouzského krále Karla VII., Magdalenou.²³¹ Ladislav měl bohužel velmi krátký život, zemřel v sedmnácti letech, kdy onemocněl během příprav na svou svatbu a první příznaky začal pociťovat, když se vracel ze křtin v Hradčanech do královského dvora.²³² Druhý den se uskutečnil soud, na který král vyrazil v plátěných šatech s lehkým kožíškem přes ramena, i když byl listopad. Nemoc rychle postupovala

²²⁵PAPAJÍK, David. *Ladislav Pohrobek (1440-1457): uherský a český král*. 1. vyd. Koruna 5. České Budějovice: Veduta, 2016. 441 s. ISBN: 978-80-88030-12-6, s. 48.

²²⁶PAPAJÍK, viz poz. 225, s. 59.

²²⁷PAPAJÍK, viz poz. 225, s. 59.

²²⁸PAPAJÍK, viz poz. 225, s. 59.

²²⁹PAPAJÍK, viz poz. 225, s. 59.

²³⁰PAPAJÍK, viz poz. 225, s. 72.

²³¹ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 85.

²³²VLČEK, Emanuel. *Český král Ladislav Pohrobek a jeho smrt: Katalog výstavy, Praha prosinec 1987–duben 1988*. Praha: Národní muzeum, 1987. 13 s., s. 9.

a Ladislav byl nemocen pouhé tři dny. Pouhý den před svou smrtí 22. listopadu 1457 se uskutečnil jeho poslední rozhovor s Jiřím z Poděbrad.²³³ Ladislav Pohrobek zemřel 23. listopadu 1457 a ještě předtím si k sobě nechal zavolat svého rádce a zemského správce Jiřího z Poděbrad.²³⁴ A umírá kolem šestnácté hodiny odpoledne. Obyvatele českých zemí smrt Ladislava Pohrobka velice zasáhla. Před jeho hrobem klečovali prostí lidé.²³⁵ Historik David Papajík hodnotí Ladislava jako kvalitního krále, který bohužel neuměl dobře česky a neobešel se bez tlumočnicků.²³⁶

Když se podíváme na to, jak Ladislavovu vládu popisovali autoři učebnic, narazíme na skutečnost, že na rozdíl od učebnicových výkladů osobnosti Albrechta Habsburského je v učebnicích jeho synovi Ladislavovi věnováno více pozornosti.

Ladislavovu osobnost a vládu rozebírají autoři čtyř učebnic a v každé z nich se o něm autor zmiňuje alespoň v několika odstavcích. Vládu Ladislava Pohrobka zmiňuje například učebnice s názvem *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol. Díl II., Středověk od XIV. století a novověk až do osvícenství*. Autor, Josef Klik, se v učebnici o Ladislavovi vyjadřuje jako o nedospělém králi, který se neuměl bránit, a toho využívali ostatní šlechtici. Autor má v tomto případě na mysli hlavně husitského vůdce Jiřího z Poděbrad, který byl i tak v zemi hodně oblíbený, navíc byl v době vlády Ladislava Pohrobka zemským správcem. Pro své sobecké cíle využívala Ladislavovy nedospělosti hlavně vůdčí osobnost katolické šlechty Oldřich z Rožmberka.

Josef Klik v souvislosti s osobností Ladislava Pohrobka pojednává především o tom, že i když Ladislav jako vnuk krále Zikmunda měl nárok na královský trůn, ne všichni jeho nárok uznávali a nastal rozpor mezi stavy. Autor také podává výklad o tom, jakým způsobem se musely české země postavit k situaci, kdy Ladislav nebyl plnoletý. Nastiňuje zde situaci, kdy si české země musely pro vládu zvolit zemského správce, kterým byl Jiří z Poděbrad.²³⁷

V podobném stylu jako Josef Klik píše o Ladislavovu Pohrobkovi i autor další učebnice Marián Skládáný. Ten v učebnici *Dějepis pro 1. ročník experimentálních gymnázií* využívá osobnosti Ladislava Pohrobka jako určitého mezníku mezi správčováním a kralováním Jiřího z Poděbrad. Výklad situace, která se v českých zemích odehrávala za vlády krále Ladislava, zní v podání autora učebnice poměrně jednoduše. Mluví o faktu, že Ladislav sice byl českým králem, ale nemohl tuto funkci vykonávat, proto byla v českých zemích vykonávána role správce, kterou zastával Jiří z Poděbrad. Pak se autor krátce zmiňuje o Ladislavově náhlé smrti a v učebnici opět nastupuje do popředí Jiří z Poděbrad.²³⁸

²³³ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 86.

²³⁴VLČEK, viz poz. 232, s. 9.

²³⁵ČORNEJ, „Albrecht Habsburský“, viz poz. 198, s. 246.

²³⁶PAPAJÍK, viz poz. 225, s. 265.

²³⁷KLIK, viz poz. 29, s. 29.

²³⁸JÍLEK, MOCKO a SKLÁDANÝ, viz poz. 44, s. 129.

Také Oldřich Fidrmuc ve svých *Dějepisných učebních textech pro šestou třídu středních škol*²³⁹ na Ladislava nezapomněl a představil ho žákům a studentům také jako nevyšpělého krále. Konstatoval, že královský trůn v Čechách i v Uhrách po smrti Albrechta II. Habsburského osiřel a zmínil, že Ladislavův nárok na trůn byl sporný, a proto se o něj ucházeli jiní kandidáti, především z Polska.²⁴⁰

Jak Oldřich Fidrmuc, tak i jiní autoři učebnic, kteří píšou o době vlády Ladislava Pohrobka, podle mého názoru situaci, která se odehrávala jak v Čechách, tak v Uhrách, svádí na nedospělost mladého krále. Právě Ladislavova nedospělost si žádala vyřešení situace do doby, než bude mladý král moci sám vládnout.

Fidrmuc si také, jako jediný z autorů učebnic, všimá situace nejen v českých zemích, ale i v Uhrách. Tradičně zmiňuje, že české země si zvolily zemského správce. Jako první z autorů však zprostředkovává studentům skutečnost, že stejná situace byla i v Uhrách, kde úřad zemského správce vykonával Jan Hunyadi, který byl osvědčeným bojovníkem proti Turkům. Po zaznění této informace se však pomalu přesouvá k Jiřímu z Poděbrad jako k husitskému králi.²⁴¹

Poslední, tedy čtvrtou učebnicí, kde je o Ladislavu Pohrobkovi psáno, je učebnice s názvem *Dějiny středověku pro II. třídu gymnázií*, jejímž autorem je Bedřich Bauman. V učebnici je Ladislav Pohrobek zmiňován v chronologickém sledu událostí. Autor učebnice v délce dvou odstavců popisuje vládu nejen Ladislava, ale i jeho otce Albrechta a věnuje se také Ladislavovu nároku na trůn a intrikám, které kvůli královskému nároku prováděl Oldřich z Rožmberka.²⁴²

Všichni autoři výše uvedených učebnic se pokoušeli podávat pouze stručné informace. Důvodem toho může být například fakt, že Ladislav nevládl dlouho. Na trůn nastoupil jako třináctiletý a zemřel po krátké nemoci v sedmnácti letech. Dalším důvodem může být skutečnost, že autoři učebnic nepovažují Ladislava Pohrobka za klíčovou osobnost dějin a například se domnívají, že by žáci měli vědět více třeba o jeho dědečkovi Zikmundovi, o kterém píšou všechny mnou vybrané učebnice.

Zatímco osobnost Albrechta je zmíněna ve třech učebnicích v podobě jedné, maximálně dvou vět, Ladislavovi se věnují autoři čtyř učebnic, a to v rozmezí jednoho až dvou odstavců.

²³⁹FIDRMUC, viz poz. 10, s. 95.

²⁴⁰FIDRMUC, viz poz. 10, s. 98.

²⁴¹FIDRMUC, viz poz. 10, s. 98.

²⁴²BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

4 Jiří z Poděbrad a proměny jeho rolí

4.1 Nástup Jiříka z Poděbrad (české země do roku 1448)

4.1.1 Úvodem

Jiří z Poděbrad se zasloužil o sjednocení českého státu. Jako jedinému se mu podařilo prosadit své cíle.²⁴³ Mezi největší Jiříkovy zásluhy patřilo bezesporu příměří mezi katolíky a kališníky. To si ostatně sám kladl za cíl. Chtěl, aby tato dvě vyznání byla rovnoprávná. Tento problém byl řešen již na sněmu v roce 1440, kdy vzniklou situaci mezi kališníky a katolíky měl řešit takzvaný list mírný.²⁴⁴ Tuto situaci ovšem vyřešil až příchod kališnického šlechtice Jiřího z Poděbrad. Ten byl velmi moudrý panovník a své podané dokonce obdarovával dary.²⁴⁵

Tato kapitola je rozdělena na čtyři části, podle toho, jakou roli v českých zemích Jiří z Poděbrad zastával. První část kapitoly je vymezena do období, než Jiří obsadil Prahu. Druhá část kapitoly pojednává o Jiřím z Poděbrad jako o správci země. Následuje část, kdy byl Jiří zvolen českým králem a popisuje spory, které v tomto důsledku nastaly. Čtvrtá část řeší otázku nástupnictví na český trůn. V závěru kapitoly je provedeno shrnutí Jiříkovy politické kariéry.

4.1.2 Situace v českých zemích po příchodu Jiřího z Poděbrad

Po husitských válkách byla v českých zemích velmi oslabena církev, která ztratila všechny své statky.²⁴⁶ Majetek v zemi nechali i bohatí měšťané. Ti uprchli před husity. Nechali zde pole, domy i zahrady. Majetek, který byl zabraný, si přivlastnila šlechta a z části i města.

²⁴³ŠMAHEL, viz poz. 201, s. 263.

²⁴⁴ŠMAHEL, viz poz. 201, s. 263.

²⁴⁵URBÁNEK, *České dějiny*, viz poz. 4, s. 48.

²⁴⁶SOSÍK, Alois a Vojtěch VRABEC. *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*. 16. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 136.

Poddanský lid byl i nadále závislý na svých feudálních pánech. I přesto se ale postavení poddaných zlepšilo, protože nemuseli odvádět desátky ani jiné mimořádné poplatky církvi.²⁴⁷ Mezi katolickou šlechtou došlo po vítězství v bitvě u Lipan ke sporům, jejichž předmětem byla moc v zemi. Šlechtici přepadávali majetky svých odpůrců, loupili a zapalovali jejich sídla i poddanské vesnice.²⁴⁸ Doba poděbradská obecně přinesla utužení poddanství.²⁴⁹

Byl to právě poddanský lid, který těmito loupežemi nejvíce trpěl.²⁵⁰ Tím, kdo těmito sporům zamezil byl právě Jiří z Poděbrad.²⁵¹ Jiří byl kališnický šlechtic, který vynikal zejména jako bojovník. Husitské války rozdělily české země na stranu katolickou a kališnickou.²⁵² České země se v tomto období (od roku 1439) neměly krále. O českou korunu tak usilovali i cizí panovníci.²⁵³

Jiří z Poděbrad pocházel z rodu pánů z Kunštátu a narodil se v roce 1420, v témže roce se uskutečnila bitva na Vítkově a bitva u Vyšehradu. V bitvě u Vyšehradu bojoval také Jiříkův otec Viktorín Boček z Kunštátu a Poděbrad.²⁵⁴ Těmito informacemi začíná výklad o Jiřím z Poděbrad v jedné z učebnic dějepisu. Autoři zde také píší, že díky boji Jiříkova otce u Vyšehradu byla politická dráha předurčena i samotnému Jiříkovi.²⁵⁵ Viktorín ale předčasně umírá a na Jiříkově výchově se podílí Ptáček z Pirkštejna, který byl podle autorů této učebnice Viktorínův přítel.²⁵⁶

Jaroslav Čechura také uvádí datum Jiříkova narození do roku 1420, zároveň ale upozorňuje, že toto datum není zcela jisté.²⁵⁷ Jiří vyrůstal jako sirotek, jeho otec umírá ve věku dvacet čtyři let a jméno jeho matky není známé.²⁵⁸ I když pozdější dokumenty uvádějí jako Jiříkovu matku Annu z Valtenberka, tato skutečnost se ale nikdy nepotvrdila.²⁵⁹ Jiří měl jediného žijícího strýce, který se stal jeho poručníkem.²⁶⁰ Zároveň se o Jiříkovi tvrdilo, že byl nemanželským dítětem, což poškodilo pověst jeho sester Markéty, Kateřiny a Alžběty.

²⁴⁷SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

²⁴⁸SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 196.

²⁴⁹SKLÁDANÝ, Marián et al. *Dejepis pre šiesty ročník základnej školy*. 1. vyd. Bratislava: Slov. Pedagog. nakl., 1981, s. 85.

²⁵⁰SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

²⁵¹SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

²⁵²SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 108.

²⁵³SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 108.

²⁵⁴FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159, s. 76.

²⁵⁵FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159, s. 76.

²⁵⁶FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159, s. 76.

²⁵⁷ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 47.

²⁵⁸ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 49.

²⁵⁹FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. 1. vyd. Třebíč: Akcent, 2006, s. 165. ISBN: 80-726-8382-9, s. 52.

²⁶⁰FRAIS, viz poz. 259, s. 52.

O osudu Jiřího z Poděbrad se toho do roku 1437 mnoho neví. V roce 1437, tedy v době, kdy mu bylo sedmnáct let, se stal členem zemského soudu.²⁶¹ Jako příslušníkovi rodu z Kunštátu mu příslušelo dědičné právo kmeta. Kmet byl knížecí a soudcův rádce.

V roce 1439 se psalo v kronikách o Jiřím z Poděbrad jako o třetím nejváženějším muži. Jiří následoval po Hynci Ptáčkovi z Pirkštejna, který byl nejvyšším zemským hofmistrem a Aleši ze Šternberka, který byl nejvyšší komorník v Českém království.²⁶² Jiří byl moudrý a chytrý panovník, proto měl velmi dobré vztahy s lidmi.²⁶³

Mezi jeho vlastnostmi vynikala zejména diplomatická obratnost, kterou Jiřík měl.²⁶⁴ Postupem času mu byla hlavní oporou nižší šlechta.²⁶⁵ Naopak zápasit musel s katolickou šlechtou, jejíž členové se sdružili v jednotu Zelenohorskou. Tu si ale Jiří po vytrvalém boji podrobil na svou stranu.²⁶⁶

4.1.3 V čele východočeských landfrídů

České země byly od roku 1439 bez krále. Takzvané bezvládí, které nazýváme pohusitské, bylo způsobeno předčasnou smrtí krále Albrechta II. Habsburského. Albrecht po sobě sice zanechal syna Ladislava, ten se ale narodil až po Albrechtově smrti, takže nemohl nastoupit na trůn. Z tohoto důvodu se o českou královskou korunu pokoušeli příslušníci cizích zemí a důsledkem toho se v roce 1440 uskutečnila takzvaná Bavorská kandidatura. Z této kandidatury mohl vzejít český král. Zemský sněm nabídl českou korunu Albrechtu III. Bavorskému, ten ji však odmítl.²⁶⁷

Landfrídy tedy vznikly pravděpodobně proto, že české země v době bez krále neměly někoho, kdo by nad nimi alespoň částečně dohlížel. Landfrídy představovaly instituce, které měly na starosti správu a pořádek v zemích Koruny české. Velkého rozmachu dosáhly zejména v době pohusitského bezvládí, tedy v letech 1439–1453. V čele každého landfrídu stál hejtman. Landfrídy byly zřízeny zemským sněmem v každém kraji zejména proto, aby se v zemi udržel alespoň nějaký pořádek. Po Lipanech byly totiž České země rozděleny na dva tábory a zahlceny spory mezi katolíky a kališníky. Každý hejtman měl dohlížet na pořádek ve svém kraji.

I když české země měly následníka trůnu, několika měsíčního Ladislava, který se narodil již zesnulému Albrechtovi. I přesto měli v českých zemích v této době nejvyšší posta-

²⁶¹FRAIS, viz poz. 259, s. 53.

²⁶²FRAIS, viz poz. 259, s. 53–4.

²⁶³SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 108.

²⁶⁴BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

²⁶⁵BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

²⁶⁶SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 109.

²⁶⁷URBÁNEK, *České dějiny*, viz poz. 7, s. 502–569.

vení právě vrchní hejtmani. Právě na hejtmana jednoho z landfrídů byl v roce 1440²⁶⁸ nebo 1444²⁶⁹ povýšen i Jiří z Poděbrad. Stal se hejtmanem spojených východočeských landfrídů. V učebnicích dějepisu je tato situace popisována zcela zjednodušeně. Landfrídy popisuje ve své učebnici Jaroslav Sochor.²⁷⁰ Ten tvrdí, že se ve východních Čechách spojilo několik krajů dohromady. Vysvětluje, že spojení krajů mělo sloužit jako ochrana a zajistit větší pokoj a bezpečnost.²⁷¹ Od Jaroslava Čechury se dozvídáme, že o existenci čtyř východočeských landfrídů a také to, že za jejich vznikem stál Hynce Ptáček²⁷²

4.1.4 Obsazení Prahy

Obsazení Prahy Jiřím z Poděbrad proběhlo v roce 1448. O samotných okolnostech této události se učebnice dějepisu příliš nezmiňují a událost popisují jen v několika větách. Jaroslav Sochor si ve své učebnici všímá spíše Jiříkova vojska než samotného obsazení Prahy.²⁷³ Sochor ho popisuje jako „náhlé vtržení“ do Prahy, které na něj nebyla připravena. Konstatuje také, že se Jiřík zmocnil Prahy beze ztrát.²⁷⁴ Hned poté ale přechází k popisu Jiříkova vojska, takže o samotném obsazení Prahy se z této učebnice žáci dozvídají pouze formou dvou vět. Jiříkovo vojsko bylo podle Sochora dobře vybudováno, sám Jiří měl s českými zeměmi promyšlené plány.²⁷⁵ Ty tkvěly ve sjednocení utrakvistů s katolíky, chtěl zamezit jejich vzájemnému útočení. Podle Jiřího ať si každý vyznává svou víru, ale ať na sebe vzájemně neútočí.²⁷⁶ Jiřík chtěl také zlepšit hospodářství v českých zemích a obecně v celé zemi zavést pořádek.²⁷⁷ Jiří měl pro nastolení pořádku v českých zemích přesný plán, v jeho snahách mu ale chtěl zabránit Rožmberk.²⁷⁸ Ten se domníval, že Jiříkova vojska jsou původně určena pro boj se zahraničními nepřáteli, ne k obsazení Prahy.²⁷⁹

Dalším, kdo v krátkosti popisuje obsazení Prahy je Bedřich Baumann.²⁸⁰ Ten popisuje Jiříkův příchod do Prahy jako vniknutí a následné zmocnění se hlavního města.²⁸¹ O celé události se také dozvídáme jen pomocí dvou vět. Následující řádky už žáky informují o po-

²⁶⁸FRAIS, viz poz. 259.

²⁶⁹ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 56.

²⁷⁰SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷¹SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷²ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 53–54.

²⁷³SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷⁴SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷⁵SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷⁶SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷⁷SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷⁸SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁷⁹SOCHOR, viz poz. 27, s. 48.

²⁸⁰BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

²⁸¹BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

litice Jiřího z Poděbrad. Jiří podle něj vynikal diplomatickou obratností²⁸² a zabezpečil finanční základ pro české země.²⁸³

Poslední učebnicí, která okrajově popisuje obsazení Prahy Jiřím, je učebnice *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*.²⁸⁴ Autoři učebnice popisují Jiřika jako toho, kdo učinil přítrž všem rozbrojům právě tím, že se zmocnil Prahy.²⁸⁵ Podle literatury, kterou jsem použila, psal nejpodrobněji o této události Jaroslav Čechura.²⁸⁶ Popisuje toto tažení jako určitý zázrak, protože Jiřího vojsko neprodělalo žádné ztráty. Celé tažení se odehrálo v pozdním létě 1448²⁸⁷ a přesto, že Jiří měl naplánovanou strategii, jeho vojsko netušilo, kam jejich pouť povede.²⁸⁸

Jiří si před obsazením Prahy přál, aby Pražané neměli nepřátele a český stát se sjednotit a chtěl odstranit spory mezi kališníky a katolíky.²⁸⁹

4.1.5 Jiří zemským správcem (1453–1458)

Jiří z Poděbrad vykonával úlohu zemského správce, s největší pravděpodobností od roku 1453. Některé učebnice dějepisu však uvádějí rok 1452.²⁹⁰ Konkrétní rok začátku Jiříkova správcování ale není příliš podstatný, i přesto ho mnozí historikové ho datují přibližně do doby vzniku Jednoty bratrské.

Důležitý je důvod, proč byl Jiřík zemským správcem zvolen. Byl to totiž státník, kterého české země velmi potřebovaly.²⁹¹ Z dostupné literatury se dozvídáme, že Jiříka do funkce zemského správce římský král Fridrich.²⁹² Podle Jaroslava Čechury k tomu mělo dojít již na podzim 1451.²⁹³ Důvodem pro jeho zvolení byla zřejmě Jiříkova politická obratnost a diplomatická schopnost. Byl oblíbený a byl dobrý vůdce, což prokázal při obsazení Prahy již v roce 1448. Hlavním důvodem ale podle mého názoru byla skutečnost, že měl předem stanovený plán na uspořádání míru v českých zemích.

České země v době neschopnosti samostatné vlády Ladislava Pohrobka musely najít řešení, proto byl na zemském sněmu Jiří zvolen zemským správcem. Pro vykonávání

²⁸²BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

²⁸³BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

²⁸⁴SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

²⁸⁵SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

²⁸⁶ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 57–61.

²⁸⁷ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 58–59.

²⁸⁸ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 59.

²⁸⁹ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 59.

²⁹⁰BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

²⁹¹HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Evropan Jiří z Poděbrad, král do bouřlivých dob*. Praha: Galerie EfEf, 2014. ISBN: 978-80-905787-0-8, s. 85.

²⁹²ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 64.

²⁹³ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 64.

této funkce byl zvolen na zemském sněmu. Pro tuto volbu se vyslovili šlechtici a zástupci měst.²⁹⁴ Zemským správcem zůstal až do roku 1458, tedy i v době, kdy byl Ladislav Pohrobek již byl schopen vládnout sám.²⁹⁵ Touto skutečností se zabývají i jiní autoři učebnic. Jeden z nich tvrdí, že když byl Jiří zvolen zemským správcem, byl ještě mladý, ale přesto prokázal dobré schopnosti jako vůdce.²⁹⁶ Zároveň je podle Klika dobře, že měly české země správce. Ve své učebnici uvádí, že to bylo potřeba. Podle něj si totiž někteří páni z řad katolické šlechty využívaly Pohrobkovy nedospělosti, aby naplnili své sobecké cíle.²⁹⁷ Konkrétně měl Klik na mysli Oldřicha z Rožmberka.²⁹⁸ Jiří z Poděbrad se s králem Ladislavem Pohrobkem stýkal. Poslední rozhovor, který se mezi Ladislavem a Jiřím uskutečnil, proběhl pouhé dva dny před tím, než Ladislav zemřel.²⁹⁹ Podle Čechury měl Jiří s Ladislavem blízký vztah.³⁰⁰

4.2 Jiří z Poděbrad českým králem (1458–1471)

4.2.1 Na úvod podkapitoly

Jiří z Poděbrad prošel v době od roku 1448 významnými proměnami. Narodil se ještě v době husitské revoluce a bitvě u Lipan stál na straně vítězů. Především díky Jiříkově politické strategii získal podporu v lidu. Zpočátku ho nejvíce podporovala nižší šlechta. Když po smrti Ladislava Pohrobka v roce 1458 královský trůn „osiřel“, stal se Jiří českým králem. Přestože se Jiří snažil o nastolení rovnosti mezi katolíky a kališníky v roce 1460 začal pronásledovat Jednotu bratrskou.³⁰¹

4.2.2 Husitský král a král dvojího lidu

Jiří z Poděbrad byl zvolen českým králem 2. března 1458. Jiřímu se přezdívalo král dvojího lidu z důvodů rovnoprávnosti mezi náboženstvím kališnickým a katolickým. Jiří byl zároveň husitským králem, byl králem umírněných husitů. Volbu Jiřího z Poděbrad za českého krále ale tehdejší státoprávní názory připouštěly.³⁰² Podle zlaté buly Karla IV. z roku

²⁹⁴SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

²⁹⁵SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

²⁹⁶KLIK, viz poz. 29, s. 29.

²⁹⁷KLIK, viz poz. 29, s. 29.

²⁹⁸KLIK, viz poz. 29, s. 29.

²⁹⁹ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 86.

³⁰⁰ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 86.

³⁰¹MACEK, Josef. *Jiří z Poděbrad*. Praha. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti 20. Svobodné slovo, 1967. 272 s., s. 153.

³⁰²URBÁNEK, Rudolf, ed. *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458. Výbor hlavních zpráv souvěškých*. Praha, 1958. 107 s., s. 7.

1348 bylo možné zvolit Jiřího z Poděbrad českým králem.³⁰³ Důvodem, proč mohla být Jiříkova volba provedena, bylo privilegium Fridricha II. a jeho výklad. Toto privilegium z roku 1212 hovoří o tom, co se má stát v případě, že nemá královský rod žádné potomky. V tomto případě se uznávalo volební právo stavů.³⁰⁴ Jiříka zvolili českým králem zástupci šlechty a měst.³⁰⁵

Důvodem, proč byl za českého krále zvolen právě Jiří, je bezesporu skutečnost, že právě Jiří je ten, který dokázal překonat ekonomický rozvrat země a dokázal i spoustu dalších věcí.³⁰⁶ Jiří je také považován za posledního ryze českého krále.³⁰⁷ Ostatní „čeští králové“ již byli cizinci. Titul českého krále nespádl Jiříkovi do klína jen tak sám od sebe. Jiřík si ji musel vydobýt. Za jeho úspěchem nestály zbraně, ale spíše rozvaha a obratnost.³⁰⁸

4.2.3 Klatba na Jiřího

Dlouhodobým nepřítelem Jiřího z Poděbrad byl papež, který se nesmířil s tím, že církev v Čechách byla poražena.³⁰⁹ Zejména proto papež (Pius II.) vystupoval proti husitské víře a neuznával kompaktáta.³¹⁰ Nakonec byla na Jiřího uvalena církevní klatba a byl prohlášen za sesazeného. Skutečnosti, že by si papež mohl osvojit právo na dosazování vládců podle své vůle, se bála zejména německá knížata.³¹¹ Papež vybízel Jiřího, aby se své husitské víry zřekl. Jiří se ale nevzdal své husitské víry a svého přesvědčení³¹²

Jiří měl nepřátele jak doma, tak i za hranicemi.³¹³ Doma nevycházel Jiří s některými šlechtici. Zejména proto si své rádce vybíral z řad rytířů.³¹⁴

4.2.4 Křížová výprava proti Jiřímu

Křížovou výpravu na krále Jiřího nechal vyhlásit papež Pius II. Skutečnosti, že by si papež mohl osvojit právo na dosazování jiných evropských vládců podle své vůle, se bála zejména

³⁰³URBÁNEK, *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458. Výbor hlavních zpráv souvěškých*, viz poz. 302, s. 7.

³⁰⁴URBÁNEK, *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458. Výbor hlavních zpráv souvěškých*, viz poz. 302, s. 7.

³⁰⁵POLIŠENSKÝ, Josef. *Jiří, král český a jeho snahy o mír a bezpečnost v Evropě*. 1. vyd. Velcí Češi, velcí Evropané. Souběžný text čes., angl., franc. a něm. Praha: Nadace Jiřího z Poděbrad pro evropskou spolupráci, 1997. 56 s. ISBN: 80-901281-2-2, s. 5.

³⁰⁶POLIŠENSKÝ, *Jiří, král český a jeho snahy o mír a bezpečnost v Evropě*, viz poz. 305, s. 5.

³⁰⁷HORA-HOŘEJŠ, viz poz. 291, s. 88.

³⁰⁸HORA-HOŘEJŠ, viz poz. 291, s. 88.

³⁰⁹SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

³¹⁰SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

³¹¹KLIK, viz poz. 29, s. 31.

³¹²KLIK, viz poz. 29, s. 31.

³¹³KLIK, viz poz. 29, s. 31.

³¹⁴KLIK, viz poz. 29, s. 31.

německá knížata.³¹⁵ Zpočátku se ovšem zdálo, že se proti Jiřímu bojovat nebude zejména proto, že byl mezi lidmi oblíbený.³¹⁶ Jiří ale přece jen nebyl oblíbený mezi všemi. Jeho zeť Matyáš Korvín se svým vojskem vtrhl do Čech a zajat byl až u Vilémova.³¹⁷ Ačkoli byl Matyáš příbuzný s Jiřím z Poděbrad, v křížové výpravě bojoval proti němu.³¹⁸ Další učebnice líčí, že se Matyáš přímo ujal křížáckého tažení.³¹⁹ Důvodem tohoto Matyášova počínání byla touha po královské koruně.³²⁰ Můžeme zároveň říci, že se dočkal, protože ho Jednota zelenohorská prohlásila za českého krále.³²¹

Klatba i vyhlášení křížové výpravy proti Jiřímu byla umožněna z důvodů zrady českých katolických pánů, v jejichž čele stál Zdeněk ze Šternberka.³²² Jak křížová výprava proti Jiřímu, tak i uvalení klatby na českého krále proběhlo v roce 1466.³²³ Na nové spory s papežem upozorňuje ve své učebnici i Jan Dědina.³²⁴ Upozorňuje na to, že ačkoliv Jiří plnil své plány, a snažil se být dobrým králem, byl papežovým legátem obviněn z toho, že porušil královskou přísahu.³²⁵ Více popisuje Jiříkovy spory s papežem Rudolf Urbánek.³²⁶

4.2.5 Jednoty Zelenohorská, Panská, Poděbradská a Strakonická

Jednotu poděbradskou vedl sám Jiří z Poděbrad. Jednalo se vlastně o sdružení českých kališníků, která byla založena již v roce 1448.

Opozicí poděbradské jednoty byla jednota strakonická. Ta vznikla 9. února 1449. V jejím čele stál Oldřich z Rožmberka a jeho starší syn Jindřich.³²⁷ Jednota strakonická tedy vznikla ještě v době, kdy byl Jiří zemským správcem a byla namířena proti němu.³²⁸

Zradu pánů, kteří se zapojili do Jednoty zelenohorské nesl Jiří velmi těžce.³²⁹ Jednota zelenohorská byla obecně vytvořena jako katolická opozice vůči českému králi. Najednou

³¹⁵KLÍK, viz poz. 29, s. 31.

³¹⁶KLÍK, viz poz. 29, s. 31.

³¹⁷KLÍK, viz poz. 29, s. 31.

³¹⁸SOSÍK, *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*, viz poz. 39, s. 90.

³¹⁹SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 138.

³²⁰SOSÍK, *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*, viz poz. 39, s. 90.

³²¹SOSÍK, *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*, viz poz. 39, s. 90.

³²²BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

³²³BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 98.

³²⁴DĚDINA et al., viz poz. 162, s. 98.

³²⁵DĚDINA et al., viz poz. 162, s. 98.

³²⁶URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. Věk poděbradský III. [Zahrnuje období 1457–1460]. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha: Jan Leichter, 1962, s. 92.

³²⁷ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 62.

³²⁸URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. Věk poděbradský II. [Zahrnuje období 1444–1457]. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha: Jan Leichter, 1962, s. 307–41.

³²⁹FRAIS, viz poz. 259, s. 92.

jako kdyby členové Jednoty zelenohorské zapomněli na snahy Jiřího z Poděbrad o sjednocení a zvelebení českých zemí a o obnovení klidu a pořádku.³³⁰ V jednotu zelenohorskou se sdružila šlechta.³³¹ Zelenohorská jednota se zasadila o volbu Matyáše Korvína českým králem a po skončení válek mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem se rozpadla.

4.2.6 Mírový projekt Jiřího z Poděbrad

Mírový projekt Jiřího z Poděbrad začal vznikat vznikl na jaře roku 1462 a předcházela mu řada mezinárodních jednání.³³² Tento plán měl podle krále změnit Evropu a patřil k nejvýznamnějším projektům v českých dějinách.³³³ Úkolem tohoto projektu bylo dosažení obecného míru a spolupráce v Evropě. Jiřímu se dařilo navazovat dobré styky s evropskými panovníky.³³⁴ Zejména proto jim navrhl, aby uzavřeli smlouvy, která by zaručovala trvalý mír v Evropě.³³⁵ Většina evropských panovníků mu na něj ale neodpověděla.³³⁶

4.2.7 Války s Matyášem Korvínem: bitva u Vilémova

To, že byl Matyáš přímý vůdce křížové výpravy proti Jiřímu z Poděbrad, byla pouze část bojů, které mezi sebou oba panovníci měli. Pro označení těchto konfliktů se používají dva názvy. Bývají označovány jako Česko–uherská válka a někdy také jako druhá husitská válka. Česko–uherské války mezi Matyášem a Jiřím se odehrávaly na konci 60. let a v 70. letech patnáctého století.

Nejnámější bitvou, která se odehrála během „Druhé husitské války“, byla bitva u Vilémova. Matyášova vojska chtěla zaútočit na Kutnou Horu. Dostala se ale jen k Vilémovu, kde byla obklíčena vojsky Jiřího z Poděbrad. Následně byl Matyáš přinucen k osobnímu setkání s Jiřím. Během tohoto setkání slíbil Matyáš Jiřímu, že zanechá nepřátelských bojů a oba panovníci vyhlásili příměří. Poté, co složil tento slib byl propuštěn. Netrvalo dlouho a Matyáš příměří porušil.³³⁷

³³⁰FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159, s. 77.

³³¹SOSÍK a VRABEC, viz poz. 246, s. 136.

³³²ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 105.

³³³*Jiří z Poděbrad, husitský král – přítel míru*. 1. vyd. Publikace byla připravena u příležitosti výstavy Jiří z Poděbrad, husitský král – přítel míru, konané ve dnech 25. 9. – 30. 9. 2014 v Národním archivu. Praha: Národní archiv, 2014. 120 s. ISBN: 978-80-7469-019-8, s. 50–51.

³³⁴SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 108.

³³⁵SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 108.

³³⁶SKLÁDANÝ et al., *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, viz poz. 160, s. 108.

³³⁷KAVČIAK, Vladimír. *Jiří z Poděbrad – tlustý král*. 1. vyd. Praha: XYZ, 2010. 296 s. ISBN: 978-80-7388-292-1, s. 156.

Výklad bitvy u Vilémova nalezneme i v učebnicích dějepisu. Jaroslav Sochor ve své učebnici poukazuje na to, že ač Matyáš slíbil příměří, nedodržel ho.³³⁸ Sotva Jiřík Matyáše propustil, byly zahájeny nové boje.³³⁹

Autor další učebnice bitvu u Vilémova popisuje spíše z pohledu charakterů obou panovníků. Tímto autorem je Josef Klik.³⁴⁰ Udává rok uskutečnění bitvy, čili rok 1469, a poukazuje na Jiříkovu šlechtnost a Matyášovu nevděčnost.³⁴¹ Matyáš totiž hned po tom, co ho Jiřík za slib příměří propustil obnovil válku.³⁴²

4.3 Smrt Jiřího z Poděbrad a otázka nástupnictví

Války s Matyášem Korvínem skončily až v roce 1471, kdy Jiří z Poděbrad zemřel. Na místě byla tedy otázka, kdo bude jeho nástupcem. Jistě nás jako jedna z prvních myšlenek napadne, že se novým králem stane zeť Jiřího, tedy Matyáš. Ten vedl války proti Jiřímu právě z důvodů, že toužil po královské koruně. Jako další možnost se jeví nástupnictví jeho synů, kteří byli tři. Podle Jaroslava Čechury synové Jiřího z Poděbrad neunesli společenskou prestiž.³⁴³ Jiří jim nechal udělit v léno münsterberské knížectví a hrabství kladské, třetinu města Opava a hrad Hradec na Moravě.³⁴⁴ To jim přineslo úspěch a dostali se do Kladska a Slezska.³⁴⁵ Tudíž Jiříkovi synové nebyli kandidáty na český trůn.

V této věci informuje žáky autor učebnic Jaroslav Sochor.³⁴⁶ Ten ve své učebnici konstatuje, že Jiří sice toužil odevzdat království svému synovi, ale uvědomoval si, že český stát potřebuje pomoc ze zahraničí.³⁴⁷ Z tohoto důvodu se vzdal své touhy a požádal českou šlechtu, aby zvolila za jeho nástupce Vladislava II. Jagellonského.

4.4 Shrnutí

Jiří z Poděbrad se pro záchranu českého státu obětoval. Během svého politického působení v českých zemích prošel několika proměnami. Díky své obratnosti a diplomatickému chování se z velmože a příslušníka kališnické šlechty stal správce českých zemí a posléze i král. Jiřímu se jako jedinému podařilo prosadit své cíle a sjednotit český stát v plném

³³⁸SOCHOR, viz poz. 27, s. 50.

³³⁹SOCHOR, viz poz. 27, s. 50.

³⁴⁰KLIK, viz poz. 29, s. 31.

³⁴¹KLIK, viz poz. 29, s. 31.

³⁴²KLIK, viz poz. 29, s. 31.

³⁴³ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 133.

³⁴⁴ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 133.

³⁴⁵ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 133.

³⁴⁶SOCHOR, viz poz. 27.

³⁴⁷SOCHOR, viz poz. 27, s. 51.

rozsahu. Mimo náboženské rovnosti mezi kališníky a katolíky se jeho zásluhou pozvedly i finance zemí Koruny české.

Jiří byl během své politické kariéry postaven před mnoho problémů, které se snažil řešit tradičními i novými postupy, a to se mu ve většině případů dařilo.

5 Jednota bratrská a osobnost Petra Chelčického

Petr Chelčický byl známý jako spisovatel, překladatel, teolog a myslitel. Přesto, že se o něm podle historiků dochovalo neobyčejně málo informací,³⁴⁸ je významnou osobností především v období zrodu Jednoty bratrské, o jejíž vývoj se zasloužil. Chelčický údajně dostal svůj přídomek podle vesnice, která se jmenuje Chelčice u Vodňan. Petr byl významným představitelem české reformace a jeho dílo je také neméně významné. V souvislosti s tím, že mnoho věcí v Petrově životě není dochovaných. Důvodem, proč Petru Chelčickému píši, je skutečnost, že je spjat se vznikem Jednoty bratrské.

Autor *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*,³⁴⁹ poukazuje na to, že si Chelčický své myšlenky zaznamenával do spisů a lidé, kteří uměli číst, si jeho spisy hodně četli. Ve svých spisech přemýšlel nad tím, jak má člověk správně žít a ve velké míře přemýšlel i nad náboženskými věcmi.

Podle historika Jaroslava Boubína je poslední dochovaná zmínka o Petrově životě setkání s některými členy náboženského kroužku.³⁵⁰ Mimo Petra Chelčického totiž mezi významné osobnosti Jednoty bratrské patří například bratr Řehoř a jeho skupina. Jednota bratrská vznikla pravděpodobně v roce 1457,³⁵¹ některé zdroje uvádějí rok 1458. Vzniká tedy přibližně v období, kdy na trůn nastupuje Jiří z Poděbrad.

Důvodem, proč jsem se rozhodla napsat do této práce kapitolu o Jednotě bratrské, je skutečnost, že vzniká v období, které je pro tuto práci vymezené, tedy v období pohusitském. Zároveň výrazně ovlivnila dějiny českých zemí. Především v tomto důsledku je o Jednotě bratrské mnohdy velmi podrobně psáno v učebnicích dějepisu. V mnohých učebnicích se totiž Petru Chelčickému a Jednotě, věnují více než nějakému panovníkovi, například Albrechtu II. Habsburskému nebo rodu Jagellonců.

³⁴⁸BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*. 1. vyd. Velké postavy českých dějin 5. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 193. ISBN: 80-702-1654-9, s. 14.

³⁴⁹SOSÍK, *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*, viz poz. 39.

³⁵⁰BOUBÍN, viz poz. 348, s. 14.

³⁵¹LANDOVÁ, Tabita. *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. 1. vyd. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN: 978-80-7465-079-6.

Kdyby bylo možné zjistit od autorů učebnic důvod, proč tomu tak je, zajímalo by mě, jak by to odůvodnili. Jeden z mnoha důvodů, proč to zřejmě tak bylo, je, že v té době se společnost ještě nevzpamatovala z konce, a z důsledků husitských válek, vzdělaní lidé. Chelčického spisy. Chelčický totiž hlásil rovnost všech lidí, nerovnost podle něj znamenala povýšenost a násilí na druhých, a tím v nich vyvolával jistotu, že se budou mít lépe, a proto byla mezi lidmi oblíbena.³⁵² Chelčický totiž dával svými spisy lidem podporu. Hlásal to, co si lidé přáli mít. To byl možná i důvod, proč chtěli autoři učebnic předat žákům tolik informací o Jednotě bratrské. Chtěli tím říci, že bylo důležité, jak společnost vnímala situaci v zemi. Klik sám v učebnici upozorňuje, že východiskem všech názorů Petra Chelčického bylo Písmo svaté a podle něj chtěl uspořádat lidskou společnost³⁵³

Další autor učebnice, která podává žákům téměř stejný postoj k Jednotě bratrské jako Josef Klik, je Vratislav Čapek. Ten Jednotu bratrskou označuje za významného kulturního činitele. Učení Petra Chelčického je podle něj základ Jednoty bratrské.³⁵⁴ Přizpůsobovala se feudální společnosti a sama si volila kněží a biskupa. Jediný opak, který tvrdí autoři této učebnice, je, že se Jednota bratrská mezi lidmi tolik nešířila. Podle nich se soustředila pouze na dotyčné, kteří byli nespokojeni s tehdejší společností. Poté si ale začala vážit vzdělaných lidí a vzala mezi sebe například bohaté šlechtice, vzdělance a měšťany. Příslušníci Jednoty bratrské se starali o vývoj českého jazyka a začali zakládat školy.³⁵⁵

Osobnost Petra Chelčického není jediná významná osobnost, která se kolem Jednoty bratrské pohybovala, ač podle některých autorů učebnic bylo Petrovo učení pro vývoj Jednoty základem. Mezi další významné osobnosti kolem Jednoty bratrské patřili například bratr Řehoř, Jan Rokycana, Jan Blahoslav nebo Lukáš Pražský. Vznik Jednoty bratrské tehdy vnímal jako problém již zvolený král Jiří z Poděbrad, který se krátce po své korunovaci snažil zabránit vzniku nových církví.³⁵⁶ V případě Jednoty se ale jednalo spíše o malé skupinky lidí, přesto ale musela čelit mnohým útokům jak ze strany katolíků, tak ze strany kališníků³⁵⁷

Jednu z výše uvedených osobností popisuje autor *Dějepisných učebních textů pro osmou třídu středních škol* pan Oldřich Fidrmuc.³⁵⁸ Popisuje zde Jana Rokycanu a charakterizuje jeho osobnost. Rokycana je podle něj hlavní náboženská osobnost Jednoty bratrské.³⁵⁹ Byl prý rozhodný radikální husita, rozvážný, bystrý a znamenitý kazatel, dokonce

³⁵²KLIK, viz poz. 29.

³⁵³KLIK, viz poz. 29, s. 32.

³⁵⁴ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52, s. 129.

³⁵⁵ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52, s. 129.

³⁵⁶ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 239.

³⁵⁷ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 239.

³⁵⁸FIDRMUC, viz poz. 10.

³⁵⁹FIDRMUC, viz poz. 10, s. 70.

byl v roce 1435 Čechy zvolen za arcibiskupa. Tato hodnost mu ale v Jednotě bratrské nikdy nebyla potvrzena.

Podle Aloise Sosíka a učebnice s názvem *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*³⁶⁰ tam na začátku popisuje Petra Chelčického a tvrdí, že ve svých spisech odmítá rozdělení společnosti na kněží, šlechtu a lid a že hlásá rovnost společnosti, na čemž se shodují všichni autoři učebnic, kteří o Chelčickém píší. Sosík navíc tvrdí, že podle Chelčického, když si jsou lidé navzájem rovni, nepotřebují zákony, úřady ani soudy.³⁶¹ Sosík zmiňuje fakt, že Chelčického názory chtěla prosazovat skupinka prostých rolníků a řemeslníků, kteří se usídlili ve vsi zvané Kunvald, která se nachází v severovýchodních Čechách. Postupem času se k této skupině přidávali i lidé z jiných krajů Čech a Moravy, kteří smýšleli stejně. Teprve v roce 1467 jich, podle Sosíka, bylo tolik, že utvořili novou církev – Jednotu bratrskou.

Podle autora další učebnice představovala Jednota bratrská nové reformační úsilí. Tvrdí to již zmiňovaný Oldřich Fidrmuc ve svých *Dějepisných textech pro šestou třídu středních škol*.³⁶² Podle něj se jednalo o silné náboženské hnutí, které bylo vyvolané učením Petra Chelčického. Základem jeho víry bylo Písmo svaté, podle kterého se chtěl chovat i v každodenním životě. Chelčický tak největší důraz kladl na mravní čistotu, kvůli které neuznával státní autoritu a soudy. Byl proti válkám a vyznával náboženský anarchismus. Mluví se zde také o vzniku Jednoty v Kunvaldu na Rychnovsku asi v roce 1458. Založil ji synovec Jana Rokycany, bratr Řehoř.

V roce 1467 se skupinka kolem bratra Řehoře ustanovila v náboženskou společnost.³⁶³ Můžeme si tedy porovnat výklad Sosíka a Fidrmuce. Alois Sosík říká, že se z Jednoty bratrské stala církev.³⁶⁴ Fidrmuc ale tvrdí, že Jednota církví nebyla, ale byla náboženskou společností. Mezi církví a náboženskou společností vidí Fidrmuc značný rozdíl. Podle výkladu v jeho učebnicích Jednota neuznávala státní a církevní organizace a nedělala církevní obřady.³⁶⁵ Žili si prostě tichým životem horských zemědělců. Byli ale pronásledováni, což vlastně vyplývalo z korunovačního slibu Jiřího z Poděbrad. Ten slíbil, že bude hubit kacífství.³⁶⁶

Členové Jednoty se ale nevzdávali a začali si sami světit kněze, čímž se spor razantně vyostřil a začalo větší pronásledování, které, podle Fidrmuce, Jednotu značně mravně pročistilo.³⁶⁷

³⁶⁰Sosík a VRABEC, viz poz. 246.

³⁶¹Sosík a VRABEC, viz poz. 246, s. 130.

³⁶²FIDRMUC, viz poz. 10.

³⁶³FIDRMUC, viz poz. 10, s. 101.

³⁶⁴Sosík a VRABEC, viz poz. 246, s. 130.

³⁶⁵FIDRMUC, viz poz. 10, s. 101.

³⁶⁶FIDRMUC, viz poz. 10, s. 102.

³⁶⁷FIDRMUC, viz poz. 10, s. 102.

Fidrmuc také jako jediný autor učebnic upozorňuje na osobnost pozdějšího biskupa Jednoty bratrské bratra Lukáše Pražského. Díky Lukášovi totiž Jednota dosáhla rozkvětu. Změna stanoviska se zakládala na urozenosti a vzdělání. V tom se zásadně lišila od stanoviska původního.

Pronásledování členů Jednoty bratrské trvalo podle Fidrmuce minimálně do roku 1508, což je doba, kdy už na českém trůně byli Jagellonci a nepřátelství vůči Jednotě byli i Habsburkové.³⁶⁸

Během druhé poloviny šestnáctého století dosáhla Jednota vrcholu hlavně díky činnostem svých nejslavnějších osobností Jana Blahoslava a Jana Amose Komenského. V té době se Jednota bratrská stala nositelkou vzdělanosti a strážkyní čistoty.³⁶⁹

O Petru Chelčickém a Jednotě bratrské krátce seznamuje žáky a studenty i učebnice s názvem *Dějiny středověku pro II. třídu gymnázií*, jejímž autorem je Bedřich Baumann.³⁷⁰ Ten Jednotu bratrskou popisuje jako nové sociální hnutí českého lidu, které navazovalo na tábořské tradice.³⁷¹ Její ideologie byla podle Baumanna výrazem nespokojenosti poddaného lidu i řemeslníků. Příčinou této nespokojenosti byl podle Baumanna i podle jiných třídní útisk vládnoucího panstva.³⁷²

Také Baumann Petra Chelčického popisuje jako tvůrce ideologie budoucí Jednoty bratrské. Byl to tedy právě Chelčický, kdo vyjádřil tehdejší názory lidové doby. Byl utopickým socialistou, který předával „nejpromyšlenější soustavy oprav feudální společnosti“.³⁷³ Ve svých česky psaných spisech oceňoval těžkou práci poddaného lidu. Své spisy tvořil v době husitských válek i v období po bitvě u Lipan. V této době vznikly například spisy: *O trojím lidu*, *Sieť viery pravé*, či *Postilla*. Křesťan měl podle ideologie Jednoty bratrské respektovat zákony jen tehdy, když se budou shodovat s evangeliem. Chelčický viděl ve státě organizované násilí a věřil, že jen pracující lid může vytvořit spravedlivou křesťanskou obec.³⁷⁴ Ostře kritizoval a odmítal tehdejší rozdělení společnosti na trojí lid (na poddané, šlechtice a kněze). Jeho prvotním zaměřením je především posmrtný život.

Jednota bratrská si světila své vlastní kněze a odtrhla se od strany podobojí a od římské církve. Zmiňuje se také o pronásledování příslušníků Jednoty bratrské husitským králem Jiřím z Poděbrad.³⁷⁵

³⁶⁸FIDRMUC, viz poz. 10, s. 102.

³⁶⁹FIDRMUC, viz poz. 10, s. 102.

³⁷⁰BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207.

³⁷¹BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 99.

³⁷²BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 99.

³⁷³BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 99.

³⁷⁴BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 100.

³⁷⁵BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 100.

Výklad o Jednotě bratrské a Petru Chelčickém nalezneme i v dalších učebnicích. Tyto učebnice pojednávají o Jednotě bratrské ve stejném stylu. První z nich s názvem *Dějiny středověku*³⁷⁶ a druhá *Dějiny středověku a novověku*.³⁷⁷

³⁷⁶DĚDINA et al., viz poz. 162.

³⁷⁷ŠLAJER et al., viz poz. 31.

6 Matyáš Korvín

Matyáš Korvín se jako osobnost zapsal do dějin v několika obrazech. V učebnicích dějepisu je o něm psáno například pro válku s Jiřím z Poděbrad i Ladislavem Jagellonským. Znamý byl také svou zahraniční politikou. Narození Matyáše připadlo na 23. února 1443, narodil se jako druhý syn Alžběty Szilágyiové a Jana Hunyadi v měšťanském domě v transylvánské Kluži (území dnešního Rumunska).³⁷⁸ Přesný rok Matyášova narození ale není známý. Zatímco Antonín Kalous uvádí rok 1443, podle Jaroslava Čechury to byl nejspíše rok 1440.³⁷⁹ Jeho otec Jan Hunyadi byl významný bojovník proti Turkům a zároveň nejvýznamnější osobností v Uhrách. Matyáš tedy díky svému příjmení Hunyadi patřil k významnému uherskému rodu. Přesto se Matyáš ale za otcovo příjmení styděl a začal používat jméno Korvín. Toto jméno našel s pomocí italských specialistů na rodokmeny. Otec Matyáše Jan měl s Alžbětou ještě staršího syna Ladislava, ten bohužel zahynul. Prameny i literatura se hojně zmiňují o Matyášově všestranném, byl velký milovník žen. První žena, se kterou Matyáš uzavřel sňatek byla Kateřina Poděbradská, která zemřela při porodu i se svým dítětem. Druhou ženou Matyáše byla neapolská princezna Beatrix, která byla dcerou neapolského krále Ferdinanda I. Ferranteho.

V mnohé literatuře se můžeme dočíst, že Matyáš Korvín byl velmi silný. Největší oporou se mu stal jeho tchán Jiří z Poděbrad, ale jen do smrti Matyášovy manželky a jeho dcery Kateřiny. Díky Jiřímu se Matyáš stal uherským králem. Jiří Matyášovi pomohl například i při vzpouře šlechty. Přátelství mezi Jiřím Matyášem se zdálo být pevné a skutečně tomu tak bylo, ovšem pouze do doby, kdy zemřela Kateřina.

Matyáš se díky Jiřímu stal v roce 1458 uherským králem a v roce 1469, byla mezi Matyáše a Vladislava II. Jagellonského rozdělena koruna česká. Matyášovi připadla Morava, Slezsko a obě Lužice. Byl také uznáván jako rakouský vévoda, a to od roku 1485.

Od prvních let svého kralování se snažil připravit tažení proti Čechům, mělo to být tažení proti českým kacířům.³⁸⁰ Mezi svými nepřáteli neměl jen Turky, ale i jiné národ-

³⁷⁸KALOUS, Antonín. *Matyáš Korvín (1443-1490): uherský a český král*. 1. vyd. Koruna 2. České Budějovice: Veduta, 2009. 480 s. ISBN: 978-80-86829-48-7, s. 40.

³⁷⁹ČECHURA, *České země v letech 1437-1471*, viz poz. 1, s. 134.

³⁸⁰ČECHURA, *České země v letech 1437-1471*, viz poz. 1, s. 134.

nosti, i když známý v boji proti Turkům se stal již jeho otec. Matyáš také bojoval proti Benátčanům.³⁸¹ Důležitým momentem Matyášovy vlády byla například válka proti Jiřímu z Poděbrad, válka proti Vladislavu Jagellonskému nebo bitva u Vilémova.

Důležitým mezníkem v dějinách Matyášovy vlády jsou takzvané česko-uherské války a vyhlášení křížové výpravy proti Jiřímu z Poděbrad. Česko-uherským válkám se někdy také říká druhá husitská válka, ta probíhala na konci šedesátých let patnáctého století a v sedmdesátých letech patnáctého století v českých zemích. Začátky této události spadají do roku 1466, kdy papež Pavel II., prohlásil za kacíře krále Jiřího z Poděbrad. V důsledku této události byl Jiří sesazen z trůnu a byla proti němu vyhlášena křížová výprava.³⁸²

V roce 1468 byl zahájen přímý boj mezi Matyášem Korvínem a Jiřím z Poděbrad. Matyáš vpadl na Moravu a pokoušel se likvidovat pozice Jiřího z Poděbrad. Matyášova vojska oblehla hrad Špilberk. Vpadli také do jižních Čech, kde byla dobyta Třeboň.

První problém nastal v roce 1469, když vojska krále Matyáše byla obklíčena. Matyáš chtěl zaútočit na Kutnou Horu. To se mu však nepovedlo. Jeho vojska byla obklíčena českými vojsky u Vilémova. Díky této skutečnosti byl Matyáš přinucen k setkání s Jiřím z Poděbrad. Během tohoto setkání slíbil, že již nebude dále šířit nepřátelství vůči českému králi. Tento slib ale nedodržel a dále proti králi zbrojil.

Matyášova cesta na pozici českého krále nebyla snadná. Dne 3. května 1469 byl sice zvolen katolickým panstvem za českého krále. Toto zvolení proběhlo v Olomouci. Tuto volbu však necelý měsíc po zvolení odmítl zemský sněm. To způsobilo především na Moravě a ve Slezsku velké boje.

V sedmdesátých letech válka pokračovala a Jiří z Poděbrad vyslal svého syna Jindřicha na Moravu. Poté Matyáš vpadl do východních Čech, tam byl ale vojsky zastaven.

Po úmrtí krále Jiřího z Poděbrad dne 22. března 1471 byl po souhlasu zemského sněmu zvolen českým králem Vladislav II. Jagellonský. Důležitou roli v tomto období sehrálo Polsko, které Vladislava výrazně podporovalo a podporovali ho také Češi. Přesto si ale Matyáš získal podporu ve vedlejších zemích Koruny české a ovládl část Čech a polovinu Moravy. Na stranu Matyáše přešla dokonce i část panské šlechty, která dříve podporovala Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského. Druhá husitská válka pokračovala po celou první polovinu sedmdesátých let. V této době se ovšem již neodehrávaly velké bitvy.

V roce 1471, tedy v roce, kdy nastoupil Vladislav na královský trůn, se mezi ním a Matyášem Korvínem odehrála válka probíhající především na Moravě a ve Slezsku. Matyáš se totiž pár dní po zvolení Vladislava nechal korunovat českým králem v Jihlavě. Vladislav byl korunován v Kutné Hoře a byl králem zemí Koruny české. Matyáš ale až do své

³⁸¹KALOUS, viz poz. 378, s. 254.

³⁸²BARTLOVÁ a ČORNEJ, viz poz. 6.

smrti vládl ve vedlejších zemích Koruny české, tedy ve Slezsku, na Moravě a v Lužici. Matyášovi se dostávalo podpory od katolické šlechty přímo z Čech.

Jelikož české země, díky rozbrojům těchto dvou panovníků, trpěly značným neklidem, sešli se zástupci obou panovníků a v roce 1476 navrhli mírovou smlouvu. Smlouva byla uzavřena v Olomouci. Jaroslav Čechura ji nazývá jako olomoucký smír³⁸³ nebo se pro tuto smlouvu využívá termín olomoucké úmluvy. Ty byly uzavřeny 21. července 1479.³⁸⁴ Na základě těchto úmluv byla rozdělena území zemí Koruny české mezi dva panovníky. Vladislava, který měl právo dědičným titulem vládnout v Čechách a Matyášovi, kterému byla přidělena Morava, Slezsko a obě Lužice.

Při pohledu na výklad osobnosti Matyáše Korvína v učebnicích dějepisu nacházíme mnoho rozdílů. Například srovnání učebnic Oldřicha Fidrmuce a Vratislava Čapka. Rozdílná je zde panovníkova charakteristika. Oldřich Fidrmuc ve svých *Dějepisných učebních textech pro šestou třídu středních škol*.³⁸⁵ V této učebnici je Matyáš charakterizován jako vykonavatel papežovy vůle. Matyáš měl, podle Fidrmuce, příliš „uchvácený“ zájem o českou korunu, tím si znepřátelil český národ. Nakonec ale byl českým králem zvolen, když se na tom dohodla katolická opozice proti Jiřímu z Poděbrad, tzv. Jednota zelenohorská. To ale český národ považoval za státní a národní zradu. Fidrmuc také podrobně líčí Matyášovu schůzku s Jiřím z Poděbrad, při které měl být Matyáš zajat, ale za svůj slib byl propuštěn. Popisuje také bitvu u Vilémova.

Bitvu u Vilémova popisuje ve své *Učebnici Dějepisu pro nižší třídy středních škol*. Díl III. pro třetí třídu. Život lidstva od vymření Přemyslovců až do vynálezu parního stroje také Jaroslav Sochor. Výklad zde přináší informace, které vyzdvihují statečnost a bojovnost Jiřího. Přesto, že se musel bránit sám, dokázal obklíčit vojska Matyáše a ubránit se. I přes obklíčení ale Matyáš začal bojovat znovu a Jiřímu škodila jen přílišná vyrovnanost.³⁸⁶

Další je učebnice s názvem *Dějiny středověku pro II. třídu gymnázií*, jejímž autorem je Bedřich Baumann.³⁸⁷ Baumann Matyáše popisuje také jako vykonavatele papežské klatby, který se zmocnil vedlejších zemí Koruny české. Chtěl proniknout i do Čech, což se mu podařilo, ale jeho vojska byla obklíčena během bitvy u Vilémova. Následovalo propuštění pod příslibem míru, který Matyáš ale nedodržel. Naopak se dal se souhlasem panské jednoty korunovat na českého krále.

³⁸³ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 147.

³⁸⁴ČECHURA, *České země v letech 1437–1471*, viz poz. 1, s. 147.

³⁸⁵FIDRMUC, viz poz. 10, s. 99.

³⁸⁶SOCHOR, viz poz. 27, s. 50.

³⁸⁷BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207.

Všeobecný pohled na situaci, která se odehrávala v českých zemích, tak v Uhrách po smrti Ladislava Pohrobka, podávají autoři učebnice *Dejepis pro 1. ročník středních škôl*.³⁸⁸ Autoři zde popisují, že stejná situace jako byla v Čechách, byla i v Uhrách. V obou zemích se zápasilo o královský trůn. Přesto že v Uhrách se Matyáš ke královské koruně dostal, v Čechách to bylo složitější. Výklad příběhu Matyáše Korvína v této učebnici je téměř shodný jako v těch předchozích. Také se zde píše o bitvě u Vilémova i o sporu s Jiřím z Poděbrad. Co je zde ale jiné, je panovníkova charakteristika. Zatímco v předchozích učebnicích byl Matyáš charakterizován jako vykonavatel papežské klatby, zde není o klatbě ani zmínka a autoři vnímají Matyáše jako silného a cílevědomého panovníka.

³⁸⁸ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52.

7 Vlása Vladislava Jagellonského

7.1 Úvodní charakteristika

Vladislava Jagellonského nezapomínají připomínat jak autoři dnešních učebnic dějepisu, tak i těch dřívějších. V učebnicích psaných během let 1948–1989 zaujímá tento panovník, co se týká množství informací, které jsou o něm v učebnicích obsaženy, druhé místo. Více než o Ladislavovi se pak píše už jen o Jiřím z Poděbrad.

Doba Vladislavovy vlády je jednotlivými autory učebnic hodnocena různě. Než ale přejdu k těmto výkladům, na úvod by bylo dobré si tohoto panovníka stručně charakterizovat a připomenout základní mezníky jeho vlády.

Král Vladislav byl synem polského krále Kazimíra, který pocházel z jagellonské dynastie.³⁸⁹ Vladislavův otec Kazimír tuto dynastii založil a její moc byla výrazná. Jedním z důvodů byla skutečnost, že se Jagellonská dynastie zmocnila nejen polského trůnu, ale i trůnů v řadě německých knížectví či českých zemích.³⁹⁰ Jednalo se totiž původně o polsko-litevskou větev panovníků.

Historik Josef Macek na začátku své knihy s názvem *Tři ženy krále Vladislava*³⁹¹ popisuje panovníka velmi podrobně. Zaměřuje se jak na panovníkovu povahu, tak na vzhled. Publikace *Tři ženy krále Vladislava*, jak už z názvu plyne, zaměřuje na osobnosti tří žen tohoto krále. Autor ale nezapomněl konstatovat, že panovníkovo trápení kvůli ženám nebylo příliš velké.

Naopak popisoval krále Vladislava jako mladého urostlého prince, který měl ambice a který vyrůstal v úplně jiném prostředí, než kterým disponovaly české země. Když tedy Vladislav přijel do Prahy, ocitl se v naprosto odlišném prostředí, než na které byl zvyklý.³⁹²

Role mladého panovníka nebyla snadná již od začátku. Po smrti krále Jiřího z Poděbrad měl ke královské koruně blízko jeho zeť Matyáš, kterému jsem věnovala předchozí kapi-

³⁸⁹MACEK, Josef. *Tři ženy krále Vladislava*. 1., dotisk. Kolumbus. Praha: Mladá fronta, 1991. 238 s. ISBN: 80-204-0232-2, s. 7.

³⁹⁰MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, viz poz. 389, s. 7.

³⁹¹MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, viz poz. 389.

³⁹²MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, viz poz. 389, s. 8.

tolu. Postupem času si ale Matyáš a Vladislav českou korunu rozdělili. Tomuto období se podrobně věnuje historik Petr Čornej ve dvou publikacích, ve *Velkých dějinách zemí koruny české*.³⁹³ a v publikaci *Český stát v době jagellonské*.³⁹⁴ Tam najdeme první kapitolu, která se jmenuje „*Dva králové, jedna koruna*“. Publikace vlastně obsahuje přímo kapitoly z *Velkých dějin zemí Koruny české*.

Osobností krále Vladislava se také zabývá historik Jaroslav Čechura ve druhém díle publikace *České země v letech 1437–1526*.³⁹⁵ Podtitulem této publikace je název *Jagellonské Čechy (1471–1526)*. Tato publikace kompletně shrnuje jagellonský věk v českých zemích v různých pohledech. Najdeme zde charakteristiku osobností jak Vladislava, tak jeho syna Ludvíka. Nechybí ani obecný vývoj českých zemí z hlediska sociálního a kulturního. Obecně nezapomínají autoři různého typu literatury připomínat, že Vladislav měl tři ženy. Přesto, že je na osobnost Ladislava II. Jagellonského nahlíženo mnoha různými pohledy, získal titul českého i uherského krále.

V průběhu Vladislavovy vlády se odehrálo několik zásadních událostí. Mám na mysli například Olomoucké úmluvy, Vladislavské zřízení zemské či Svatováclavskou smlouvu. I těmto událostem věnují autoři učebnic zvýšenou pozornost. Vladislav se stal českým i uherským králem.

7.2 Osobnost krále Vladislava

Jeden z autorů dřívějších učebnic dějepisu, Josef Klik,³⁹⁶ charakterizuje Vladislava jako slabého panovníka. Vladislavovy slabosti jak v Čechách, tak v Uhrách, podle Klika využila především šlechta.³⁹⁷ Šlechta bránila v rozvoji hlavně sedlákům. Ti se ve velkém množství stěhovali do měst a hledali tam práci. Šlechtici jim v tom zabraňovali. Jednak proto, že chtěli jejich pracovní sílu využít především pro sebe. Sedláci jsou zároveň považováni za nejslabší skupinu z lidu. Josef Klik Vladislava hodnotí jako nerozhodného a slabého panovníka, zatímco nezapomíná připomenout, že byl krásný, vzdělaný a mírný.³⁹⁸ Tento názor s ním sdílejí i jiní autoři.

I náboženské věci v českých zemích byly pro Vladislava nezvyklé. Převzal vládu v době, kdy platila kompaktáta, takže byla tolerována dvě náboženství. Vladislav vyzná-

³⁹³BARTLOVÁ a ČORNEJ, viz poz. 6.

³⁹⁴ČORNEJ, Petr. *Český stát v době jagellonské*. 2., v tomto výboru 1. Kapitoly z Velkých dějin zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2012. 232 s. ISBN: 978-80-7432-225-9.

³⁹⁵ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1437–1526*. 2. díl, Jagellonské Čechy. 1. vyd. Dějiny českých zemí. Praha: Libri, 2012. 423 s. ISBN: 978-80-7277-493-7.

³⁹⁶KLIK, viz poz. 29.

³⁹⁷KLIK, viz poz. 29, s. 34.

³⁹⁸KLIK, viz poz. 29, s. 33.

val katolické náboženství. Tolerance obou náboženství v českých zemích Vladislava velmi šokovala. Mírnost a tolerance byly důležitým znakem Vladislavovy povahy. Vladislav chtěl dobře vycházet především se svými sousedy. Jednalo se především o kladný vztah s Habsburky, se kterými později uzavřel přátelskou smlouvu.³⁹⁹ Habsburkové také po Jagelloncích dědili nárok na trůn.⁴⁰⁰

Doba vlády krále Vladislava v sobě zanechala cenný úspěch. Zanechala po sobě spoustu cenných kulturních i uměleckých památek. O této skutečnosti informují ve svých učebnicích dějepisu například Josef Klik⁴⁰¹ nebo Jaroslav Sochor.⁴⁰² Památky, které za Vladislavovy vlády vznikly, rekonstruovaly se nebo byly opravovány na sobě měly znak v podobě W. Toto písmeno mělo symbolizovat, že oprava proběhla právě za vlády Vladislava II. Jagellonského.⁴⁰³

Stejně jako Josef Klik hodnotí Vladislava i Jaroslav Sochor. Ten použil stejnou charakteristiku jako předchozí autor. Sochor nešetří slovy o Vladislavově slabosti a konstatuje, že Vladislava vlada českým zemím nic nepřinesla.⁴⁰⁴ Vladislav byl slabým panovníkem tak vůči městům, tak vůči šlechtě.⁴⁰⁵ Na Vladislavovu slabost poukazuje Sochor i v případě Olomouckých úmluv v roce 1478. Podle Sochorovy interpretace se Vladislav nechal k olomouckým úmluvám přinutit uherským králem Matyášem Korvínem.⁴⁰⁶ I za vlády Vladislava totiž Matyáš odhodlaně bojoval proti Čechům.

Oldřich Fidrmut, jeden z dalších autorů učebnic dějepisu, ve svých *Dějepisných textech pro šestou třídu škol*,⁴⁰⁷ poukazuje spíše na skutečnost, že díky Vladislavově slabosti vzrůstá moc panské šlechty, a to jak v Čechách, tak v Uhrách.⁴⁰⁸ Další, kdo vykládá Vladislavovu osobnost v podobném duchu je Bedřich Baumann.⁴⁰⁹ Ten věnuje pozornost především válce s Matyášem a konstatuje, že Vladislav nebyl schopen získat hlavní země Koruny české a že získal pouze země vedlejší. Celé Čechy mu pak připadly až po Matyášově smrti.⁴¹⁰ V učebnicích se objevují i názory, že Vladislav byl snadným nástrojem pro šlechtu a ta s ním mohla snadno manipulovat, proto sílila její moc.⁴¹¹

³⁹⁹KLIK, viz poz. 29, s. 37.

⁴⁰⁰SOCHOR, viz poz. 27, s. 50.

⁴⁰¹KLIK, viz poz. 29, s. 36.

⁴⁰²SOCHOR, viz poz. 27, s. 55.

⁴⁰³KLIK, viz poz. 29, s. 37.

⁴⁰⁴SOCHOR, viz poz. 27, s. 50.

⁴⁰⁵SOCHOR, viz poz. 27, s. 52.

⁴⁰⁶SOCHOR, viz poz. 27, s. 52.

⁴⁰⁷FIDRMUC, viz poz. 10.

⁴⁰⁸FIDRMUC, viz poz. 10, s. 100.

⁴⁰⁹BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207.

⁴¹⁰BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 99.

⁴¹¹ČAPEK, MICHOVSKÝ a SKLÁDANÝ, viz poz. 52, s. 131.

7.3 Události za Vladislavovy vlády

Vladislav Jagellonský vládl v českých zemích pětáctyřicet let. Konkrétně od roku 1471 do roku 1516. Po celou tuto dobu probíhaly různé události, které měly přímý vliv na budoucnost českých zemí. Jako příklad mohu uvést mírovou smlouvu s Habsburky, která jim zajišťovala nárok na trůn v případě vymření Jagellonců po meči.

7.3.1 Války s Matyášem Korvínem

Uherský král Matyáš Korvín bojoval jak proti Jiřímu z Poděbrad, tak proti Vladislavu Jagellonskému. Výsledkem této války s Vladislavem Jagellonským byly tzv. Olomoucké úmluvy, které zároveň značily konec této války. Definitivní ukončení těchto válek proběhlo v roce 1478. V této válce došlo k rozdělení českých zemí mezi Vladislava a Matyáše. Vladislav podle autora učebnice *Dějiny středověku pro II. třídu gymnázií*, nebyl schopný ve válce získat hlavní země Koruny české. Ty mu nakonec byly vráceny po Matyášově smrti.⁴¹²

7.3.2 Olomoucké úmluvy

Jednou z prvních významných událostí, které se za vlády krále Vladislava staly, byly tzv. Olomoucké úmluvy. Někteří autoři používají spíše termín Olomoucký mír. V případě použití obou těchto termínů ale mají autoři na mysli stejnou událost. Na základě těchto úmluv bylo oběma panovníkům umožněno rozdělit si vládu v českých zemích mezi sebe. Oba tak mohli používat titul český král. Matyáš vládl hlavním zemím koruny české a Vladislav zemím vedlejšími. Poprvé se tak rozdělila česká koruna mezi dva panovníky.

Výklad této události se v různých učebnicích liší. V jedné z nich se dokonce žáci a studenti dozvídají, že Matyáš Korvín přinutil krále Vladislava, aby Olomoucké úmluvy podepsal.⁴¹³ Olomoucké úmluvy projednávali oba panovníci i zemské sněmy. K podpisu smlouvy o příměří došlo 7. prosince 1478. Často bývá v učebnicích psáno, že se Vladislav dostal k vládě nad celými Čechami „pouze náhodou“. Podobný postoj jako Jaroslav Sochor má k této situaci i Oldřich Fidrmuc, ten ve své učebnici konstatoval, že olomoucký mír je důkazem toho, že Vladislav není schopen vládnout.⁴¹⁴ Zásadní chybou byla podle Fidrmuce snadná politická ústupnost a neschopnost řídit finanční záležitosti.

⁴¹²BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 99.

⁴¹³SOCHOR, viz poz. 27, s. 52.

⁴¹⁴FIDRMUC, viz poz. 10, s. 99.

7.3.3 Kutnohorský náboženský mír

Problémy kolem kutnohorského náboženského míru trvaly dlouho. Jednalo se vlastně o dohodu mezi katolíky a kališníky. Kutnohorskému míru přecházela smlouva s pražskými městy, která byla uzavřena 24. září 1484.⁴¹⁵ Díky této smlouva musela Praha vrátit veškerý odcizený církevní i židovský majetek.⁴¹⁶ Tato smlouva byla také začátkem klíčových jednání o náboženském míru. Závěrečná jednání probíhala v Kutné Hoře od 16. března do 20. března 1485. Zástupci obou stran (kališníků i katolíků) se dohodli na platnosti kompaktát. Kutnohorský náboženský mír byl dokument, který umožňoval vyznávat obě náboženství. V učebnicích dějepisu se okolnostem kolem náboženského míru vyjadřují pouze krátce. Jeden z autorů poznamenal, že po náboženském míru již měli poddaní svobodu vyznání.⁴¹⁷ Pro krále Vladislava to byla nezvyklá situace, protože byl katolík. Přesto se situace v českých zemích poměrně uklidnila.

7.3.4 Vladislavské zřízení zemské

Úkolem Vladislavského zřízení zemského bylo nastavit základy ústavního, procesního, trestního a civilního práva.⁴¹⁸ Mělo se jednat o ústavu české šlechtické obce.⁴¹⁹ Tento dokument byl vydán 11. března roku 1500. Šlechtě se díky němu podařilo získat výsadní postavení na úkor panovníka a měšťanstva. Zřízení obsahovalo pět set padesát čtyři článků. O tom, že české země potřebují vytvořit zemský zákoník, se dohodli český král, páni a rytíři na zemském sněmu v roce 1487. Zálžitosti jeho provedení se ale začaly řešit až v roce 1497. V učebnicích bývá vznik Vladislavského zřízení zemského považováno za důkaz královy slabosti. Jeden z autorů popisuje Vladislavské zřízení jako vyvrcholení jednoho ze stavovských sporů. Udává, že zřízení bylo uzavřeno ve prospěch šlechty.⁴²⁰

7.3.5 Svatováclavská smlouva

Svatováclavská smlouva je název dokumentu, který byl uzavřen mezi šlechtou a městy v roce 1517, tedy rok po smrti krále Vladislava. Panovník (Ludvík) očekával, že Svatováclavská smlouva nastolí v českých zemích mír.⁴²¹ Předpokládal, že se města se šlechtou domluví na podmínkách, které budou obě strany plně respektovat. Šlechta dovolila zá-

⁴¹⁵ČORNEJ, *Český stát v době jagellonské*, viz poz. 394, s. 55.

⁴¹⁶ČORNEJ, *Český stát v době jagellonské*, viz poz. 394, s. 55.

⁴¹⁷SOCHOR, viz poz. 27, s. 52.

⁴¹⁸ČORNEJ, *Český stát v době jagellonské*, viz poz. 394, s. 112.

⁴¹⁹ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 126.

⁴²⁰FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159.

⁴²¹ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 126.

stupcům měst podílet se na hlasování při sněmu. Města dostala právo třetího hlasu při zemském sněmu. Dokument, který předcházel Svatováclavské smlouvě nesl název Vladislavské zřízení zemské. Již při sestavování tohoto dokumentu získala šlechta výsadní postavení. Měšťané a šlechta spolu přišli především do styků obchodních a hospodářských. Přesto ale mnoho nařízení obsažených ve Svatováclavské smlouvě platilo jen formálně. Učebnice se ale o tomto dokumentu příliš nezmiňují.

Jeden z mála autorů, který o Svatováclavské smlouvě píše, je autor *Dějepisných učebních textů pro osmou třídu středních škol*, Oldřich Fidrmuc. Z výkladu této učebnice se ale pouze dozvídáme, jaká práva z této smlouvy plynou městům. Podle Fidrmuce si města uhájila právo být na zemském sněmu jako třetí stav, uhájila si tržní právo, ale města se musela dělit se šlechtou.⁴²² Města zase musela povolit šlechtě právo na vaření piva, Další autor definuje Svatováclavskou smlouvu takto: na základě této smlouvy byla městům povolena účast na zemském sněmu, které si města vybojovala díky husitské revoluci.⁴²³

7.3.6 Mírové smlouvy s Habsburky

Mírové neboli svatební smlouvy mezi sebou uzavřeli Habsburkové a Jagellonci v roce 1515. Smlouvy zaručovaly Habsburkům dědičný nárok na trůn v případě, že by Jagellonci vymřeli po meči. Obě Vladislavovy děti jak Anna, tak Ludvík si vzali za manžele příslušníky habsburské dynastie.

Mírovou smlouvu s Habsburky nazývá Oldřich Fidrmuc ve svých *Dějepisných učebních textech pro osmou třídu středních škol* jako „velké neštěstí“ pro české země.⁴²⁴ Tím pádem získali Habsburkové dědičný nárok na královský trůn. Vladislavova dcera Anna se totiž provdala za rakouského arciknížete Ferdinanda I. a její bratr Ludvík Jagellonský se oženil s Marií Rakouskou.

⁴²²FIDRMUC, viz poz. 10, s. 100.

⁴²³FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159.

⁴²⁴FIDRMUC, FILIP a LOMSKÝ, viz poz. 159, s. 79.

8 Ludvík Jagellonský

Ludvík Jagellonský v učebnicích dějepisu nebývá příliš zmiňován. Z celkového počtu učebnic, které jsem použila, se zmiňují o Ludvíku Jagellonském nebo o bitvě u Moháče jen tři autoři učebnic, Jaroslav Sochor,⁴²⁵ Josef Klik⁴²⁶ a Bedřich Baumann.⁴²⁷ Pohledy těchto autorů na osobnost Ludvíka jsou různé.

Bedřich Baumann v učebnici nepíše o samostatné vládě Ludvíka, ale charakterizuje vládu jagellonské dynastie jako celku čili mluví o Ludvíkovi a jeho otci Vladislavovi.⁴²⁸ Seznamuje studenty se skutečností, že Ludvík byl král český a zároveň král uherský, stejně jako jeho otec Vladislav. Podle mého názoru autor záměrně tuto skutečnost zdůraznil. V následující větě totiž hned upozornil na rostoucí moc šlechty, což mělo za důsledek oslabení moci panovníka.⁴²⁹ Z toho výkladu se můžeme domnívat, že autor uvažoval nad tím, zda v případě, že by Ludvík i Vladislav vládli pouze v Čechách, nebyla by jejich moc tak oslabena a moc šlechty by naopak tolik nesílila.

Druhý z autorů, který o Ludvíkovi píše, poukazuje na skutečnost, že již v době, kdy Ludvík nastoupil na trůn, věděl, že jeho otec byl slabý vládce. Z tohoto důvodu tedy slíbil, že bude „energičtější“.⁴³⁰ Tento slib se mu ale nepodařilo splnit. Přesto, že následně prosil o pomoc v bitvě u Moháče šlechtu, ta mu odmítla pomoci. Česká ani uherská šlechta totiž nechtěla vstoupit do války.

Poslední z autorů Josef Klik konstatoval skutečnost, že v době nástupu Ludvíka na trůn byla v českých zemích doba, kdy bylo těžké vládnout. Moc šlechty sílila a její ochota pomoci panovníkovi nebyla příliš velká.⁴³¹ Sám autor napsal, že pomoc uherské šlechty panovníkovi byla „chabá“.⁴³² V době, kdy Ludvík nastoupil na trůn, když už Turci pomalu vjížděli do Uher a uherská šlechta panovníka dostatečně nepodporovala.

⁴²⁵SOCHOR, viz poz. 27.

⁴²⁶KLIK, viz poz. 29.

⁴²⁷BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207.

⁴²⁸BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 99.

⁴²⁹BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207, s. 99.

⁴³⁰SOCHOR, viz poz. 27, s. 55.

⁴³¹KLIK, viz poz. 29, s. 37.

⁴³²KLIK, viz poz. 29, s. 37.

Ludvík byl synem Vladislava Jagellonského a Anny z Foix. Anna hned po porodu Ludvíka zemřela a Vladislav v době, kdy bylo Ludvíkovi deset let. Situace okolo nástupu na trůn tedy nebyla jednoduchá. Ludvík už jako devítiletý chlapec musel být přítomný mnoha jednáním a poslušně sedět na trůnu.⁴³³

Vladislav i Ludvík panovali na českém i uherském trůnu, ale v Čechách pobývali jen výjimečně. Jejich sídlo se nacházelo v Budíně. V době, kdy Ludvík nastupovat na trůn byly v českých zemích boje. Šlechta tehdy měla mnohem výraznější moc než panovník a mnozí historikové i autoři učebnic hodnotili Vladislava a Vladislava a následně i Ludvíka jako slabé panovníky.

⁴³³DVOŘÁK, Otomar. *Smrt ve stříbrné zbroji: o Ludvíku Jagellonském, králi českém a uherském*. 1. vyd. Brno: MOBA, 2012. 224 s. ISBN: 978-80-243-4653-3, s. 23.

9 Epocha jagellonská obecně

Jagellonská dynastie byla původem z polsko-litevské větve. V českých zemích vládli pouze dva její členové. Tato dynastie vládla od roku 1471. Jako první vládl českým zemím mladický polský princ Vladislav II. Jagellonský. Začátky vlády tohoto panovníka byly velmi těžké. Zpočátku se totiž o českou korunu musel dělit s Matyášem Korvínem. Druhý a poslední vládce z této dynastie, který v českých zemích vládl, byl syn Vladislava II. Jagellonského Ludvík. Po smrti svého otce a v době, kdy nastoupil na český trůn, se Ludvík nenacházel v lehké situaci. Jeho otec Vladislav po sobě zanechal české země plné sporů.

Největším a také nejvíce známým problémem v době vlády jagellonské dynastie v českých zemích byla rostoucí moc šlechty. Právě růst moci šlechty způsobil oslabení moci panovníků. Důsledkem této situace bylo čelní postavení a rozhodující slovo šlechty při jednotlivých jednáních a událostech.

Samotný pojem šlechta a šlechtic v sobě skrývá význam urozenosti a v této době především nadřazenosti nad ostatními lidmi.⁴³⁴ Pod tímto pojmem bychom si měli představit urozeného muže, který stál v čele zemských úřadů.⁴³⁵ Sám historik Josef Macek, který se jagellonskou epochou zabývá, tvrdí, že šlechta byla vedoucí složkou společnosti v době jagellonské.⁴³⁶ Prostřednictvím své moci totiž šlechta dosáhla úspěchů při mnoha jednáních a stala se privilegovanou vrstvou.

Nejvíce popisovaným problémem v učebnicích dějepisu je právě boj šlechty s městy. Tyto boje odstartovalo uzavření Vladislavského zřízení zemského, které se uzavíralo právě mezi šlechtou a městy. Právě díky tomuto dokumentu se šlechtě podařilo získat si výsadní postavení, což se nelíbilo městům a díky tomu začaly otevřené boje. Vladislavské zřízení zemské způsobilo, že města dostala právo třetího hlasu na zemských sněmech a naopak města musela přiznat šlechtě právo várečné. Dalšího problému mezi šlechtou a městy si můžeme všimnout například při vzniku Svatováclavské smlouvy, kde je jasně vidět dominantní postavení šlechty.

⁴³⁴MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. 2. Šlechta. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 230 s. ISBN: 80-200-0356-8, s. 9–10.

⁴³⁵MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 434, s. 10.

⁴³⁶MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 434, s. 10.

Města můžeme dělit na několik druhů. Přehledně je rozdělil historik Josef Macek v jednom z dílů Jagellonského věku.⁴³⁷ Jako první si Macek všiml měst královských⁴³⁸ a městeček poddanských.⁴³⁹ V době jagellonské bylo v Čechách čtyřicet královských měst.⁴⁴⁰ Mezi moravská královská města řadíme například Olomouc, Brno a Uničov. Zatímco počet královských měst byl v jagellonském věku stanoven, počet měst poddanských stanovil nelze.⁴⁴¹ Další kategorií měst v období jagellonském jsou vojenské pevnosti.⁴⁴²

Za měšťany jsou považováni například patricijové a podnikatelé, měšťané, feudální vrchnosti a městská chudina. I mezi šlechtici najdeme dvě kategorie, a to šlechtu vyšší a nižší. Mezi nižší šlechtu patří například služební šlechtici, panoši, zemané a erbovníci.⁴⁴³

Další oblasti, která dosáhla rozvoje v době jagellonské epochy je takzvaná vladislavská gotika. Pod tímto pojmem bychom si měli představit druh architektury, který se projevoval zejména v oblasti stavebnictví, pro něž je typické například kamenné zdivo. Z učebnic dějepisu se dovídáme, že za vlády Vladislava Jagellonského bylo mnoho staveb nově stavěno nebo opravováno. Ve své učebnici to zmiňuje například Jaroslav Sochor.⁴⁴⁴ Nejtypičtějším příkladem vladislavské gotiky je soubor staveb na Pražském hradě v čele s Vladislavským sálem.⁴⁴⁵ Pro Vladislavský sál je charakteristický ohromný prostor s půdorysem nepravidelného obdélníku.⁴⁴⁶ Pro každou stavbu, která vznikla, nebo byla opravována za vlády Vladislava II. Jagellonského je typické označení písmenem W.⁴⁴⁷ Toto písmeno bylo chápáno jako součást výzdoby. Opět o této skutečnosti najdeme zmínku i v učebnicích, poukazuje na to Josef Klik.⁴⁴⁸

Další oblastí, která nepochybně patří do jagellonské epochy, je těžba stříbra. Ta byla za Vladislavovy vlády obnovena. To se těžilo především v Jáchymově a v Kutné hoře. Díky těžbě stříbra vznikl pražský groš, který představoval jednu z nejstabilnějších evropských stříbrných měn ve čtrnáctém až šestnáctém století.⁴⁴⁹

Mincovní politika Vladislava Jagellonského byla hlavní činnost, na kterou se mincmistři v době jeho vlády soustředili. Pražské groše byly raženy po celou dobu Vladislavovy

⁴³⁷MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. Úvod Petr ČORNEJ. 4, Venkovský lid, národnostní otázka. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 223 s. ISBN: 80-200-0629-X, s. 19.

⁴³⁸MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 437, s. 19.

⁴³⁹MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 437, s. 19.

⁴⁴⁰MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 437, s. 22.

⁴⁴¹MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 437, s. 24.

⁴⁴²MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 437, s. 80.

⁴⁴³ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 263.

⁴⁴⁴SOCHOR, viz poz. 27, s. 55.

⁴⁴⁵ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 309.

⁴⁴⁶ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 311.

⁴⁴⁷ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 315.

⁴⁴⁸KLIK, viz poz. 29, s. 37.

⁴⁴⁹ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 225.

vlády.⁴⁵⁰ I přesto však v prvních letech nebyly mince raženy v dostatečném množství.⁴⁵¹ Největším výrobcem pražských grošů byla kutnohorská mincovna.

Z důvodu nedostatečného množství měny vznikla na sklonku jagellonské epochy také mincovna jáchymovská, která stála bok po boku mincovně kutnohorské.⁴⁵² Tato mincovna byla majetkem šlechtické rodiny Štěpána a Jindřicha Šliků. V roce 1520 udělil a potvrdil zemský sněm Štěpánovi a Jindřichovi právo na ražbu jáchymovských tolarů, což byla tehdy úplně nová mince. Pražský groš však považujeme za hlavní měnovou jednotku v jagellonském věku.⁴⁵³

Předposlední oblasti, kterou bych se chtěla v této kapitole zabývat, je venkovský lid v jagellonském věku. Tato otázka také bývá velmi často rozebírána v učebnicích. Společenskou vrstvou, o které se v učebnicích píše nejvíce, jsou poddaní konkrétně sedláci.

Prostřednictvím historika Josefa Macka a jeho knih o jagellonském věku se můžeme dozvědět mnoho informací ze všech oblastí této epochy. O poddaných se dozvídáme hned v čtvrtém, posledním díle. Podle Macka venkovský lid tvořil rozsáhlou sociální vrstvu, která je bohatě rozčleněna stejně jako šlechta a měšťané.⁴⁵⁴ Tato vrstva je rozčleněna nejen podle majetku, ale i podle právního a sociálního postavení.

První skupinou jsou takzvaní dědiníci. Ti stojí na rozhraní mezi sedláky a nejbližšími příslušníky drobné šlechty.⁴⁵⁵ Macek uvádí, že tuto skupinu řadí mezi venkovský lid zejména proto, že je šlechta nebrala na vědomí jako vrstvu svého řádu.⁴⁵⁶ Mezi dědiníky patří například nápravníci a rybáři.⁴⁵⁷ Další skupinou venkovského lidu jsou dvořáci, kteří stojí zhruba na stejné úrovni jako dědiníci.⁴⁵⁸ Dvořáci jsou majitelé svobodných dvorů, proto se jim někdy v pramenech říká nádvorníci.⁴⁵⁹ Na stejnou úroveň s dědiníky a dvořáky se dostali rychtáři. Rychtář stál v čele vesnické samosprávy, ale většinou byl především zástupcem vrchnosti od níž bral úlevy v dávkách i zvláštní milosti.⁴⁶⁰ Nejpočetnější skupinu poddaného lidu tvořili sedláci. I ti se ale rozlišovali na jednotlivé skupiny.⁴⁶¹ Právě sedláci jsou nejvíce zmiňovanou skupinou v učebnicích. V souvislosti s vládou Jagellonců o nich píše například Josef Klik.⁴⁶²

⁴⁵⁰ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 231.

⁴⁵¹MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 3, s. 161.

⁴⁵²MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 3, s. 159.

⁴⁵³MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 3, s. 160.

⁴⁵⁴MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. 3, Města. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. 387 s. ISBN: 80-200-0699-0, s. 23.

⁴⁵⁵MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 454, s. 24.

⁴⁵⁶MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 454, s. 24.

⁴⁵⁷MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 454, s. 24–5.

⁴⁵⁸MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 454, s. 26.

⁴⁵⁹MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 454, s. 26.

⁴⁶⁰MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 454, s. 27.

⁴⁶¹MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, viz poz. 454, s. 28–9.

⁴⁶²KLIK, viz poz. 29.

Poslední oblastí, na kterou se v této kapitole zaměřím, je oblast náboženská. Náboženský život za vlády Jagellonců byl různorodý.⁴⁶³ Existovala Jednota bratrská, o které v této práci pojednává samostatná kapitola. Vedle Jednoty existovala církev utrakvistická a katolická. Obtíže působil nedostatek kněží v jednotlivých církvích. Někteří kněží navíc v době dvojvládí přecházeli od utrakvistické církve ke katolíkům. Důležitou otázkou tvořil také vztah utrakvistů ke katolíkům.⁴⁶⁴ Do popředí se v roce 1517 dostalo i luteránství.⁴⁶⁵ Nejvíce učebnice dějepisu píší o Jednotě bratrské. Jako příklad můžeme uvést autory Bedřicha Baumann,⁴⁶⁶ Jaroslava Šlajera,⁴⁶⁷ nebo Jana Dědinu.⁴⁶⁸ V učebnicích je připomínán také náboženský mír z roku 1485. O této události mluví nejpodrobněji Jaroslav Sochor.⁴⁶⁹

⁴⁶³ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 342.

⁴⁶⁴ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 343.

⁴⁶⁵ČECHURA, *České země v letech 1437–1526*, viz poz. 395, s. 349.

⁴⁶⁶BAUMANN, DĚDINA a FIDRMUC, viz poz. 207.

⁴⁶⁷ŠLAJER et al., viz poz. 31.

⁴⁶⁸DĚDINA et al., viz poz. 162.

⁴⁶⁹SOCHOR, viz poz. 27.

10 Porovnání současných učebnic dějepisu s učebnicemi dřívějšími

Na základě této kapitoly bych chtěla zaměřit pozornost na současné učebnice a učinit porovnání s učebnicemi, které jsem během psaní bakalářské práce používala jako prameny. V těchto učebnicích budu věnovat svoji pozornost pohusitskému období, jehož výklad se v současných učebnicích liší.

Úkolem této kapitoly je porovnat odlišnosti v učebnicích mezi lety 1948–1989 a současnými učebnicemi. Na provedení tohoto porovnání jsem využila šest učebnic, které o pohusitském období pojednávají a které se nyní používají k výuce dějepisu na základních a středních školách.

První z těchto učebnic slouží studentům druhých ročníků nižšího gymnázia a středních škol. Ostatně to už vypovídá sám název této učebnice, která se jmenuje *Dějepis pro gymnázia a střední školy*.⁴⁷⁰ Jejím obsahem je období středověku a raného novověku. Na tvorbě učebnice se podíleli tři autoři Petr Čornej,⁴⁷¹ Ivana Čornejová⁴⁷² a František Parkan.⁴⁷³

Pohusitské období se v této učebnici rozprostírá na devíti stranách. Začíná kapitolou o průběhu husitské revoluce⁴⁷⁴ a postupuje až do období, kdy Jagellonci vymřeli po meči. Závěrečná kapitola se v rámci toho období věnuje pozdněgotickému umění.⁴⁷⁵ Na následující straně je umístěna kapitola s názvem „*Uherský stát ve 14. a 15. století*“. Tato kapitola

⁴⁷⁰ČORNEJ, Petr, ČORNEJOVÁ, Ivana a FRANTIŠEK PARKAN. *Dějepis pro gymnázia a střední školy: středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha: SPN, 2009. 160 s. ISBN: 9788072354306.

⁴⁷¹Prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc., se narodil roku 1951 a absolvoval historii a češtinu na Filozofické fakultě UK. 16 let pracoval jako odborný asistent a později vědecký pracovník v Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV. Petr Čornej. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 07. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/petr-cornej-9916>

⁴⁷²Ivana Čornejová (* 11. srpna 1950 Praha) je česká historička specializující se na české a církevní dějiny 16.–18. století a dějiny českého školství. Působí na Ústavu dějin Univerzity Karlovy, v Archivu Univerzity Karlovy a mimo to externě přednáší na Pedagogické fakultě UK. *Ivana Čornejová*

⁴⁷³PaedDr. František Parkan se narodil 15. 10. 1944 a zabývá se vojenskými dějinami 17.–19. století a didaktikou dějepisu. Je autorem mnoha středoškolských učebnic. Nyní působí na Pedagogické fakultě UK. František Parkan: životopis, informace o spisovateli. In: *Československá bibliografická databáze*. [Cit. 25. 07. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-29633-frantisek-parkan>

⁴⁷⁴ČORNEJ, ČORNEJOVÁ a PARKAN, viz poz. 470, s. 84.

⁴⁷⁵ČORNEJ, ČORNEJOVÁ a PARKAN, viz poz. 470, s. 92.

také s pohusitským obdobím souvisí, věnuje se totiž situaci v Uhrách, kde také vládli panovníci pohusitské doby. Byli to Matyáš Korvín a z dynastie Jagellonské Ludvík i Vladislav.⁴⁷⁶

Oproti učebnicím z let 1948–1989 je tato učebnice mnohem více přehlednější. Jako první můžeme začít u nadpisů, které jsou ve většině učebnic umístěny uprostřed. V učebnicích dřívějších byly nadpisy umístěny po straně a často s malými rozestupy. Nadpisy tak byly hodně blízko pod sebou a malým písmem. Hned vedle nadpisů začínal odstavec s výkladem. Toto uspořádání mohlo působit jako nepřehledné a mohlo působit potíže hlavně žákům a studentům se špatným zrakem. Nadpisy v současných učebnicích jsou různě velké a barevné. Mnohem častěji se v současných učebnicích vyskytují i obrazy. Zatímco v učebnicích před listopadem 1989 se vyskytuje jeden velký obraz na celé stránce. Konkrétně v učebnici *Dějepis pro gymnázia a střední školy* se nachází více obrazů na jedné straně. Jedná se o malé obrázky a na jedné straně se nacházejí až tři obrázky.⁴⁷⁷ Stejně jako ve většině dřívějších učebnic se i zde nacházejí otázky a úkoly pod každou kapitolou. Učebnice *Dějepis pro gymnázia a střední školy* ještě žákům a studentům shrnuje důležitá data a letopočty, dokonce jsou zde i vypsány „nové pojmy“ které se žák dozvěděl v průběhu studia předchozí kapitoly.⁴⁷⁸

Obsahově jsou současné učebnice samozřejmě o hodně podrobnější než ty dřívější. Důvodů může být několik. Tím nejčastějším je pravděpodobně větší časová dotace na výuku dějepisu v jednotlivých školách. Určitě záleží i na tom, o jaký druh učebnice se jedná. Učebnice, která je určena primárně pro gymnázia, jako je tato, je nejpodrobnější.

Zde stojí za povšimnutí především výklad o jagellonské dynastii, který je poměrně obsáhlý. Autoři si totiž nevšímají pouze vlády a osudů jagellonských panovníků, ale i všeho co se v době jagellonské děje. Žáci a studenti se díky této učebnici dozvědí například o gotickém umění nebo těžbě stříbra. V učebnicích vydávaných do Sametové revoluce se toho o jagellonské dynastii nedozvídáme příliš mnoho. Dokonce ani bitva u Moháče v nich nebývá detailněji zmiňována.

Učebnice *Dějepis pro gymnázia a střední školy* rozebírá pohusitské období nejpodrobněji ze všech současných učebnic, které jsem pro tvorbu této práce vybrala. Výběr těchto učebnic jsem prováděla z velké části podle toho, jaké učebnice dějepisu jsem já sama používala při studiu na základní a střední škole. Snažila jsem se o to, aby byl v těchto učebnicích byly zastoupeny stejným počtem učebnice pro základní i střední školy. Výše zmiňovanou učebnici jsem vybrala z důvodu podrobného výkladu.

⁴⁷⁶ČORNEJ, ČORNEJOVÁ a PARKAN, viz poz. 470, s. 93.

⁴⁷⁷ČORNEJ, ČORNEJOVÁ a PARKAN, viz poz. 470, s. 87.

⁴⁷⁸ČORNEJ, ČORNEJOVÁ a PARKAN, viz poz. 470, s. 93.

Druhá ze současných učebnic se jmenuje *Dějepis I. v kostce*.⁴⁷⁹ Její autorkou je Marie Sochrová,⁴⁸⁰ která napsala velké množství učebnic pro střední školy nejen z dějepisu. Je autorkou například řady učebnic *Český jazyk v kostce* a *Literatura v kostce*. Její učebnice nejsou příliš podrobné, jedná se spíše o shrnutí základního učiva. Přesto i tato učebnice obsahuje kapitoly, které se týkají pohusitského období. Tato učebnice je dvoudílná. První z dílů studenty provede obdobím pravěku, starověku a středověku a druhý novověkými a novějšími dějinami. Doba pohusitská se nachází v prvním díle. Zde se rozprostírá na třech stranách. Autorka tuto dobu popisuje prostřednictvím dvou kapitol. První z nich se jmenuje „*Doba poděbradská*“,⁴⁸¹ druhá nese název „*Vláda Jagellonců v Čechách a v Uhrách*“.⁴⁸² Prostřednictvím této učebnice se studenti dozvídají pouze základní informace. Autorka učebnice se snažila tučně zvýraznit důležité informace, aby je odlišila od ostatních. Pro zvýraznění jmen jednotlivých panovníků autorka používala modrou barvu. Hlavní odlišnost této učebnice od učebnic dřívějších spočívá v tom, že se autorka snaží seznámit studenty se všemi panovníky a událostmi a postupuje chronologicky. V dřívějších učebnicích jsem se setkala s tím, že autoři propojovali české dějiny s dějinami světovými, což může studentům působit nemalé problémy. Rozdílný od dřívějších učebnic je i styl nadpisu. Nadpis je v této učebnici ohraničen v rámečku a je napsán tučným písmem. V učebnici jsou obsaženy i jednotlivé vysvětlivky.

Další současnou učebnicí dějepisu, kterou jsem pro tvorbu této práce vybrala se jmenuje *Dějepis pro střední odborné školy*⁴⁸³ s podtitulem české a světové dějiny. Napsali ji čtyři autoři. Mezi nimi jsou tři již zmiňovaní. Petr Čornej,⁴⁸⁴ Ivana Čornejová,⁴⁸⁵ František Parkan⁴⁸⁶ a Milan Kudrys.⁴⁸⁷ Tato učebnice je primárně určená k výuce dějepisu na středních odborných školách. I tato učebnice podává informace o pohusitském období také velmi zkráceně prostřednictvím dvou kapitol. Celkový výklad o pohusitské době začíná na straně 80, tam se autoři věnují království dvojího lidu a Jiřímu z Poděbrad.⁴⁸⁸ Tato kapitola mimo jiné popisuje průběh a důsledky husitské revoluce. Druhá kapitola, která spadá

⁴⁷⁹SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis I. v kostce: [pravěk, starověk, středověk]: pro střední školy*. Přepřacované vydání 2008. Maturita v kostce. Praha: Fragment, 2008. 172 s. ISBN: 978-802-5306-055.

⁴⁸⁰Marie Sochrová napsala velké množství učebnic, které každému mohou pomoci v jeho sebevzdělávání, případně pokud touží po nějakém dobrém výkonu v základní škole či u maturity. Marie Sochrová. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/marie-sochrova-14210>

⁴⁸¹SOCHROVÁ, viz poz. 479, s. 142.

⁴⁸²SOCHROVÁ, viz poz. 479, s. 143.

⁴⁸³ČORNEJ, Petr et al. *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*. 3. rozšířené vydání. Praha: SPN, 2016. 240 s. ISBN: 9788072355808.

⁴⁸⁴Čornej Petr autor mnoha dějepisných učebnic.

⁴⁸⁵Čornejová Ivana autorka mnoha dějepisných učebnic.

⁴⁸⁶Parkan František autor mnoha dějepisných učebnic.

⁴⁸⁷O Milanovi Kudrysovi se mi nepodařilo dohledat žádné další informace.

⁴⁸⁸ČORNEJ et al., viz poz. 483, s. 80.

do pohusitského období je kapitola, která pojednává o dynastii Jagellonců. Její název je „*Český stát za panování Jagellonské dynastie*“.⁴⁸⁹

Učebnice je koncipována téměř stejně jako učebnice předešlá od těchto autorů, tedy učebnice s názvem *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Tyto dvě učebnice jsou stejné stylem i uspořádáním. Nejvíce využívaná barva v této učebnici je červená. Nadpisy jsou zde tučné a zvýrazněné červenou barvou. Na konci jednotlivých kapitol jsou otázky a úkoly pod kapitolami a vyznačená důležitá data pro shrnutí nejdůležitějších událostí. I v této učebnici je obsaženo velké množství obrazů. Za zmínku stojí i skutečnost, že se autoři této učebnice nevěnují pouze panovníkům a událostem kolem nich, ale uvádějí i obecnou charakteristiku vybraného období, například život venkovského lidu.

Dalším pramenem, který má sloužit pro porovnání jednotlivých učebnic je učebnice s názvem *Dějepis 7: středověk a raný novověk*, jejími autory jsou Michaela Hrubá⁴⁹⁰ a Václav Drška.⁴⁹¹ Učebnice je barevná s velkým množstvím obrazů. Jedná se o druhý díl ze čtyřdílné řady učebnic dějepisu pro druhý stupeň základních škol a nižší stupeň gymnázií. Období středověku je obsaženo ve druhém díle. Konkrétně se druhý díl věnuje dějinám od roku 1476 do roku 1648. Velkou odlišností od dřívějších učebnic je skutečnost, že autoři této učebnice používají srozumitelný jazyk, což se o dřívějších učebnicích mnohdy říci nedalo. Často totiž používali například špatný slovosled. V případě této učebnice se jedná o uspořádaný text, který má vždy stejnou strukturu. Autoři píšou srozumitelným jazykem a jejich text není rozptýlený.

Učebnice obsahuje velké množství přehledných map a obrázků. Velkou předností je i didaktický aparát, který je zařazen na konci každé kapitoly a za většími probranými celky. Didaktický aparát mimo jiné obsahuje slovníček nových nebo obtížných pojmů. Nezapomíná se ani na důležitá data a události a takzvanou historickou knihovničku pro zájemce. Učebnice obsahuje i časovou přímku a takzvané dějepisné minimum. Pod tím si můžeme představit tu nezákladnější látku, tedy tu, kterou by měl ovládat každý. Nechybějí ani otázky, úkoly a souhrnná opakování. Této učebnici je udělena schvalovací doložka Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Dobou pohusitskou se v ní můžeme nechat provázet prostřednictvím tří kapitol. První z nich se přímo doby pohusitské netýká, jsou v ní obsaženy informace o husitských válkách a doznívání husitské revoluce. Název kapitoly je „*Doba husitských válek a jejich doznívání*“. Druhá kapitola provádí studenty dobou od konce husitství do doby království dvojího lidu a jmenuje se „*Od války k míru – po království dvojího lidu*“.⁴⁹² Poslední kapi-

⁴⁸⁹ČORNEJ et al., viz poz. 483, s. 82.

⁴⁹⁰Michaela Hrubá je autorkou českých dějin v této knize.

⁴⁹¹Václav Drška je autorem světových dějin v této knize.

⁴⁹²HRUBÁ, Michaela a VÁCLAV DRŠKA. *Dějepis 7: středověk a raný novověk*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2002.

tolou, která zahrnuje éru pohusitskou, je kapitola s názvem „*Stavovská monarchie za vlády Jagellonců*“.⁴⁹³ Ta popisuje vládu Jagellonců v několika pohledech.

Předposledním pramenem, který jsem pro tvorbu této práce vybrala, je *Dějepis pro základní školy pro sluchově postižené*.⁴⁹⁴ Učebnice má více autorů. Na předních deskách knihy jsou uvedeni autoři František Parkan, Tomáš Mikeska⁴⁹⁵ a Marie Málková.⁴⁹⁶ Tomáš Mikeska je ředitelem gymnázia v Praze a učitelem dějepisu. Také vyučuje na katedře dějin a didaktiky dějepisu na pedagogické fakultě univerzity Karlovy v Praze. Píše učebnice a pracovní sešity pro základní školy a nižší stupně víceletých gymnázií. Rovněž se věnuje psaní historických studií v oblasti šlechty.

Marie Málková je rovněž pedagožka a autorka učebnic dějepisu pro sluchově postižené. Učebnice s názvem *Dějepis pro základní školy pro sluchově postižené* má více dílů. Období středověku je obsaženo ve třetím díle. Ten byl v roce 2007 díky sválení Ministerstva školství tělovýchovy a mládeže zařazen do seznamu učebnic pro základní vzdělávání žáka se sluchovým postižením po dobu platnosti šesti let. V této učebnici se doba pohusitská rozprostírá na šesti stranách. I když se jedná o téměř celé století, veškeré poznatky jsou shrnuty do jedné kapitoly, která nese název „*Český stát za vlády Jiřího z Poděbrad a Vladislava II. Jagellonského*“.⁴⁹⁷

Tato učebnice pochází z ucelené řady, která má celkem pět dílů. Všechny díly obsahují veškeré dějepisné učivo, které je předepsané RVP a umožňuje pracovat s jednotlivými tituly podle aktuální potřeby. Učivo, které je obsaženo v jednotlivých dílech, je svou faktografickou náročností plně přizpůsobeno schopnostem studentů se sluchovým handicapem. Celkově autoři celou učebnici velmi dobře pojali. Celý výklad v učebnici se opírá především o názor autorů na toto období. Učebnice obsahuje mnoho ilustrací a fotografií, různých schémat a map. Velice mě na této učebnici zaujala skutečnost, že je rozdělena na základní učivo a učivo rozvíjející, kterým by schopnější žáci a zájemci mohli své znalosti doplnit. Je zde obsažen i slovníček historických pojmů a testy k opakování probrané látky. Výhodou učebnice je samostatná a volně vložená časová osa. Dále je do učebnice ještě vložena samostatná příloha. Je jí slovníček vybraných odborných pojmů ve znakovém jazyce. Autorem těchto znaků je Jan Žampach.

180 s. ISBN: 80-7183-271-5, s. 130.

⁴⁹³HRUBÁ a DRŠKA, viz poz. 492, s. 134.

⁴⁹⁴PARKAN, František, MIKESKA, Tomáš a MARIE MÁLKOVÁ. *Dějepis pro základní školy pro sluchově postižené: Středověk – III*. Praha: Septima, 2007. 92 s. ISBN: 978-80-7216-249-9.

⁴⁹⁵Mgr. Tomáš Mikeska (*1973) autor a spoluautor učebnic dějepisu. Tomáš Mikeska. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/tomas-mikeska-77739>

⁴⁹⁶Marie Málková autorka učebnic dějepisu. Marie Málková. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/marie-malkova-108050>

⁴⁹⁷PARKAN, MIKESKA a MÁLKOVÁ, viz poz. 494, s. 2.

Posledním pramenem, který jsem pro tvorbu této práce vybrala, je *Dějepis 7*. Jejími autory jsou Petr Odehnal⁴⁹⁸ a Eva Schulzová.⁴⁹⁹ Petr Odehnal je mimo jiné šéfredaktorem mnoha časopisů. Mezi nimi jsou například *Vlastivědné kapitoly*. Učebnice je provázena i komentářem pro učitele. Učebnice byla schválena Ministerstvem školství, tělovýchovy a mládeže dne 7. listopadu 2005. V ten samý den také došlo k zařazení učebnice do seznamu učebnic pro základní školy jako součást ucelené řady učebnic pro předmět dějepis.

Doba pohusitská se v této učebnici rozprostírá na pěti stranách. Učebnice je rozdělena na kapitoly a podkapitoly. Pohusitská éra je rozebrána v celé kapitole s číslem čtrnáct s názvem „*Husitský král Jiří z Poděbrad – Věk jagellonský – italská renesance*“.⁵⁰⁰ V předchozí kapitole s názvem „*Husitská revoluce: kalich proti kříži*“⁵⁰¹ se nachází podkapitola o Petru Chelčickém a Jednotě bratrské.

Během psaní této kapitoly jsem dospěla k závěru, že i přesto, že výklad o pohusitském období není ani v dnešních učebnicích příliš obsáhlý, autoři dnešních učebnic se, na rozdíl od autorů dřívějších, snaží o to zprostředkovat žákům základní přehled pohusitských událostí.

⁴⁹⁸Petr Odehnal se narodil ve Slavičíně. Pracuje jako historik ve Valašských Kloboukách. Petr Odehnal. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/petr-odehnal-75028>

⁴⁹⁹Eva Schulzová je autorkou mnoha dějepisných učebnic.

⁵⁰⁰ODEHNAL, Petr a EVA SCHULZOVÁ. *Dějepis 7: [člověk a společnost: středověk]*. Olomouc: Prodos, 2006. ISBN: 80-7230-156-X, s. 70.

⁵⁰¹ODEHNAL a SCHULZOVÁ, viz poz. 500, s. 69.

Závěr

Úkolem této bakalářské práce bylo zachytit a popsat to, jakým způsobem je dětem na základních školách, středních školách a gymnáziích zprostředkován výklad pohusitského období. Jako podklad pro toto zachycení mi sloužily učebnice dějepisu. Tyto učebnice byly určeny pro různé ročníky různých druhů škol, takže i pro různě staré děti.

Obsah učebnic se lišil podle toho, pro jaký typ školy byla učebnice vydána. Jiný obsah vyučované látky měly učebnice pro gymnázia a jiný obsah jsem nacházela v učebnicích, které jsou určeny žákům šestých a sedmých tříd základních škol..

Dřívější učebnice se od těch dnešních lišily i v uspořádání vyučované látky, která se často prolínala s dějinami jiného státu. V učebnici jsem se dočetla o událostech, které se odehrály v českých zemích, následující strana pojednávala o dějinách Anglie.

Tato práce obsahuje i kapitulu s názvem *Vývoj školství*, ve kterém jsem si vymezené období let 1948-1989 ještě rozdělila na čtyři dílčí části. Rozdělení těchto částí jsem provedla na základě vydaných školských zákonů. Následně jsem se snažila tyto zákony podrobně popsat. V těchto zákonech nalezneme zásadní změny, které provázejí vývoj školství po celou dobu existence komunistického režimu v Československu. Díky těmto zákonům se měnila struktura školství, délka školní docházky a typy škol, které v době komunismu existovaly. Podobně jsem postupovala i v kapitole, která se týká učebnic, které pro tuto práci sloužily jako prameny. Stejně jako školské zákony jsem si i prameny rozdělila do čtyř částí. Hlavním kritériem pro toto rozdělování mi bylo vydávání jednotlivých školských zákonů. První část jsem zároveň vymezila jako „*období po vítězném únoru do smrti Josifa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda*“.

Naopak v poslední kapitole jsem pracovala se šesti současnými učebnicemi a snažila jsem se o jejich porovnání s učebnicemi vydanými ve vymezeném období této práce. Snažila jsem se upozornit především na jejich odlišnosti a to, ať už z hlediska množství informací, které obsahovali k pohusitskému období, tak i z hlediska struktury. Strukturou mám na mysli zejména přehlednost jednotlivých učebnic a orientaci v učebnicích pomocí nadpisů a podobně. Je jasné, že dnešní učebnice mohou být hodně barevné a díky tomu jsou i více přehledné. Dřívější učebnice obsahovaly obrazové přílohy, které byly, buď černo-

bílé, nebo černo-červené. Hlavním problémem, na který se snažím upozornit, je struktura nadpisů. Nadpisy se totiž ve dřívějších učebnicích objevovaly po straně textu, což na mne působilo velmi nepřehledně.

Při tvorbě hlavní části práce jsem postupovala odlišně, než při psaní kapitol o *Vývoji školství a Kritice pramenů*. Ještě před tím, než jsem toto práci začala psát, jsem si vytvořila strukturu panovníků, kteří vládli v pohusitském období, tedy v letech 1437–1526. Poté jsem si prošla všechny učebnice, které pohusitskou problematiku obsahují. Během procházení jednotlivých učebnic jsem si dělala poznámky, zda daná učebnice o daném panovníkovi pojednává. Díky této metodě jsem zjistila, že mnozí autoři učebnic nezmiňují vládu Albrechta II. Habsburského.

Kapitoly v hlavní části práce jsou sestaveny chronologicky, podle vlády jednotlivých panovníků a událostí, které se staly během jejich vlády. Kapitola o Jiřím z Poděbrad je rozdělena zvlášť na období, kdy byl zemským správcem a českým králem. Dvě úvodní podkapitoly jsou věnovány době, která předcházela pohusitskému období. Jsou to kapitoly: „*Konec husitských válek: bitva u Lipan*“ na „*Zikmund Lucemburský*“. Domnívám se totiž, že pro pohusitské období je důležité vědět, jaká situace byla v českých zemích těsně před ním. Zejména proto jsou tyto dvě podkapitoly důležité.

Velice mě překvapilo, že problematiku pohusitského období obsahují nejvíce učebnice z první vymezené části, tedy z let 1948–1953. Očekávala jsem spíše skutečnost, že tato problematika bude nejvíce obsažena v učebnicích z poslední vymezené části, tedy z let 1978–1989.

Celkově je z pohusitského období je jak v dnešních, tak i v dřívějších učebnicích nejvýznamnější osobností Jiří z Poděbrad. Dnes už se ale mnohem výrazněji dostává do povědomí dnešních žáků také dynastie Jagellonců, o které v učebnicích z let 1948–1989 není příliš mnoho poznamenáno.

Myslím si, že se mi cíle mé bakalářské práce podařilo naplnit. Při postupném studiu pramenů jsem se obávala toho, zda množství informací pojednávajících o konkrétním panovníkovi bude dostatečné. Autoři učebnic se totiž daleko více než pohusitskému období, věnovali například době kolem Jana Husa.

Studium pramenů mně velmi obohatilo i přesto, že bylo náročné. Díky jejich studiu jsem si uvědomila, jak velká byla tehdejší moc komunistického režimu a jak moc zasáhla do vývoje školství a stanovila jeho limity. Zároveň se domnívám, že by mi představa toho, jak byl dějepis zpřístupňován našim rodičům a prarodičům, mohla být velkým přínosem jako budoucí učitelce dějepisu.

Použitá literatura

Prameny

- BAUMANN, Bedřich, DĚDINA, Jan a Oldřich FIDRMUC. *Dějiny středověku pro II. třídu gymnázií: učební text pro III. třídu gymnasií*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952.
- ČAPEK, Vratislav, MICHOVSKÝ, Václav a Marián SKLÁDANÝ. *Dejepis pre 1. ročník stredných škôl*. Přel. LOVÁSKO, Ferdinand. 2. vyd. 1989.
- ČORNEJ, Petr, ČORNEJOVÁ, Ivana a František PARKAN. *Dějepis pro gymnázia a střední školy: středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha: SPN, 2009. 160 s. ISBN: 9788072354306.
- ČORNEJ, Petr et al. *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*. 3. rozšířené vydání. Praha: SPN, 2016. 240 s. ISBN: 9788072355808.
- DĚDINA, Jan et al. *Dějiny středověku: učební text pro III. třídu středních škol*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952.
- DOLEŽAL, Jiří et al. *Obrázky z dějin: učebnice vlastivědy pro 4. postupný ročník národní školy*. Část 1. 3. upr. vyd. [úpravy ve 3. vyd. provedla Jitka Barkmanová]. 1952.
- FIDRMUC, Oldřich. *Dějepisné učební texty pro šestou třídu středních škol*. Praha: Státní nakladatelství, 1948.
- FIDRMUC, Oldřich, FILIP, Jan a Josef LOMSKÝ. *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol*. Praha: Státní nakladatelství, 1948.
- HRUBÁ, Michaela a Václav DRŠKA. *Dějepis 7: středověk a raný novověk*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2002. 180 s. ISBN: 80-7183-271-5.
- JÍLEK, Tomáš, MOCKO, Štefan a Marián SKLÁDANÝ. *Dějepis pro 1. ročník experimentálních gymnázií*. 2. část. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.
- JÍLEK, Tomáš et al. *Dějepis pro 1. ročník gymnázia*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
- KLIK, Josef. *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*. Díl II., Středověk od XIV. století a novověk až do osvícenství. Dotisk z r. 1947. Náklad historického klubu, 1948.

- KOSMINSKIJ, Jevgenij Alexejevič. *Dějiny středověku: Pomocný materiál pro gymnasia*. Praha: Státní nakladatelství, 1950.
- MLČOCH, Jan. *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy: upravena podle normálních učebních osnov z r. 1932. (Pro druhou třídu), Středověk*. Praha: Československá grafická Unie, 1935.
- ODEHNAL, Petr a Eva SCHULZOVÁ. *Dějepis 7: [člověk a společnost: středověk]*. Olomouc: Prodos, 2006. ISBN: 80-7230-156-x.
- PARKAN, František, MIKESKA, Tomáš a Marie MÁLKOVÁ. *Dějepis pro základní školy pro sluchově postižené: Středověk – III*. Praha: Septima, 2007. 92 s. ISBN: 978-80-7216-249-9.
- POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny starověku a středověku: učební text dějepisu pro 9. ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické*. 1958.
- RENNEROVÁ, Jiřina a Jarmila RŮŽIČKOVÁ. *Dějepis I. 2. vyd.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975.
- RENNEROVÁ, Jiřina, RŮŽIČKOVÁ, Jarmila a Vratislav ČAPEK. *Dějepis I. 2. vyd.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975.
- SKLÁDANÝ, Marián et al. *Dejepis pre šiesty ročník základnej školy*. 1. vyd. Bratislava: Slov. Pedagog. nakl., 1981.
- *Dějepis pro 6. ročník základní školy*. 6. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 234 s. ISBN: 80-04-25038-6.
- SOCHOR, Jaroslav. *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*. Díl III. pro třetí třídu. Život lidstva od vymření Přemyslovců až do vynálezu parního stroje. Dotisk 1. vydání z roku 1947. Praha: Česká grafická unie, 1948.
- SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis I. v kostce: [pravěk, starověk, středověk]: pro střední školy*. Přepracované vydání 2008. Maturita v kostce. Praha: Fragment, 2008. 172 s. ISBN: 978-802-5306-055.
- SOSÍK, Alois. *Dějepis pro sedmý ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Pokusná učebnice. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.
- *Dějepis pro šestý ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Pokusná učebnice. 1. část. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959.
- SOSÍK, Alois a Vojtěch VRABEC. *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*. 16. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.
- ŠLAJER, Jaroslav et al. *Dějiny středověku a novověku: Učební text pro 7. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955.

Sekundární literatura

- ADAMCOVÁ, Jana. „Dějiny Základní školy Marie Kudeřkové ve Strážnici v letech 1945–1989“. Vedoucí práce Doc. Mgr. Jiří Zounek, Ph.D. Dipl. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd, 2018. 93 s. [Cit. 03. 07. 2020]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/x6pji/Diplomova_prace_-_Jana_Adamcova.pdf.
- BARTLOVÁ, Milena a Petr ČORNEJ. *Velké dějiny zemí Koruny české VI*. 1. vyd. Velké dějiny zemí Koruny české 6. Praha: Paseka, 2007. 840 s. ISBN: 978-80-7185-873-7.
- BAUM, Wilhelm. *Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům*. Přel. z něm. KOCEK, Pavel a Danuše MARTÍNKOVÁ. Doslov František KAVKA. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996. 408 s. ISBN: 80-204-0543-7.
- BÍLEK, Jiří. *Zikmund Lucemburský: poslední velký císař středověku*. 1. vyd. [Líbeznice]: Víkend, 2019. 262 s. ISBN: 978-80-7433-274-6.
- BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*. 1. vyd. Velké postavy českých dějin 5. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 193. ISBN: 80-702-1654-9.
- CIGÁNEK, Radim. *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945–1949*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. 210 s. ISBN: 978-80-246-1611-7.
- ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1437–1471*. 1. díl, Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1471). 1. vyd. Dějiny českých zemí. Praha: Libri, 2010. 294 s. ISBN: 978-80-7277-447-0.
- *České země v letech 1437–1526*. 2. díl, Jagellonské Čechy. 1. vyd. Dějiny českých zemí. Praha: Libri, 2012. 423 s. ISBN: 978-80-7277-493-7.
- ČORNEJ, Petr. „Albrecht Habsburský“. In: RYANTOVÁ, Marie a Petr VOREL, ed. *Čeští králové*. 1. vyd. Historická paměť. Velká řada 16. Praha: Paseka, 2008, s. 239–249.
- *Český stát v době jagellonské*. 2., v tomto výboru 1. Kapitoly z Velkých dějin zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2012. 232 s. ISBN: 978-80-7432-225-9.
- *Lipanská křižovatka: příčiny, průběh a hist. význam jedné bitvy*. 1. vyd. Stopy, fakta, svědectví. Praha: Panorama, 1992. 277 s. ISBN: 80-703-8183-3.
- *Lipany*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990. 40 s.
- DRŠKA, Václav. *Zikmund Lucemburský: liška na trůně*. Portréty. Praha: Epoque, 1996. 87 s. ISBN: 80-902129-0-5.
- DVOŘÁK, Otomar. *Smrt ve stříbrné zbroji: o Ludvíku Jagellonském, králi českém a uherském*. 1. vyd. Brno: MOBA, 2012. 224 s. ISBN: 978-80-243-4653-3.
- DVOŘÁKOVÁ, Markéta et al. *Základní učebnice pedagogiky*. 1. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2014, s. 248. ISBN: 978-80-247-5039-2.

- FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. 1. vyd. Třebíč: Akcent, 2006, s. 165. ISBN: 80-726-8382-9.
- HANIBAL, Jiří. *Král a císař: příběh dlouhého panování Zikmunda Lucemburského*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2011. 524 s. ISBN: 978-80-242-2964-5.
- HANZAL, Josef. „Zdeněk Nejedlý a poválečné české školství a kultura“. In: NAVRÁTIL, Ivo, ed. *Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání: sborník referátů z konference konané ve dnech 24.– 25. června 1999 v Jičíně. Supplementum 5*. 1. vyd. Semily: Státní okresní archiv Semily pro Lepařovo gymnázium, 2000, s. 101–114. ISBN: 80-862-5402-X.
- HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Evropan Jiří z Poděbrad, král do bouřlivých dob*. Praha: Galerie EfEf, 2014. ISBN: 978-80-905787-0-8.
- Jiří z Poděbrad, husitský král – přítel míru*. 1. vyd. Publikace byla připravena u příležitosti výstavy Jiří z Poděbrad, husitský král – přítel míru, konané ve dnech 25. 9. – 30. 9. 2014 v Národním archivu. Praha: Národní archiv, 2014. 120 s. ISBN: 978-80-7469-019-8.
- JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. 4. rozš. vyd. Edice pedagogické literatury. Brno: Paido, 1997. 76 s. ISBN: 80-859-3143-5.
- KALOUS, Antonín. *Matyáš Korvín (1443-1490): uherský a český král*. 1. vyd. Koruna 2. České Budějovice: Veduta, 2009. 480 s. ISBN: 978-80-86829-48-7.
- KAVČIAK, Vladimír. *Jiří z Poděbrad – tlustý král*. 1. vyd. Praha: XYZ, 2010. 296 s. ISBN: 978-80-7388-292-1.
- KAVKA, František. *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*. 1. vyd. Kolumbus. Praha: Mladá fronta, 1998. 290 s. ISBN: 8020406808.
- LANDOVÁ, Tabita. *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. 1. vyd. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN: 978-80-7465-079-6.
- MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. 1, Hospodářská základna a královská moc. 1. vyd. Praha: Academia, 1992. 342 s. ISBN: 80-200-0300-2.
- *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. 2, Šlechta. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 230 s. ISBN: 80-200-0356-8.
- *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. Úvod Petr ČORNEJ. 4, Venkovský lid, národnostní otázka. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 223 s. ISBN: 80-200-0629-X.
- *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. 3, Města. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. 387 s. ISBN: 80-200-0699-0.
- *Jiří z Poděbrad*. Praha. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti 20. Svobodné slovo, 1967. 272 s.
- *Tři ženy krále Vladislava*. 1., dotisk. Kolumbus. Praha: Mladá fronta, 1991. 238 s. ISBN: 80-204-0232-2.

- MORAVEC, Jaroslav. *Pohledy do českých dějin*. 1. vyd. Praha: Futura, 2008. 254 s. ISBN: 978-80-86844-30-5.
- MORKES, František. „Proměny školní docházky“. In: *Učitelství noviny* 2010.33 (2010). Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv%5C&clanek=5492>.
- PAPAJÍK, David. *Ladislav Pohrobek (1440-1457): uherský a český král*. 1. vyd. Koruna 5. České Budějovice: Veduta, 2016. 441 s. ISBN: 978-80-88030-12-6.
- POLIŠENSKÝ, Josef. *Jiří, král český a jeho snahy o mír a bezpečnost v Evropě*. 1. vyd. Velcí Češi, velcí Evropané. Souběžný text čes., angl., franc. a něm. Praha: Nadace Jiřího z Poděbrad pro evropskou spolupráci, 1997. 56 s. ISBN: 80-901281-2-2.
- RYANTOVÁ, Marie a Petr VOREL, ed. *Čeští králové*. 1. vyd. Historická paměť. Velká řada 16. Praha: Paseka, 2008. 584 s. ISBN: 978-80-7185-940-6.
- ŠANDERA, Martin. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce*. 1. vyd. Velké postavy českých dějin 14. Praha: Vyšehrad, 2011. 194 s. ISBN: 978-80-7429-132-6.
- ŠMAHEL, František. „Jiří z Poděbrad“. In: RYANTOVÁ, Marie a Petr VOREL, ed. *Čeští králové*. 1. vyd. Historická paměť. Velká řada 16. Praha: Paseka, 2008, s. 263–271.
- URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. IV., Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad: léta 1460–1464. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962. 823 s.
- *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. Věk poděbradský I. [Zahrnuje období 1438–1444]. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha: Jan Leichter, 1962.
- *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. Věk poděbradský III. [Zahrnuje období 1457–1460]. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha: Jan Leichter, 1962.
- *České dějiny*. Díl III. Věk poděbradský. Věk poděbradský II. [Zahrnuje období 1444–1457]. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha: Jan Leichter, 1962.
- ed. *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458. Výbor hlavních zpráv souvězkých*. Praha, 1958. 107 s.
- VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2007. 402 s. ISBN: 978-80-247-1734-0.
- VLČEK, Emanuel. *Český král Ladislav Pohrobek a jeho smrt: Katalog výstavy, Praha prosinec 1987 – duben 1988*. Praha: Národní muzeum, 1987. 13 s.

Online zdroje a databáze

AUT – Databáze národních autorit NK ČR. [online]. Národní knihovna ČR. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file%5C&file_name=findb%5C&local_base=aut.

- Badurík, Jozef, 1910–1972. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000153067%5C&local_base=AUT.
- BARTOŠOVÁ, Jana. „Komenium“. In: *Metodický portál RVP: Modul články* (26. červ. 2007). ISSN: 1802–4785. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/1453/KOMENIUM.html/>.
- Baumann, Bedřich, 1922–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000001028%5C&local_base=AUT.
- Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 11. 05. 2020]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/>.
- Dědina, Jan, 1906–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000005156%5C&local_base=AUT.
- Fidrmuc Oldřich. In: *Badatelna.eu | Archiv Národního muzea*. Badatelna.eu: paměťové instituce online. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <http://badatelna.eu/fond/162883/>.
- Fidrmuc, Oldřich, 1899–1960. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000007233%5C&local_base=AUT.
- František Parkan: životopis, informace o spisovateli. In: *Československá bibliografická databáze*. [Cit. 25. 07. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-29633-frantisek-parkan>.
- Choc, Pavel, 1908–1981. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000012804%5C&local_base=AUT.
- Ivana Čornejová. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/ivana-cornejova-24287>.
- Jílek, Tomáš, 1934–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000048348%5C&local_base=AUT.
- Josef Polišenský. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/josef-polisky-21859>.
- Klik, Josef, 1896–1965. In: *Bibliografie dějin Českých zemí*. Historický ústav AV ČR. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/7853>.

- Kopáč, Jaroslav, 1898–1987. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000017136%5C&local_base=AUT.
- Marie Málková. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/marie-malkova-108050>.
- Marie Sochrová. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/marie-sochrova-14210>.
- Michovský Václav, 1922–1994. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000023566%5C&local_base=AUT.
- Osobnosti.cz | Jan Filip – životopis*. Tiscali Media. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/jan-filip.php>.
- Petr Čornej. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 07. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/petr-cornej-9916>.
- Petr Odehnal. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/petr-odehnal-75028>.
- Pravdová, Marie, 1907–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000029310%5C&local_base=AUT.
- Rennerová, Jiřina, 1934–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000284398%5C&local_base=AUT.
- Růžičková, Jarmila. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000328242%5C&local_base=AUT.
- Sachsová, Hana, 1907–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000031844%5C&local_base=AUT.
- Skládaný, Marián, 1940–. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000229358%5C&local_base=AUT.
- Sochor, Jaroslav, 1885–1941. In: *Bibliografie dějin Českých zemí*. Historický ústav AV ČR. [Cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/129424>.

- Stračár, Emil, 1923–1981. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000145044%5C&local_base=AUT.
- Šlajer, Jaroslav, 1920–1975. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000036558%5C&local_base=AUT.
- Tomáš Mikeska. In: *Databáze knih*. [online]. Databáze knih, 2008–2020. [Cit. 22. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/tomas-mikeska-77739>.
- Tyr, Václav, 1901–1988. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 07. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000039281%5C&local_base=AUT.
- Vávra, Jaroslav, 1914–1990. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000040398%5C&local_base=AUT.
- Zástěrová, Bohumila, 1915–1987. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000043112%5C&local_base=AUT.
- Žáček, Václav, 1905–1986. In: *AUT – Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c%5C&ccl_term=sys=000043816%5C&local_base=AUT.

Zákony

- Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1948, částka 38. S. 829–838.
- Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1953, částka 18.
- Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1960, částka 82. S. 645–652.
- Zákon č. 168/1968 Sb., o gymnáziích. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1968, částka 46. S. 455.
- Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1978, částka 14. S. 258–267.
- Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1984, částka 5. S. 110–124.